

دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش

سند تحول راهبردی

نظام تربیت رسمی و عمومی^۱ جمهوری اسلامی ایران در افق چشم انداز

(سند شهید مقدس)

^۱ در این سند هر جا از تعبیر "آموزش و پرورش" یا "تعلیم و تربیت" استفاده شده است ناظر به وضع موجود می‌باشد و هر جا از تعبیر مرجح «نظام تربیت رسمی و عمومی» و مشتقات آن استفاده شده است، ناظر به وضع مطلوب نیز می‌باشد.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ

«همانا خداوند هیچ تغییری در (وضع حاکم بر) جامعه ای

نمی دهد مگر آنکه ایشان (امور مربوط به) خود را

دگرگون سازند»

قرآن کریم: رعد/11

مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيٰوةً طَيِّبَةً

وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

«هر که، مرد یا زن، عمل صالح انجام دهد و مؤمن باشد

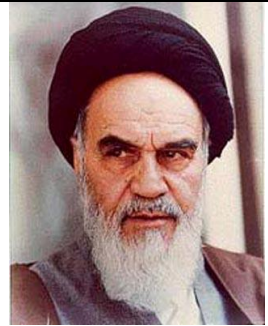
او را به حیات طیبه ای (زندگانی پسندیده ای) زنده کنیم،

و آنان را به بهتر از آنچه کرده اند، پاداش خواهیم داد.»

قرآن کریم: نحل/97

حضرت امام خمینی (قدس سره الشریعت)

من به همه مسئولین و دست اندرکاران معارف می‌کنم که به هر شکل ممکن وسایل ارتقای اخلاقی و اعتقادی و علمی و هنری جوانان را فراهم سازید و آنان را تا مرز رسیدن به بهترین ارزشها و نوآوریها همراهی کنید و روح استقلال و خودکفایی را در آنان زنده نگه دارید.

صحیفه امام، ج. ۲۱، ص ۹۶

مقام معظم رهبری:

- مادر آموزش و پرورش احتیاج به تحول داریم.
- آموزش و پرورش کنونی کشور ما، ساخته و پرداخته فکر ما و برنامه‌های ما و فلسفه ما نیست، بنای کار بر آن فلسفه‌ای نبود که ما امروز دنبال آن هستیم.
- تحول یک کلمه است. لکن در پشت این وجود لفظی، در پشت این کلمه، یک دنیا کار نهفته است.

فهرست

5	۱- مقدمه
10	۲- بیانیه ارزشها
12	۳- بیانیه ماموریت
13	۴- چشم انداز
15	۵- هدفهای کلان
16	۶- راهبردهای کلان
17	۷- هدفهای کلان، هدفهای عملیاتی و راهکارها
36	۸- استلزامات
	۹- پیوست ها
37	مدل مفهومی
38	تعریف مفاهیم و اطلاعات
50	چالشهای کلان نظام تربیت رسمی و عمومی کشور
64	هدفهای کلان و تعریف مفهومی شاخص های مرتبط
70	ویژگی های کمی مدرسه مطلوب در افق چشم انداز
72	اعضای شورای عالی آموزش و پرورش
74	محققان، پژوهشگران و همکاران اصلی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ
(ابراهیم 24)

مقدمه وزیر

تحول بنیادین در نظام آموزش و پرورش مبتنی بر آرمانهای بلند نظام اسلامی باید معطوف به چشم‌اندازی باشد که در افق روشن 1404، ترسیم‌گر ایرانی توسعه یافته با جایگاه اول اقتصادی، علمی و فن‌آوری در سطح منطقه با هویتی اسلامی انقلابی، الهام بخش جهان اسلام همراه با تعاملی سازنده و مؤثر در عرصه روابط بین‌المللی است.

هر چند در سه دهه گذشته تلاشهای وافر و قابل تقدیری از سوی مسئولان و دست‌اندرکاران نظام تعلیم و تربیت برای بهبود و اصلاح نظام آموزشی کشور به عمل آمد که خوشبختانه نتایج مثبت و مفیدی نیز بر جای گذاشته است لیکن هنوز آموزش و پرورش با چالشهای جدی روبرو است و برون‌داد آن در طراز جمهوری اسلامی ایران و پاسخ‌گوی تحولات محیطی و نیازهای جامعه نمی‌باشد. تأکیدات حکیمانه رهبر فرزانه انقلاب اسلامی مبنی بر ضرورت تحول بنیادی در آموزش و پرورش با تکیه بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی - ایرانی و پرهیز از الگوهای وارداتی، کهنه و تقلیدی محض، چراغ راه برون رفت از چالش‌های نظام آموزشی می‌باشد.

خوشبختانه با درک ضرورت و اهمیت این امر و در پاسخ به ندای رهبری، تدوین (سند ملی آموزش و پرورش) در دستور کار شورای عالی آموزش و پرورش قرار گرفت و سرانجام پس از شکل‌گیری حلقه‌های کارشناسی - پژوهشی با مشارکت صاحب‌نظران حوزوی و دانشگاهی و مدیران و کارشناسان مجرب آموزش و پرورش و سایر دستگاههای ذیربط، ضمن پایبندی به دیدگاههای حضرت امام خمینی (ره) و منشور تحول بنیادین از نظر مقام معظم رهبری و همسو با اسناد فرا دستی، از جمله سند چشم‌انداز بیست‌ساله کشور، سند مذکور تدوین گردید.

بنیان‌های نظری این سند حاوی: فلسفه تربیت جمهوری اسلامی ایران - فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران - رهنامه تربیت رسمی و عمومی، تدوین و به تأیید شورای عالی آموزش و پرورش رسید و سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی تصویب شده است تا مبنای تحول بنیادین در آموزش و پرورش قرار گیرد.

به نظر اینجانب تحول بنیادین در نهاد تحول‌آفرین و انسان‌ساز آموزش و پرورش، امری مستمر و زمان‌براست که از یک سو، نیازمند عزم ملی و همراهی و مساعدت تمامی مسئولان، نهادهای فرادستی، مراجع

سیاست گذار و تصمیم گیر، فرهنگ عمومی و اجتماعی مناسب و مساعد می‌باشد و از سوی دیگر به عزم سازمانی، مشارکت فعال مدیران، معلمان، کارشناسان درون آموزش و پرورش و نیز همگامی خانواده ها و دانش آموزان عزیز نیاز دارد. این تحول هم باید در سطح کلان مدیریت و برنامه ریزی راهبردی آموزش و پرورش و در تمام زیر نظام ها و مؤلفه های آن ساری و جاری گردد و هم در سطح خرد و در کلاس درس و مدرسه، نشاط و شادابی حرکت به سوی آینده برتر را دامن بزند که امیدوار است با (مدیریت هوشمندانه تغییر) و با فراهم آوردن امکانات و منابع، به ویژه منابع انسانی کارآمد و باانگیزه، آموزش و پرورش بتواند رسالت خطیر و تاریخی خویش را در تربیت انسانهایی در طراز جمهوری اسلامی ایران و احیاءگر فرهنگ و تمدن ایران اسلامی در راستای برپایی جامعه جهانی مهدوی ایفاء نماید.

در پایان لازم می‌دانم از تدوین کنندگان، پژوهشگران همه دست اندرکاران طرح (سند ملی آموزش و پرورش) و نیز از همه تلاشگران و دلسوزان عرصه تعلیم و تربیت به ویژه وزرای پیشین آموزش و پرورش، مدیران و کارشناسان و معلمان، اعضای ستاد تحول بنیادین، فرهنگیان فرهیخته و صاحب نظرانی که از پیشنهادهای صائب و ارزشمند آنها در طول تدوین سند بهره مند شدیم، از همدلی، حمایت، و احساس مسئولیت دولت کریمه، شورای عالی انقلاب فرهنگی، نمایندگان محترم مجلس و شورای عالی آموزش و پرورش صمیمانه سپاسگذاری نمایم. سپاس ویژه خود را تقدیم رهبر عظیم الشان انقلاب اسلامی می‌نمایم که با رهنمودهای حکیمانه خویش، چراغ راه شکل گیری تحول بنیادین برای فتح قله های رفیع پیشرفت و تعالی در آموزش و پرورش بوده اند.

حمیدرضا حاجی بابایی

وزیر آموزش و پرورش

هفته معلم 1389

گزارش سیر تدوین سند ملی آموزش و پرورش:

از آغازین روزهای انقلاب اسلامی، ایجاد تحول در آموزش و پرورش به منظور تعمیق و استمرار انقلاب فرهنگی، دغدغه‌ی رهبران و مسئولان ارشد نظام نوپای اسلامی بوده است و بر ضرورت آن پای فشرده‌اند. مدیران و متصدیان آموزش و پرورش نیز در پاسخ به این مطالبه‌ی به حق، اقدامات متعدد و متنوعی را در سطح خرد و کلان انجام داده‌اند تا شاید بتوانند این مجموعه‌ی تأثیرگذار در فرایند رشد و تعالی فرد و جامعه را، بیش از پیش با اهداف و آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی هماهنگ و همسو نمایند. بیانات روشنگرانه و هشدارهای عالمانه‌ی مقام معظم رهبری مبنی بر تقلیدی و وارداتی بودن نظام آموزش و پرورش و ضرورت تحول بنیادین در این نظام، تأیید و تأکیدی بر صحت نگاه مذکور و ضرورت اقدام عاجل در این زمینه است.

به همین دلیل شورای عالی آموزش و پرورش، به عنوان مرجع سیاست گذاری در حوزه‌ی وظایف آموزش عمومی و متوسطه با درک این ضرورت و در پاسخ به نیازها و مطالبات مزبور در تاریخ 82/3/6 «طراحی و اجرای مطالعه‌ی ملی به منظور آسیب شناسی آموزش و پرورش و ترسیم چشم‌انداز آینده در برنامه‌های توسعه کشور» را به تصویب رساند. هیأت محترم وزیران نیز در آبان ماه 1383 بر ضرورت انجام این مهم تأکید نمود.

پس از انتخاب «شورای راهبری تدوین سند ملی» اهداف، خطوط کلی و ابعاد قلمرو سند تبیین شد و بر اساس آن «الگوی مفهومی» تدوین سند ملی (پیوست 1) طراحی و عملیات اجرایی آن از ابتدای سال 1384 آغاز گردید.

تدوین سند ملی از نظر روش شناسی «پژوهش محور» بود که ضمن استفاده از تجارب کارشناسان داخلی، بر انجام پژوهش‌های مورد نیاز تأکید داشت لذا سه کمیته مطالعاتی به شرح زیر تشکیل شد:

1- کمیته مطالعات نظری: این کمیته مطالعات متعددی را برای دستیابی به مبانی نظری و فلسفی مورد نیاز بر آموزه‌های دینی و معارف اسلامی سامان داد. این مطالعات شامل ابعاد یا ساحت‌های ششگانه تعلیم و تربیت (ساحت‌های دینی - اخلاقی، علمی - فناوری، هنری - زیباشناختی، اقتصادی - حرفه‌ای، بدنی - زیستی، سیاسی - اجتماعی) و نیز زیر نظام‌های آموزش و پرورش (زیر نظام‌های مدیریت و راهبری تربیتی، تربیت معلم و منابع انسانی، برنامه درسی، تحقیق و ارزشیابی، منابع مالی، فضا - تجهیزات - فناوری) می‌باشد.

2- کمیته مطالعات مؤلفه‌های اصلی (ارزیابی وضع موجود): در این کمیته مطالعات متعدد نقد و ارزیابی وضع موجود آموزش و پرورش و شناسایی ضعف‌ها و قوت‌ها چه در ساحت‌های ششگانه

تربیت و چه در مورد انواع آموزش‌های خاص (شامل فنی و حرفه ای، تیزهوشان، استثنائی، بزرگسالان، عشایر، آموزش روستایی و ...) انجام شده است.

3- کمیته مطالعات محیطی: مطالعه محیط‌های متعامل و تأثیرگذار بر عملکرد آموزش و پرورش با هدف شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها در دستور کار این کمیته قرار گرفت و محیط‌های تأثیرگذار در چهار رده شناسایی شده اند:

1- محیط اول: اداری، اجرایی، دولتی، عمومی

2- محیط دوم: حقوقی، قضایی، تأمینی

3- محیط سوم: اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی

4- محیط چهارم: بین‌المللی

افزون بر این مطالعات ملی، انجام مطالعات استانی با تشکیل کمیته‌های پژوهشی استانی و نیز مصاحبه با فرهیختگان و وزیران عالی‌اجرائی کشور در حوزه‌های دینی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی در دستور کار قرار گرفت.

4- کمیته تلفیق: پس از انجام مطالعات فوق (بیش از 70 پروژه پژوهشی) و آماده شدن مواد اولیه، برای دستیابی به خروجی نهایی سند ملی «کمیته تلفیق» تشکیل شد تا در یک فرآیند روشمند بتواند سند نهایی را تولید کند.

سرانجام در پرتو عنایات الهی و توجهات ائمه معصومین (ع) و با تلاش خستگی‌ناپذیر دست‌اندرکاران و همراهی قریب به 500 نفر از پژوهشگران، صاحب‌نظران حوزه و دانشگاه، کارشناسان و مدیران آموزش و پرورش «بسته سند ملی آموزش و پرورش» شامل اسناد زیر تدوین و به مراجع ذی‌ربط جهت تصویب تقدیم شد:

1- فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران

2- فلسفه تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران

3- رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران

4- سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران

شورای عالی آموزش و پرورش با درک حساسیت و اهمیت موضوع، بررسی اسناد مذکور را در تاریخ 88/10/30 در دستور کار خود قرار داد و با تشکیل گردهمایی سه روزه در جوار بارگاه ملکوتی ثامن‌الحجج حضرت علی بن موسی الرضا (ع) و با حضور وزیر محترم آموزش و پرورش جناب آقای دکتر حاجی بابایی و مشارکت فعال اعضاء (بیوست 6) بررسی و تصویب آنها را آغاز کرد و به این جهت این سند به نام «سند مشهد مقدس» مزین شده است. شورای عالی با برگزاری بیش از 30 جلسه فعال و

مفید ضمن تأیید کلی مبانی نظری مزبور (اسناد بندهای 1 و 2 و 3 فوق) «سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی» را در جلسه 820 در تاریخ 89/2/7 به تصویب نهایی رساند.

در این سند، بیانیه ارزش ها، مأموریت، چشم انداز، هدف های کلان، راهبردهای کلان، هدف های عملیاتی و راهکارهای اجرایی به تصویب رسیده است.

در پایان ضمن سپاس بیکران به درگاه احدیت و تشکر از رهنمودهای داهیانیه مقام معظم رهبری مد ظله العالی، از یکایک دست اندرکاران و یاری دهندگان این حرکت بزرگ در تاریخ آموزش و پرورش صمیمانه و خاضعانه قدردانی نموده و از وزیر محترم آموزش و پرورش و معاونان ایشان و نیز مجری محترم و اندیشه ورز طرح جناب آقای دکتر محمود مهرمحمدی، مسئول کمیته مطالعات نظری حجه الاسلام و المسلمین دکتر علیرضا صادق زاده، مسئول کمیته مطالعات مولفه های اصلی جناب آقای دکتر جعفر جوادی، مسئول کمیته مطالعات محیطی جناب آقای مهندس عبدالحسین نفیسی و مسئول کمیته تلفیق جناب آقای دکتر عباس صدیقی تشکر ویژه دارد.

مهدی نوید ادهم

دبیر کل شورای عالی آموزش و پرورش

و مدیر طرح تدوین سند ملی

مصوبه شصت و نهمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش تاریخ ۱۳۸۹/۲/۷

مبانی نظری سند ملی آموزش و پرورش شامل فلسفه در تربیت جمهوری اسلامی ایران، فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران و رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران تایید کلی شد.

۱- بیانیه ارزش‌ها

گزاره‌های ارزشی مندرج در بیانیه‌ی ارزش‌ها، بایدها و نبایدهایی اساسی است که لازم است تمام اجزا و مؤلفه‌های نظام تربیت رسمی و عمومی هماهنگ با آن‌ها بوده و کلیه‌ی سیاست‌گذاران و کارگزاران نظام ملتزم و پای بند به آنها باشند.

این ارزش‌ها با الهام از آموزه‌های قرآن و سنت پیامبر اکرم (ص) و اهل بیت علیهم السلام، قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رهنمودهای رهبر کبیر انقلاب اسلام حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری و سند چشم‌انداز بیست ساله تهیه و تدوین شده است و با مبانی نظری سند ملی آموزش و پرورش (شامل فلسفه‌ی تربیت، فلسفه‌ی تربیت رسمی و عمومی و رهنامه‌ی نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران) سازگار و مستند به مضامین مندرج در آن‌ها می‌باشد. این نظام بر ارزش‌های زیر استوار است:

- 1- جریان تربیت در تمام ساحت‌های شش گانه تربیت^۲ (شامل تربیت دینی و اخلاقی- تربیت سیاسی و اجتماعی- تربیت زیستی و بدنی- تربیت هنری و زیبا شناختی- تربیت اقتصادی و حرفه‌ای- تربیت علمی و فناوری) بر نظام معیار اسلامی^۳ (مبانی و ارزش‌های برگرفته از قرآن و سنت معصومین (ع) و یا سازگار با آنها) منطبق است و تربیت دینی و اخلاقی در آن محوریت دارد.
- 2- بر نقش تربیتی و هدایتی و اسوه‌ای حضرات معصومین (ع) و بر ولایت‌مداری برای تحقق جامعه عدل جهانی (جامعه مهدوی) تاکید می‌کند.
- 3- بر میراث فکری، سیاسی و معنوی حضرت امام خمینی (ره) و تعمیق علاقه و پیوند با انقلاب اسلامی، ولایت فقیه و قانون اساسی تاکید دارد.
- 4- زمینه‌ساز کسب شایستگی‌های لازم فردی و جمعی در راستای تکوین و تعالی پیوسته هویت متربیان- با تاکید بر خصوصیات مشترک اسلامی- ایرانی و انقلابی برای دستیابی به مراتب قابل قبول از آمادگی جهت تحقق حیات طیبه و تشکیل جامعه سالم است.
- 5- بر تکوین و تعالی جنبه‌های انسانی هویت متربیان برای تقویت روابط حق محور، عدالت گستر و مهرورزانه با همه انسان‌ها در سراسر جهان تاکید دارد.
- 6- بر بصیرت بخشی و مصونیت آفرینی در زمینه‌های گوناگون اخلاقی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی تاکید می‌نماید.

^۲ - ساحت‌های ششگانه، همان ساحت‌های مندرج در فلسفه تربیت است.

^۳ - اقلیت‌های مذهبی مصرح در قانون اساسی بر اساس قوانین موضوعه اقدام خواهند کرد.

- 7- بر کرامت و ارزش والای انسان با تأکید بر تقوا، خودباوری، روحیه مجاهدت، آزاد اندیشی، آزادمنشی و رعایت صداقت و انصاف ارج گذاشته می‌شود.
- 8- بر عدالت تربیتی در ابعاد کمی (همگانی و الزامی) و کیفی (رعایت تفاوت‌های فردی، جنسیتی، قومی، فرهنگی و جغرافیایی) مبتنی است.
- 9- بر صیانت از وحدت ملی و انسجام اجتماعی تأکید می‌شود و بر رعایت تنوع‌های قومی، فرهنگی و منطقه‌ای (هویت اختصاصی) با محوریت هویت مشترک اهتمام می‌ورزد.
- 10- بر ایران دوستی و افتخار به تاریخ و تمدن ایران و اسلام و اهتمام به احیای تمدن اسلامی تأکید دارد.
- 11- بر فرهنگ و زبان فارسی استوار است و تفهیم و تفاهم براساس زبان فارسی شکل می‌گیرد.
- 12- با تأکید بر استمرار فرهنگ اسلامی- ایرانی بر تعامل نقادانه با فرهنگ خودی و سایر فرهنگ‌ها بر اساس نظام معیار اسلامی اهتمام ورزیده می‌شود.
- 13- بر منزلت علم و عالم و برخورداری از روحیه‌ی خردورزی، پرسشگری و تفکر خلاق (علم توانمند ساز و نافع) ارج می‌نهد.
- 14- نواندیشی، نوآوری و خلاقیت برای بالندگی و نیز بهبود و بهسازی مستمر مورد اهتمام است.
- 15- تامین کننده مصالح، نیازها و انتظارات متریبان با رعایت موازین نظام معیار اسلامی است.
- 16- از جامعیت، یک‌پارچگی و توجه متوازن به ساحت‌های تربیت برخوردار است.
- 17- بر سه اصل تهذیب، تحصیل و ورزش بطور متوازن تأکید می‌نماید
- 18- به مصالح جامعه (منافع ملی) و منافع فردی با اولویت منافع ملی در موارد تزاخم، توجه توأمان دارد و بر مسئولیت پذیری اجتماعی تأکید می‌نماید.
- 19- با تأکید بر اصل مشارکت همه جانبه تمام ارکان و عوامل سهیم و موثر، بر نقش تربیتی خانواده و نهادهای مدنی و اجتماعی ارج می‌گذارد.
- 20- معلم (مربی) راهنمای امین و بصیر در فرایند تربیت، اسوه دستیابی متریبان به حیات طیبه و موثرترین عنصر در تحقق ماموریت‌های نظام تربیت رسمی و عمومی است.
- 21- مدرسه کانون تربیت رسمی و عمومی و محل کسب تجربیات تربیتی برای دستیابی به مرتبه ای قابل قبول از آمادگی جهت تحقق حیات طیبه و تشکیل جامعه سالم است.
- 22- به تجربیات و دستاوردهای علمی بشر و بهره‌گیری از آن‌ها در چارچوب نظام معیار اسلامی ارج گذاشته می‌شود.
- 23- توسعه‌ی شایستگی‌های عام حرفه‌ای و مهارتی که زمینه ساز کار مولد است و تقویت روحیه کارآفرینی مورد تأکید است.
- 24- بر بهره‌وری و استفاده‌ی بهینه از منابع و پرهیز از اسراف و تبذیر تأکید می‌شود.
- 25- بر نقش نظام تربیت رسمی و عمومی به عنوان نیروی فراگیر و اثرگذار اجتماعی و مولد سرمایه فرهنگی جهت توسعه همه جانبه و پایدار و اعتلای فرهنگ عمومی تأکید دارد.
- 26- بر شان حاکمیتی نظام تربیت رسمی و عمومی در ابعاد سیاستگذاری، برنامه ریزی، پشتیبانی و نظارت و بر مشارکت پذیری و کاهش تصدی‌گری در بعد اجرا با رعایت اصل عدالت تأکید می‌نماید.

۲- بیانیه مأموریت

وزارت آموزش و پرورش مهمترین نهاد تربیت رسمی و عمومی کشور، متولی جریان تربیت در ساحت‌های شش‌گانه، قوام بخش فرهنگ عمومی و توسعه دانش بنیان و همه جانبه جامعه، با مشارکت خانواده و نهادها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی است. این نهاد مأموریت دارد با تاکید بر شایستگی‌های پایه، زمینه کسب شایستگی‌های لازم جهت دستیابی متربیبان در سنین لازم التعلیم^۴ طی 12 پایه تحصیلی به مرتبه قابل قبولی از حیات طیبه در ابعاد فردی و اجتماعی را بصورت نظام مند، همگانی، عادلانه و الزامی در ساختاری کارآمد و اثر بخش فراهم سازد. انجام این مهم نقش زیرساختی نظام تربیت رسمی و عمومی را در تعالی و پیشرفت کشور و تولید سرمایه اجتماعی و فرهنگی و گسترش عدالت و تعاملات جهانی و ایجاد بسترهای لازم برای تحقق آرمانها و اهداف متعالی جمهوری اسلامی ایران محقق می‌سازد.

^۴ سن افراد لازم التعلیم (لازم التربیه) طبق قانون مشخص می‌شود.

۳- چشم انداز

نظام تربیت رسمی و عمومی در افق 1404 نظامی است مبتنی بر نظام معیار اسلامی، فرهنگ و تمدن اسلامی- ایرانی و قوام بخش آن‌ها؛ زمینه ساز توسعه دانش بنیان متناسب با اقتضات عصر فناوری اطلاعات و ارتباطات، برخوردار از توانمندی‌های تربیتی ممتاز در سطح منطقه، الهام بخش جهان اسلام و دارای تعامل سازنده با نظام‌های تربیتی در سطح جهان، توانمند در زمینه سازی برای شکوفایی استعدادها و شکل گیری هویت یکپارچه اسلامی- ایرانی - انقلابی مترقیان با توجه به هویت اختصاصی آنان؛ کار آمد، اثر بخش، یادگیرنده، عدالت محور، مشارکت جو و رقابت پذیر؛ برخوردار از مدیران آینده نگر و تحول آفرین، مریبان فکور، دلسوز و امین، زمینه ساز جامعه عدل جهانی (جامعه مهدوی).

۵ - چشم انداز معرف وضع مطلوب دست یافتنی است که با الهام از وضعیت آرمانی انعکاس یافته در رهنامه تربیت رسمی و عمومی و تحت تاثیر چالش‌ها (پیوست 3) ترسیم شده است. استنادات این چشم انداز مویده فرایندی است که به این تصویر از وضع مطلوب دست یافتنی معنا می بخشد.

مدرسه در افق چشم انداز

بر پایه‌ی این چشم انداز، مدرسه جلوه ای است از مراتب حیات طیبه و جامعه سالم، کانون عرضه‌ی خدمات و فرصت‌های تربیتی، زمینه ساز درک و اصلاح موقعیت توسط متریبیان و تکوین و تعالی پیوسته‌ی هویت آنان بر اساس نظام معیار اسلامی، در چارچوب فلسفه و رهنامه‌ی تربیت رسمی و عمومی و دارای ویژگی‌های زیر است:

- تجلی بخش فرهنگ غنی اسلامی در روابط و مناسبات (به ویژه نظم، وقت شناسی، جدیت، همدلی، احترام و اعتماد)؛
- نقطه‌ی اتکای دولت و ملت در توسعه‌ی همه جانبه و کانون توسعه‌ی محلی (پاسخ گو به نیازهای جامعه محلی)
- برخوردار از قدرت تصمیم‌گیری و برنامه ریزی در حوزه‌های عملیاتی در چارچوب سیاست‌های ملی، منطقه‌ای و محلی
- دارنده‌ی چشم انداز اختصاصی مورد وفاق ذی نفعان در چارچوب سیاست‌های مصوب
- نقش آفرین در فرایند انتخاب آگاهانه مسیر زندگی فردی و اجتماعی متریبیان بر اساس نظام معیار اسلامی
- دارای ظرفیت پذیرش تفاوت‌های فردی و پاسخ‌گوئی به مصالح، نیازها و علائق متریبیان؛
- یادگیرنده، کمال جو، خواستار تعالی مستمر موقعیت، تسهیل‌کننده‌ی یادگیری و تدارک بیننده‌ی خودجوش ظرفیت‌های جدید در خدمت یادگیری
- خود ارزیاب، رقابت پذیر و پاسخگو نسبت به نظارت و ارزیابی بیرونی (نظام آموزشی)
- تأمین کننده‌ی محیط امن، سالم، با نشاط، دوست داشتنی و برخوردار از هویت جمعی
- برخوردار از مریبان دارای هویت یکپارچه بر اساس نظام معیار اسلامی و شایستگی‌های حرفه‌ای (به ویژه دانا، فکور، امین، با انگیزه، غمخوار و دارای سعه صدر)؛
- مبتنی بر رویکرد مدیریتی نقد پذیر، حامی نوآوری و نواندیشی و خطرپذیر،
- بهره مند از ظرفیت عوامل سهیم و موثر و متکی بر مشارکت ذی نفعان (با تاکید بر مریبان، متریبیان و خانواده)؛
- برخوردار از بهره‌ی فناوری آموزشی در سطح معیار؛ با توجه به طیف منابع و رسانه‌های یادگیری اعم از مصنوع و غیر مصنوع
- دارای ظرفیت تصمیم‌سازی برای نظام تربیت رسمی و عمومی
- دارای تعامل اثر بخش با نهادها و کانون‌های محلی نظیر مسجد، فرهنگ سرا، کتابخانه‌های عمومی
- دارای پیوند موثر با موضوعات و مسائل جامعه در مقیاس محلی، منطقه‌ای و ملی و حضور فعال در حیات اجتماعی

۴- هدف‌های کلان

- 1- تربیت انسانی مومن و متخلق به اخلاق اسلامی، پرسشگر و فکور، خلاق و کارآفرین، سالم و با نشاط، انتخاب‌گر و آزاد منش، قانون‌گرا و نظم‌پذیر، عدالت‌خواه و صلح‌جو، وطن‌دوست، استقلال‌طلب و ظلم‌ستیز، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، خودباور و مقتصد، امیدوار و منتظر، دانا و توانا، شجاع و ایثارگر، پاکدامن و باحیاء، مسئولیت‌پذیر و وظیفه‌شناس، آماده‌ی ورود به انواع تربیت تخصصی و شغلی و واجد شایستگی‌های پایه در ساحت‌های شش‌گانه تربیت براساس نظام معیار اسلامی
- 2- ارتقای نقش نظام تربیت رسمی و عمومی در توسعه‌ی همه‌جانبه و پایدار و اعتلای فرهنگ عمومی و زمینه‌سازی برای تکوین تمدن اسلامی- ایرانی با تأکید بر تعمیق معرفت و بصیرت دینی و سیاسی، التزام به ارزش‌های اخلاقی، وفاداری نسبت به نظام جمهوری اسلامی ایران، اعتقاد به اصل ولایت فقیه و مردم‌سالاری دینی، تحکیم وحدت ملی، تقویت روحیه علمی، رعایت حقوق و مسئولیتهای شهروندی، ارتقای آداب و مهارت‌های زندگی، بهداشتی و زیست‌محیطی
- 3- گسترش و تامین همه‌جانبه‌ی عدالت تربیتی
- 4- برقراری نظام اثر بخش و کارآمد مدیریت منابع انسانی
- 5- افزایش مشارکت همه‌جانبه در نظام تربیت رسمی و عمومی
- 6- بهسازی و تحول در زیرساخت‌های کالبدی، مالی و فناوری
- 7- ارتقای بهره‌وری و افزایش کارایی و اثر بخشی در نظام تربیت رسمی و عمومی
- 8- کسب موقعیت نخست تربیتی در منطقه و جهان اسلام و ارتقای فزاینده جایگاه تربیتی ایران در سطح جهانی

۵- راهبردهای کلان

- 1- بهینه سازی سیاست‌ها به منظور نهادینه کردن رویکرد فرهنگی- تربیتی (نگاه یکپارچه به جریان تربیت یا آموزش و پرورش) در کلیه مولفه‌های نظام تربیت رسمی و عمومی (هدف‌های 1، 2، 4، 5 و 6)
- 2- تقویت حوزه‌های یادگیری دینی، انسانی و اجتماعی در نظام تربیت رسمی و عمومی (هدف‌های 1، 2 و 4)
- 3- طراحی و تدوین برنامه درسی ملی مبتنی بر رهنامه تربیت رسمی و عمومی و مضامین مندرج در این سند (هدف‌های 1، 2 و 4)
- 4- طراحی و تدوین طرح جامع توسعه منابع انسانی مبتنی بر رهنامه تربیت رسمی و عمومی و مضامین مندرج در این سند (هدف‌های 1، 2، 4 و 7)
- 5- نهادینه کردن عدالت تربیتی با تمرکز بر کیفیت تجارب تربیتی هماهنگ با نظام معیار اسلامی (هدف‌های 2، 3 و 7)
- 6- بستر سازی برای استقرار نظام مدیریت کارآمد، اثربخش، مسئولیت پذیر و پاسخ گو ، کمال جو و رقابتی (هدف‌های 3، 4 و 7)
- 7- بستر سازی برای استقرار نظام کارآمد منابع و مصارف (هدف‌های 4، 5، 6 و 7)
- 8- ترویج و نهادینه سازی فرهنگ پژوهش و ارزشیابی در کلیه سطوح تصمیم گیری در نظام تربیت رسمی و عمومی (هدف‌های 1، 2، 4، 7 و 8)
- 9- بهینه سازی سیاستها در زمینه انواع فعالیتها و آموزشها با تاکید بر توسعه مشارکت (هدف‌های 3، 4 و 5 و 7)
- 10- توسعه ظرفیت پژوهش و نو آوری، نظریه پردازی و مستند سازی تجربیات تربیتی بومی (هدف‌های 2 و 8)
- 11- بهینه سازی سیاست‌های ناظر به کاربرد فناوری در نظام تربیت رسمی و عمومی (هدف‌های 5، 6 و 7)
- 12- سامان بخشی به نظام طراحی، ساخت، مقاوم سازی، نگهداری و بهره برداری از فضاهای کالبدی با تاکید بر ایجاد ظرفیت‌های جدید از طریق کاهش تصدی گری در حوزه اجرا (هدف‌های 5، 6 و 7)
- 13- بستر سازی برای ارتقاء منزلت اخلاقی، فرهنگی- اجتماعی و حرفه‌ای معلمان (هدف‌های 2، 4 و 6)

۶- هدف‌های کلان، هدف‌های عملیاتی و راه‌کارها

هدف‌های عملیاتی و راهکارهای ذیل آنها، لزوماً از تناظر یک به یک با هدف‌های کلان برخوردار نیستند. از این رو، برخی هدف‌های عملیاتی و نیز راهکارهای ذیل یک هدف کلان، ممکن است با هدف‌های کلان دیگری نیز مرتبط باشند. با توجه به این گونه ارتباطها، هر راهکار، برای هدفی که ذیل آن آمده است، جنبه اصلی و برای هدف‌های دیگر جنبه مکمل دارند. به‌هنگام عملیاتی کردن احکام این سند، لازم است در تدوین برنامه‌های میان مدت و کوتاه مدت این گونه پیوستگی‌ها مورد توجه قرار گیرد.

هدف اول- تربیت انسانی مومن و متخلق به اخلاق اسلامی، پرسشگر و فکور، خلاق و کارآفرین، سالم و با نشاط، انتخاب‌گر و آزادمنش، قانون‌گرا و نظم‌پذیر، عدالت‌خواه و صلح‌جو، وطن‌دوست، استقلال‌طلب و نظم‌ستیز، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، خودباور و مقصد، امیدوار و منظر، دانا و توانا، شجاع و ایثارگر، پاک‌دامن و باحیاء، مسئولیت‌پذیر و وظیفه‌شناس، آماده‌ی ورود به انواع تربیت تخصصی و شغلی و واجد شایستگی‌های پایه در ساحت‌های شش‌گانه تربیت بر اساس نظام معیار اسلامی

۱- پرورش تربیت یافتگانی که:

- دین حق (اسلام) را به عنوان نظام معیار برمی‌گزینند و آگاهانه و آزادانه جهت تکوین و تعالی اخلاقی خود و دست یابی به مرتبه‌ای از حیات طیبه، از آن تبعیت می‌نمایند.

- از دانش‌های پایه و عمومی، هم‌چنین از شایستگی تفکر، درک و کشف پدیده‌ها و رویدادها، دانش، بینش و مهارت‌ها و روحیه‌ی مواجهه‌ی علمی و فناورانه با مسائل فردی و اجتماعی برخوردارند.

- با درک مفاهیم اقتصادی، از شایستگی سلمان دینی به‌ویژه خود از طریق کار و تلاش و روحیه‌ی کارآفرینی، انضباط مالی، مصرف‌بینه و دوری از اسراف و تبذیر برخوردارند و با رعایت وجدان، عدالت و انصاف در روابط با دیگران در فعالیت‌های اقتصادی در مقیاس خانوادگی، ملی و جهانی مشارکت می‌نمایند.

- با درک مفاهیم سیاسی و اجتماعی و اندیشه‌ورزی در آن‌ها، شایستگی رویارویی مؤثرانه و خردمندانه با تحولات اجتماعی و سیاسی را کسب می‌کنند و با رعایت وحدت و تفاهم ملی، در دفاع از عزت و اقتدار ملی می‌کوشند و با روحیه‌ی مسئولیت‌پذیری و تحول‌گرایانه و برخوردار از مهارت‌های ارتباطی، در حیات اجتماعی (در سطح محلی تا جهانی) با رعایت اصول برگرفته از نظام معیار اسلامی، مشارکت مؤثر دارند.

- با درک مفاهیم بهداشت فردی و اجتماعی و مسائل زیست‌بوم طبیعی و شهری، شایستگی حفظ و ارتقای سلامت فردی و بهداشت محیطی را کسب می‌کنند و با گرایش به ورزش و تفریحات سالم فردی و گروهی، به نیازهای جسمی و روانی خود و جامعه بر اساس اصول برگرفته از نظام معیار اسلامی، پاسخ می‌دهند.

- با قدرشناسی و درک زیباشناختی پدیده‌ها (اعم از طبیعی و بشرساخته)، درک مفاهیم فرهنگی و میان‌فرهنگی و بهره‌گیری از قدرت تخیل در خلق آثار فرهنگی و هنری را به دست می‌آورند و برای حفظ و تعالی میراث فرهنگی، تمدنی و هنری در سطح ملی و جهانی می‌کوشند.

- راهکار 1/1- اهتمام به اجرای برنامه درسی ملی براساس مجموعه مصوبات سند ملی و بازنگری و باز تولید برنامه‌های درسی موجود
- راهکار 1/2- توسعه شایستگی‌های علمی، پژوهشی و فناوری متریبان در راستای تحقق اهداف نقشه جامع علمی کشور
- راهکار 1/3- تحکیم فضائل اخلاقی در محیط‌های تربیتی و در بین متریبان، با تأکید بر اولویت کرامت نفس و صداقت و نظم در دوره ابتدایی و فضیلت حیا و عفت، مسئولیت پذیری و کرامت نفس در دوره متوسطه
- راهکار 1/4- توسعه‌ی فرهنگ و سواد قرآنی و ایجاد انس با قرآن در متریبان؛
- راهکار 1/5- ترویج و نهادینه سازی فرهنگ تولی و تبری، امر به معروف و نهی از منکر، انتظار(زمینه سازی برای استقرار دولت عدل مهدوی(عج))؛
- راهکار 1/6- توسعه و نهادینه سازی فرهنگ اقامه نماز در مدرسه
- راهکار 1/7- توسعه‌ی قابلیت‌های زیبا شناختی، به ویژه قدرت تخیل در متریبان و مربیان؛
- راهکار 1/8- توسعه‌ی شایستگی‌های اقتصادی و کارآفرینی در متریبان با تأکید بر استفاده از مراکز آموزش خارج از مدرسه؛
- راهکار 1/9- اصلاح سازوکار و معیارهای سنجش، گزینش و جذب و ارتقای نیروی انسانی، هم‌سو با ویژگی‌های فوق و شایستگی‌های مورد نیاز برای اجرای برنامه درسی ملی
- راهکار 1/10- تقویت آموزش زبان‌های فارسی (اصلی) و عربی در چارچوب بخش الزامی برنامه‌ی درسی، برای تقویت و تحکیم هویت اسلامی و ایرانی؛
- راهکار 1/11- ارائه‌ی آموزش زبان خارجی در چارچوب بخش انتخابی (نیمه تجویزی) برنامه‌ی درسی، با رعایت اصل تقویت و تثبیت هویت اسلامی-ایرانی؛
- راهکار 1/12- رصد کردن «برنامه‌ی درسی پنهان» یا تجارب یادگیری مثبت و منفی و اتخاذ تدابیر مناسب در قبال آن‌ها.

۲- تنوع بخشی بر محیط‌های یادگیری و فرایند تربیت رسمی و عمومی

- راهکار 2/1- پیشنهاد و ترغیب به ایجاد محیط‌های یادگیری خارج از مدرسه (از قبیل پژوهش سراها، اردوگاه‌ها، خانه‌های علم و فناوری، خانه‌های فرهنگ، کتابخانه‌های عمومی، موزه‌های تخصصی علوم و فناوری، مراکز کارآفرینی، ورزشگاه‌ها و سایر مراکز مشابه) و برقراری تعامل اثربخش بین این محیط‌ها و مدارس.
- راهکار 2/2- تقویت و غنی سازی واحد اطلاعات و منابع یادگیری^۶ در سطح مدرسه با بهره گیری از فناوری‌های جدید.

^۶ Learning resource center

راهکار 2/3- ایجاد انگیزه و تقویت فرهنگ بهره برداری از ظرفیت نهادها و مؤسسات مستقر در سطح جامعه در غنا بخشی به محیط‌های سنتی یادگیری در چارچوب موازین تربیتی؛

راهکار 2/4- نهادینه سازی مؤلفه‌های نیمه تجویزی (انتخابی) و غیر تجویزی (اختیاری)⁷ برنامه‌ی درسی در سطوح مختلف تحصیلی با جلب مشارکت کلیه‌ی نهادها و مؤسسات سهیم و مؤثر در جریان تربیت رسمی و عمومی

راهکار 2/5- توسعه‌ی تعاملات نظام تربیت رسمی و عمومی با جامعه و سایر دستگاه‌ها و نهادها از طریق گسترش ساختار تلفیقی و مسئله محور در طراحی و اجرای برنامه‌های درسی.

۳- ارتقای جایگاه و کیفیت علوم انسانی در نظام تربیت رسمی و عمومی

راهکار 3/1- اصلاح برنامه‌های درسی رشته علوم انسانی با مشارکت دانشگاه‌ها، حوزه‌های علمیه و مراکز علمی و پژوهشی مبتنی بر آموزه‌های وحیانی و معارف اسلامی.

راهکار 3/2- تغییر و اصلاح نگرش‌ها، در خصوص نقش علوم انسانی در توسعه‌ی پایدار؛

راهکار 3/3- اصلاح ضوابط و ایجاد انگیزه برای جذب دانش‌آموزان مستعد به رشته‌ی علوم انسانی در دوره‌ی متوسطه

راهکار 3/4- سرمایه گذاری برای ارتقای کیفیت مدارس و تربیت یافتگان علوم انسانی در کلیه‌ی ابعاد با تاکید بر تربیت نیروی انسانی کارآمد.

^۷. معادل مفهرم مصطلح و ناپسندیده فعالیت‌های " فوق برنامه "

هدف کلان دوم - ارتقای نقش نظام تربیت رسمی و عمومی در توسعه همه جانبه و پدیدار و اعتلای فرهنگ عمومی و زمینه سازی برای تکوین تمدن اسلامی - ایرانی با تاکید بر تعمیق معرفت و بصیرت دینی و سیاسی، التزام به ارزش های اخلاقی، وفاداری نسبت به نظام جمهوری اسلامی ایران، اعتماد به اصل ولایت فقیه و مردم سالاری دینی، تحکیم وحدت ملی، تقویت روحیه علمی، رعایت حقوق و مسئولیت های شرفزندی، ارتقای آداب و مهارت های زندگی، بهداشتی و زیست محیطی

۴- افزایش مشارکت نظام تربیت رسمی و عمومی در توسعه فرهنگی و اجتماعی به عنوان نهاد مولد سرمایه فرهنگی و اجتماعی

راهکار 4/1- افزایش مشروعیت و مقبولیت نظام تربیت رسمی و عمومی برای ایفای نقش موثر در سطح مردم و حاکمیت

راهکار 4/2- فراهم آوردن سازوکارهای قانونی برای حضور فعال و موثر نظام تربیت رسمی و عمومی در نهادهای سیاست گذار و تصمیم ساز فرادستی به عنوان یکی از ارکان توسعه همه جانبه و پایدار

راهکار 4/3- نقش آفرینی در واکاوی آسیب های فرهنگ عمومی و مشارکت فعال در ارتقای سطح فرهنگ جامعه با همکاری نهادها و موسسات ذی ربط.

راهکار 4/4- تقویت اطمینان و اعتماد عمومی (به ویژه والدین) در نقش آفرینی موثر نظام تربیت رسمی و عمومی در تربیت متربیان

راهکار 4/5- بستر سازی برای افزایش نقش والدین و دانش آموزان در فرایند توسعه فرهنگ عمومی با استفاده از ظرفیت ها و توانمندی ها

۵- تغییر نگرش به آموزش و پرورش به عنوان سازمان فراگیر و نیروی انگیزار اجتماعی در خدمت اهداف توسعه (به ویژه اهداف فرهنگی و اجتماعی) و پاسخگویی مسؤله خصوصاً به نیازهای مستحدث و فوریت های جامعه

راهکار 5/1- تبیین جایگاه نظام تربیت رسمی و عمومی از منظر معارف اسلامی و مبارزه با کوچک انگاری نقش آن در آینده کشور

راهکار 5/2- آماده سازی کلیه عناصر نظام تربیت رسمی و عمومی و بسیج امکانات برای مشارکت فعال در برخورد با نیازهای عمومی و فوری جامعه (مانند بیماری های فراگیر، زلزله و...)

۶- افزایش مشارکت معلمان و دانش‌آموزان در عرصه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در سطح محلی و ملی با محوریت مدرسه

راهکار 6/1- بستر سازی برای تقویت مرجعیت و منزلت فرهنگی و اجتماعی معلمان با اتکا به ظرفیت‌های درون و برون نظام تربیت رسمی و عمومی؛

راهکار 6/2- بستر سازی برای حضور فعال معلمان و دانش‌آموزان در تشکلهای رسمی و قانونی مرتبط با اتکا به ظرفیت‌های درون و برون آموزش و پرورش؛

راهکار 6/3- فرصت سازی و رفع موانع برای مشارکت آگاهانه‌ی و اثربخش معلمان و دانش‌آموزان در عرصه‌ها و مناسبت‌های محلی و ملی

۷- افزایش نقش مدرسه به عنوان کانون توسعه‌ی محلی، به ویژه در ابعاد فرهنگی-اجتماعی

راهکار 7/1- تبیین نظری وابستگی متقابل مدرسه و جامعه‌ی محلی با تأکید بر نقش آفرینی مدرسه در توسعه‌ی محلی و ترویج آن در سطح عموم افراد جامعه با اولویت والدین و نخبگان،

راهکار 7/2- فراهم آوردن زمینه‌های لازم برای ارتقای نقش مدرسه به نهاد الگو و کانون کسب تجربیات تربیتی محله و جلوه‌ای از حیات طیبه و جامعه سالم.

راهکار 7/3- فرصت سازی برای حضور فعال و مشارکت جویانه و همه جانبه والدین و سایر اقشار اجتماعی در محیط مدرسه با تدارک فرصت‌هایی مانند جشنواره‌ها، همایش‌ها، نمایشگاه‌ها و دوره‌های آموزشی.

راهکار 7/4- رصد کردن «برنامه‌ی درسی پنهان» یا تجربیات یادگیری مثبت و منفی و تلاش برای ایجاد انطباق میان اجزای این برنامه با اهداف فرهنگی و اجتماعی نظام تربیت رسمی و عمومی.

راهکار 7/5- زمینه سازی برای بسط فرهنگ مشارکت در توسعه‌ی محلی با تأکید بر نقش مدیران، معلمان و مربیان مدارس و تقویت همکاری مدرسه با مراکز علمی و فرهنگی محله به ویژه مسجد و کانون‌های مذهبی.

۸- کمک به افزایش سطح توانایی‌های والدین در ایفای نقش تربیتی متناسب با اقتضایات جامعه دانش‌بنیان

راهکار 8/1- تقویت نقش نهادهای مقوم همکاری فیما بین والدین و مدرسه در اعتلای فرهنگ عمومی

راهکار 8/2- زمینه سازی برای مدیریت بهینه‌ی محیط رسانه‌ای با محوریت خانواده

راهکار 8/3- تبیین نقش مدرسه، رسانه‌ها و خانواده در تأمین پیش نیازهای ورود کودک به مدرسه و تلاش برای هماهنگی و همسویی آنها با هم؛

راهکار 8/4- گسترش آموزش‌های فرهنگی و تربیتی خانواده‌ها

راهکار 8/5- کمک به ترویج و تعمیق سواد رسانه‌ای در میان والدین و زمینه سازی برای بهره برداری مناسب از محیط نوظهور یادگیری

هدف کلان سوم- گسترش و تأمین همه‌جانبی عدالت تربیتی؛ در نظام تربیت رسمی و عمومی

۹- بطن عدالت و دسترسی به فرصت‌های تربیتی برخوردار از کیفیت، برای آحاد جمعیت لازم‌التعلیم کشور

راهکار 9/1- جلب مشارکت فعال نهادهای فرهنگی در توسعه‌ی فرهنگ عمومی جهت مطالبه و گسترش فرصت‌های تربیتی برخوردار از کیفیت؛

راهکار 9/2- بومی‌سازی و اجرای برنامه‌ی «آموزش برای همه»⁸

راهکار 9/3- تعمیم آموزش‌های موسوم به پیش دبستانی به ویژه در مناطق محروم؛

راهکار 9/4- توانمندسازی مربیان ساکن در مناطق محروم، روستاها، حاشیه‌ی شهرها، عشایر کوچ رو و هم‌چنین مناطق دوزبانه، از طریق توسعه‌ی فرصت‌های دسترسی به آموزش‌های با کیفیت معیار؛

راهکار 9/5- تعمیم سواد رایانه‌ای مربیان و توسعه‌ی بهره‌برداری از فناوری‌های آموزشی نوین، جهت اثر بخش کردن فرایند یاددهی یادگیری؛

راهکار 9/6- توسعه‌ی ضریب نفوذ اینترنت و اینترنت با اولویت پرکردن شکاف دیجیتالی در چارچوب نظام معیار اسلامی.

راهکار 9/7- طراحی و استقرار نظام توزیع بهینه و عادلانه منابع مالی، رشته‌های تحصیلی، مدارس بر اساس مطالعات آمایش سرزمین.

۱۰- تنوع بخشی در ارائه خدمات و فرصت‌های تربیتی متناسب با مصالح جامعه، نیازها و علائق متربیان در راستای تکلیف هویت اختصاصی ایشان

راهکار 10/1- اهتمام به تعمیم و توسعه «آموزش فراگیر» و ایجاد تنوع در فرصت‌های تربیتی در این مراکز برای پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع متربیان بویژه دانش‌آموزان دارای نیازهای ویژه (جز در موارد خاص و ضروری).

راهکار 10/2- انطباق برنامه‌های درسی با نیازها و علائق متربیان، در چارچوب ساختار سه وجهی برنامه‌ی درسی و به‌کارگیری شیوه‌های اجرائی متناسب با هریک؛

⁸ برنامه آموزش برای همه (EFA) یکی از برنامه‌های توسعه بخش آموزش و پرورش است که در سال 2000 میلادی در مجمع جهانی آموزش در شهر داکار کشور سنگال مورد تعهد 164 کشور عضو سازمان یونسکو قرار گرفته است. هدف از اجرای آن توسعه کمی و کیفی آموزش عمومی بر اساس 18 شاخص مورد اجماع کشورهای عضو است. این برنامه تا سال 2015 ادامه خواهد یافت و کلیه کشورها از جمله جمهوری اسلامی ایران متعهد شدند زمینه تحقق اهداف مربوطه را فراهم سازند.

راهکار 10/3- تأمین نیازهای ویژه‌ی تربیتی دانش‌آموزان متعلق به اقوام و خرده فرهنگ‌های ایرانی و هم‌چنین دانش‌آموزان عشایر و ساکن در روستاها، در چارچوب موازین مندرج در قانون اساسی و فلسفه‌ی تربیت رسمی و عمومی.

راهکار 10/4- گسترش بهره برداری از ظرفیت آموزش‌های غیر حضوری و مجازی در برنامه ریزی‌های کلان ناظر به توسعه‌ی کمی و کیفی آموزش؛

هدف کلان چهارم - برقراری نظام اثر بخش و کارآمد مدیریت منابع انسانی (شامل جذب، تربیت، نگهداشت، به کارگیری
پسینه، ارزشیابی و ارتقاء)

۱۱- ارتقاء منزلت اجتماعی و جایگاه حرفه ای نیروی انسانی با تاکید بر مربیان

راهکار 11/1- زمینه سازی برای اعتلای فرهنگ عمومی در تکریم و پاسداشت مقام معلم
راهکار 11/2- تدوین طرح جامع توسعه و ساماندهی منابع انسانی در چارچوب رهنامه تربیت رسمی و
عمومی و سند تحول راهبردی
راهکار 11/3- استقرار نظام سنجش صلاحیت های عمومی، تخصصی و حرفه ای، تعیین ملاک های ارتقای
مرتب و رکود علمی و تربیتی مربیان و نهادینه سازی انگیزه ارتقاء شغلی در آنان
راهکار 11/4- برقراری نظام شایسته سالاری در احراز مناصب مدیریتی در سطوح مختلف نظام تربیت
رسمی و عمومی با تاکید بر برخورداری از پیشینه آموزشی مناسب
راهکار 11/5- زمینه سازی برای اصلاح قوانین و مقررات موجود استخدامی، مالی و اداری متناسب با
حرف تخصصی سخت و پیچیده؛

۱۲- بازتعریف سیاست های تربیت پیش از خدمت معلمان با تاکید بر نقش دانشگاه ها و آموزش و پرورش

راهکار 12/1- استقرار نظام تربیت معلم با رویکرد دوگانه، تربیت علمی توسط دانشگاه ها و تربیت حرفه ای
توسط آموزش و پرورش به عنوان رویکرد اصلی، نه انحصاری
راهکار 12/2- طراحی نظام تربیت حرفه ای در آموزش و پرورش با تاکید بر حفظ تعامل مستمر دانشجو
معلم با نهاد علمی و نظری در طی این دوره
راهکار 12/3- فراهم آوردن زمینه جذب استعداد های برتر به رشته های تربیت معلم

۱۳- باز تنظیم اصول حاکم بر برنامه ی درسی تربیت معلم (با تاکید بر کارورزی) و انطباق سطح شایستگی های حرفه ای
مربیان موجود با مقتضیات الگوی برنامه ی درسی و نظام تربیت رسمی و عمومی

راهکار 13/1- توانمند سازی مربیان برای اجرای برنامه درسی ملی؛

راهکار 13/2- استقرار سازوکارهای توانمند ساز مربیان برای مداخله‌ی مؤثر آنان در برنامه ریزی درسی در سطح مدرسه، به ویژه ساز و کارهایی که به تقویت هویت حرف‌های آنان می‌انجامد، مانند سازوکار «درس پژوهی»^۱ و ایجاد شبکه‌ی توانمندساز مربیان؛

راهکار 13/3- بسط و توسعه‌ی زمینه پژوهندگی و افزایش توانمندی‌های حرفه‌ای به شکل فردی و گروهی میان مربیان و تبادل تجارب و دستاوردها در سطح نظام تربیت رسمی و عمومی؛
 راهکار 13/4- ایجاد قابلیت‌های نقد و اصلاح برنامه‌های درسی و صلاحیت‌های پژوهشی، فناوری، مشاوره و راهنمایی و سواد اطلاعاتی در مربیان و مدیران آموزشی (به ویژه برای دوره دبستان)؛

۱۴- برقراری الگوی جبران خدمات و تأمین رفاه نیروی انسانی در خور منزلت فرسنگیان با توجه به لزوم تمام وقت شدن آنان

راهکار 14/1- بهینه سازی نظام پرداخت‌ها، مبتنی بر شایستگی و بر اساس رویکرد رقابتی؛
 راهکار 14/2- برقراری نظام تأمین اجتماعی فراگیر، برای تأمین آتیه‌ی مربیان و سایر کارکنان با تکیه بر بیمه‌های اتکایی و با دارا بودن قابلیت انتقال دوطرفه‌ی سوابق و مزایای کسب شده بین دو نظام استخدام دولتی و نظام تأمین اجتماعی فراگیر.

راهکار 14/3- فراهم آوردن تسهیلات و امتیازات مناسب برای جذب و نگهداشت نیروهای کارآمد در دوره ابتدائی

راهکار 11/4- تمهید مقدمات برای افزایش انگیزه مربیان با ساماندهی مناسب خدمات و امکانات رفاهی و رفع مشکلات مادی و معیشتی آنان

^۱. معادل اصطلاح lesson study به مفهوم تحقیق عمل (action research) توسط گروهی از معلمان در یک مدرسه

هدف کلان پنجم - افزایش مشارکت همه جانبه در نظام تربیت رسمی و عمومی

۱۵. جلب مشارکت همه جانبه بخش عمومی و غیردولتی

راهکار 15/1- بسط فرهنگ نیکوکاری و تعاون، مشارکت پذیری و مشارکت جویی، با الهام از آموزه‌های دینی برای پاسخ‌گویی به نیازهای نظام تربیت رسمی و عمومی

راهکار 15/3- ایجاد تسهیلات قانونی و سازوکارهای تشویقی و انگیزشی لازم (اعم از مادی و معنوی)، برای استمرار و تقویت مشارکت همه جانبه بخش غیر دولتی در نظام تربیت رسمی و عمومی.

راهکار 15/3- حفظ و ارتقای مستمر سطح مشارکت خیرین مدرسه ساز؛

۱۶. افزایش مشارکت کلیه ارکان و عوامل سهیم و مؤثر در تربیت رسمی و عمومی

راهکار 16/1- استفاده بهینه از ظرفیت‌های قانونی برای امکان پذیر نمودن سیاست‌گذاری‌های هم‌سو با اهداف و برنامه‌های نظام تربیت رسمی و عمومی، در سطح حاکمیت و نظارت بر اجرای آنها؛

راهکار 16/2- تدوین برنامه جامع مشارکت سازنده و اثربخش معلمان، دانش‌آموزان و اولیاء در تربیت رسمی و عمومی.

راهکار 16/3- تدوین برنامه‌ی جامع برای مشارکت سازنده و اثربخش حوزه‌های علمیه و کانون‌های دینی در تربیت رسمی و عمومی.

راهکار 16/4- افزایش کارآمدی شوراهای درون مدرسه (شورای معلمان، انجمن اولیاء و مربیان، شورای دانش‌آموزان، شورای مدرسه) با رعایت اصول تربیتی

۱۷. کاهش تصدی‌گرایی در امور غیرحاکمیتی و تأکید بر نقش سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، پشتیبانی و نظارت حاکمیت

راهکار 17/1- بهینه‌سازی سیاست‌های وزارت آموزش و پرورش در خصوص تربیت فنی و حرفه‌ای و کاردانش در چارچوب هدف‌های تربیت رسمی و عمومی و هم‌سو با رویکرد «تخصص‌گرایی نرم»؛

راهکار 17/2- بهینه‌سازی سیاست‌های نظام تربیت رسمی و عمومی در زمینه‌ی آموزش بزرگسالان، با جلب مشارکت بخش غیردولتی؛

راهکار 17/3- استفاده از ظرفیت بخش غیر دولتی در ساخت و ساز و نگهداری مدارس، در چارچوب سیاست‌های نظام تربیت رسمی و عمومی؛

راهکار 17/4- توسعه مشارکت بخش‌های دولتی و غیردولتی در انجام امور مربوط به تولید مواد و منابع یادگیری (به ویژه کتاب درسی)، چاپ و توزیع در چارچوب سیاست‌های آموزش و پرورش؛

۱۸. افزایش نقش شوراهای آموزش و پرورش استان، مناطق و مدارس در تقویت فعالیت‌های تربیتی استان و منطقه و مدرسه

در چارچوب سیاست‌ها و برنامه‌های ملی

راهکار 18/1- بستر سازی، رفع موانع و فراهم کردن شرایط، برای ایفای نقش مؤثر شورای استان‌ها و مناطق و توانمند ساختن اعضای آنها متناسب با مأموریت‌ها و وظایف جدید؛

راهکار 18/2- ایجاد تمهیدات لازم برای تغییر فرهنگ سازمانی در سطوح مختلف جهت همراهی با سیاست تفویض اختیار و کاهش تمرکز؛

راهکار 18/3- تقویت فرهنگ خودباوری و مسئولیت‌پذیری در استان و منطقه، متناسب با ویژگی‌های سازمان یادگیرنده و در چارچوب انتظارات از کارگزار فکور؛

راهکار 18/4- اصلاح قوانین و مقررات موجود در راستای تقویت نقش شوراهای آموزش و پرورش استان‌ها و مناطق و مدارس متناسب با مقتضیات تربیتی و برنامه‌های توسعه و هماهنگ با رویکرد چابک سازی و تمرکززدایی.

هدف کلان ششم - بهسازی و تحول در زیرساخت های کالبدی، مالی و فناوری برای تحقق اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی

۱۹. تناسب سازی فضاهای تربیتی با ویژگی های متریبان و اقتضانات فرهنگ ایرانی - اسلامی و شرایط اقلیمی، فرهنگی و جغرافیایی

راهکار 19/1- طراحی الگوی فضای مطلوب تربیتی و تدوین استانداردهای فضا و تجهیزات مورد نیاز مدارس و تصویب آن در مراجع ذیربط

راهکار 19/2- طراحی و ساخت فضاهای تربیتی متناسب با اقتضانات برنامه‌ی درسی، ساحت‌های شش‌گانه تربیتی، استانداردهای تربیتی، تحولات جمعیتی، اصول شهرسازی و شرایط اقلیمی با تأکید بر استفاده از زمین‌های مناسب و معماری ایرانی - اسلامی؛

راهکار 19/3- استانداردسازی، بازسازی، ایمن سازی و مقاوم سازی فضاهای تربیتی و اداری؛

راهکار 19/4- اولویت بخشی به رویکرد ساخت مجتمع‌های تربیتی در شهرهای جدیدالتأسیس و مناطق واجد شرایط.

راهکار 19/5 - متناسب سازی فضاهای تربیتی بر اساس نیازهای ویژه و تفاوت‌های جنسیتی متریبان

راهکار 19/6- تامین فضای مناسب و امکانات تربیت بدنی در درون مدرسه و استفاده بهینه از فضاها و امکانات خارج از مدرسه با رعایت اصول تربیتی

۲۰. تأمین، تخصیص و تنوع بخشی به منابع مالی، متناسب با نیازهای کمی و کیفی نظام تربیت رسمی و عمومی

راهکار 20/1 - مدیریت بهینه‌ی منابع و مصارف و شفاف سازی عملکرد مالی نظام تربیت رسمی و عمومی.

راهکار 20/2- شفاف سازی و برنامه‌ریزی برای افزایش سهم اعتبارات آموزش و پرورش از تولید ناخالص داخلی؛

راهکار 20/3- افزایش سهم هزینه‌های غیر پرسنلی در بودجه جاری آموزش و پرورش؛

راهکار 20/4- تقویت سهم هزینه‌های آموزشی در سبد هزینه‌های خانوار؛

راهکار 20/5- اولویت بخشی به آموزش ابتدایی در تأمین و تخصیص منابع؛

راهکار 20/6- طراحی سازوکارهای تنوع بخشی به منابع مالی دولتی و غیردولتی (از قبیل استفاده از معافیت مالیاتی، موقوفات، زکات و خمس و سایر وجوه شرعیه)؛

۲۱. استفاده بهینه از تجهیزات و فناوری های نوین

راهکار 21/1- رصد کردن تحولات فناوری و بازتولید برنامه‌های درسی متناسب با نیازهای عصر فناوری مبتنی بر نظام معیار اسلامی؛

راهکار 21/2- تأمین زیرساخت‌ها و تجهیز مدارس به فناوری‌های تربیتی (سخت افزاری و نرم افزاری) متناسب با نیاز برنامه‌های درسی؛

راهکار 21/3- توانمندسازی نیروی انسانی برای استفاده هوشمندانه از ظرفیت و فرصت فناوری‌های نوین؛

راهکار 21/4- تولید و به کارگیری محتوای الکترونیکی متناسب با نیاز متریبان و مدارس با بهره مندی از ظرفیت بخش غیردولتی در چارچوب برنامه‌های درسی؛

هدف کلان، هشتم - ارتقای بهره‌وری و افزایش کارایی و اثربخشی در نظام تربیت رسمی و عمومی

۲۲. بازنگری و بازمندی ساختار و ورود

راهکار 22/1- اصلاح ساختار دوره‌های آموزشی، شامل شش سال ابتدائی، و شش سال متوسطه متشکل از دوره اول و دوم (هرکدام سه سال)

راهکار 22/2- استقرار نظام مکان یابی مدارس بر اساس سامانه‌ی آمایش سرزمین و احداث فضاهای تربیتی متناسب با نیازهای نظام تربیت رسمی و عمومی؛

راهکار 22/4- استقرار نظام مشاوره و راهنمایی با تأکید بر نقش معلمان در این زمینه و همچنین مشاوران متخصص برای ایفای وظائف تخصصی تر؛

راهکار 22/5- ساماندهی ساعات کار مربیان برای حضور تمام وقت در مدارس شامل ساعات تدریس و ساعات اختصاص یافته به سایر فعالیت‌های تربیتی مرتبط در مدرسه ضمن توجه به ضرورت جبران خدمت مناسب

راهکار 22/6- باز طراحی و ساماندهی تقویم سال تحصیلی با رعایت انعطاف و توجه به شرائط اقلیمی و با تأکید بر بهینه سازی تعطیلات

راهکار 22/7- تحول در ساختار زمانی آموزش و مدیریت زمان آموزش در مدارس جهت افزایش بهره‌وری و کارائی

راهکار 22/8- استقرار نظام "دوری"¹⁰ در سازمان‌دهی معلمان در سه سال اول ابتدائی؛

راهکار 22/9- توانمندسازی مدرسه و واگذاری اختیارات مورد نیاز در چارچوب سیاست‌های نظام تربیت رسمی و عمومی

۲۳. توسعه و بهبود مستمر کیفیت نظام مدیریت و رهبری تربیتی در نظام تربیت رسمی و عمومی

راهکار 23/1- تلاش برای افزایش ثبات مدیریت در مجموعه مدیران آموزش و پرورش

راهکار 23/2- تقویت وحدت فرماندهی و هم افزائی سازمانی نیروها و امکانات، فارغ از تعلقات بخشی و جزئی نگر

راهکار 23/3- طراحی و اجرای الگوی بالندگی شغلی - حرفه ای برای عوامل انسانی؛

راهکار 23/4- استقرار ساختار اجرائی چابک، انعطاف پذیر و پاسخ‌گو؛

راهکار 23/5- تأسیس مرکز مطالعات راهبردی توسعه مدیریت آموزش و پرورش؛

راهکار 23/6- بهینه سازی نظام پرداخت‌ها مبتنی بر شایستگی و بر اساس رویکرد رقابتی؛

¹⁰ - نظام دوری عبارت است از همراهی معلم با دانش‌آموزان از پایه اول تا پایه سوم ابتدایی.

راهکار 23/7- استقرار نظام مدیریت هوشمند در کلیه‌ی ابعاد و سطوح نظام تربیت رسمی و عمومی؛
 راهکار 23/8- تقویت ظرفیت‌های کارشناسی تدوین گر سیاست و مولد گزینه‌های تصمیم‌گیری.
 راهکار 23/9- تغییر نگرش مدیران و سایر منابع انسانی برای پذیرش «تغییر» و تقویت مشارکت و همراهی
 ایشان در تحقق مطلوب تغییرات در چارچوب سند تحول راهبردی.

۲۴. مدیریت منابع و مصارف در سیاستگذاری، برنامه‌ریزی و اجرا

راهکار 24/1- بهینه‌سازی بهره‌برداری از منابع مادی و فیزیکی و طراحی و تعبیه سازوکارهای پیش‌گیری
 از اسراف و تبذیر، از طریق تبیین استانداردهای (الگوهای) مصرف؛
 راهکار 24/2- تبیین جایگاه علمی اقتصاد آموزش و پرورش و پیگیری ایجاد این رشته در دانشکده‌های
 مرتبط؛
 راهکار 24/3- به‌کارگیری تجربیات و یافته‌های علمی در بودجه‌ریزی و مدیریت مالی وزارت آموزش و
 پرورش و تفسیر و تبیین اطلاعات عملکرد اقتصادی آن، برای افزایش کارایی و بهره‌وری در چارچوب
 اصول و موازین تربیتی؛

۲۵. هم‌استایی سیاستگذاری با برنامه‌ریزی‌های نظام کلان تربیتی کشور

راهکار 25/1- تقویت هماهنگی بین برنامه‌ریزی درسی آموزش و پرورش و آموزش عالی
 راهکار 25/2- کمک به بازنگری در سیاست‌ها و مأموریت‌های مؤسسات آموزش عالی، به ویژه دانشکده‌های
 علوم تربیتی و روان‌شناسی و ایجاد ساختارهای ضروری برای پشتیبانی علمی و تخصصی از مدارس در هر
 منطقه.

۲۶. استقرار نظام ارزش‌یابی و تضمین کیفیت در تربیت رسمی و عمومی

راهکار 26/1- ایجاد ساختار مناسب برای سنجش و ارزش‌یابی نظام تربیت رسمی و عمومی با مشارکت
 نهادهای غیر دولتی
 راهکار 26/2- سنجش و ارزشیابی مستمر صلاحیت حرفه‌ای مربیان؛
 راهکار 26/3- ایجاد سازوکار مناسب بهره‌مندی از نظرات معلمان برای ارتقاء و تضمین کیفیت آموزش و
 پرورش با تاکید بر استفاده از انجمن‌های علمی معلمان
 راهکار 26/4- گسترش رویکرد ارزش‌یابی فرایند محور (تدریجی - کیفی)، در ارتقای پایه و رویکرد
 ارزش‌یابی نتیجه محور در ارتقای دوره.

۲۷. تغییر و نوآوری در نظام تربیت رسمی و عمومی با رویکرد سازمان یادگیرنده

راهکار 27/1- مناسب سازی فرهنگ سازمانی با اقتضات سازمان یادگیرنده؛

راهکار 27/2- تقویت انگیزه و مهارت حرفه ای برای یادگیری مداوم؛

راهکار 27/3- ایجاد ساز و کارهای لازم برای حاکمیت رویکرد داوطلبانه در آموزش های ضمن خدمت؛

راهکار 27/4- استقرار ساز و کارهای کارا و اثربخش (پژوهش محور، غیر حضوری، پودمانی، اتصال به منابع روزآمد حرفه ای و...)، در آموزش های ضمن خدمت؛

راهکار 27/5- قوام بخشی به جریان تربیت با محوریت پژوهش و ارزش یابی در تمام سطوح نظام تربیتی؛

راهکار 27/6- برقراری ارتباط سازمان یافته میان مراکز علمی - پژوهشی با نظام تربیت رسمی و عمومی در سطوح ملی، منطقه ای و محلی با تأکید بر شبکه سازی؛

راهکار 27/7- ایجاد شبکه ای پژوهشی فعال و فراگیر در درون ساختار نظام تربیت رسمی و عمومی.

راهکار 27/8- توسعه و نهادینه سازی پژوهش های معلم محور و مدرسه محور (اقدام پژوهی و درس پژوهی)

راهکار 27/9- استقرار نظام مدیریت دانش و استفاده بهینه از دانش و تجربه نخبگان و پیش کسوتان آموزش و پرورش

راهکار 27/10- استقرار نظام خلاقیت و نوآوری در آموزش و پرورش و حمایت مادی و معنوی از مدیران، معلمان و دانش آموزان خلاق و نوآور؛

۲۸. ارتقای کیفیت فرایند یاددهی-یادگیری با تکیه بر فناوری های جدید

راهکار 28/1- حاکمیت روش های فعال در یادگیری، به ویژه با اتکا به کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در محیط های یادگیری درون و بیرون از مدرسه؛

راهکار 28/2- فراهم کردن زمینه ای دسترسی آحاد معلمان و دانش آموزان به تجارب خلاق و جدید، در سطح ایران و جهان با استفاده از ظرفیت شبکه؛

راهکار 28/3- استفاده از ظرفیت معلمان کارآمد برای تکثیر توانمندی ها و رفع نابرابری ها، از طریق آموزش های ضمن خدمت مجازی و آموزش مجازی به مترتبان.

راهکار 28/4- بهبود نگرش و تقویت مهارت مترتبان برای استفاده بهینه از فناوری های نوین با رعایت اصول تربیتی و موازین اخلاقی؛

۲۹. توسعهی فضای (رویکرد) رقابتی سازنده و ارتقای کیفیت ارائه ی خدمات تربیتی براساس نظام معیار اسلامی

راهکار 29/1- تقویت مدارس هیئت امنائی و غیر دولتی (تعاونی و خصوصی)، در چارچوب فصل دوم قانون مدیریت خدمات کشوری؛

- راهکار 29/2- فراهم نمودن زمینه انعطاف در برنامه‌ی درسی مدارس و تبدیل آن به یک ابزار رقابتی در ارائه‌ی خدمات آموزشی و تربیتی؛
- راهکار 29/3- تقویت مدارس دارای برجستگی و شهرت منطقه ای و ملی در حوزه‌های خاص تربیتی با رعایت کیفیت معیار؛
- راهکار 29/4- بهینه سازی سیاست وزارت آموزش و پرورش، برای افزایش کارایی و اثربخشی مدارس خارج از کشور؛

هدف کلان، ششم - کسب موقعیت نخست تربیتی در منطقه و جهان اسلام و ارتقای فزاینده جایگاه تربیتی ایران در سطح جهانی

۳۰. توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، نظریه پردازی و مستندسازی تجربیات تربیتی بومی

راهکار 30/1- استفاده بهینه از ظرفیت‌های موجود در داخل و خارج از کشور برای تربیت پژوهشگر مورد نیاز نظام تربیت رسمی و عمومی؛

راهکار 30/2- تقویت منابع، امکانات و تجهیزات مورد نیاز پژوهش و پژوهشگران

راهکار 30/3- توسعه مطالبات پژوهشی و ارتقای سطح توان پاسخ‌گویی نظام پژوهشی به این مطالبات برای گسترش کاربری یافته‌های پژوهشی

راهکار 30/4- ارتباط سازمانی فعال با مراکز و قطب‌های علمی و پژوهشی داخل و خارج.

راهکار 30/5 حمایت از تعامل اثربخش پژوهشگران با مراکز پژوهشی ملی و منطقه ای و جهانی با تاکید بر ضرورت بومی‌سازی یافته‌های پژوهشی؛

راهکار 30/6- حمایت از طرح‌های موفق و نوآوری‌های تربیتی بومی و مستند سازی و انتشار یافته‌های پژوهشی؛

راهکار 30/7- حمایت از توصیه‌های نظریه پردازی در حوزه‌های تربیتی و فراهم آوردن زمینه ی کاربردی یافته‌های جدید و نوآورانه؛

۳۱. ارتقای سطح شایستگی های حرفه ای نیروی انسانی در طراز جهانی

راهکار 31/1- رصد کردن تحولات تربیت معلم در سطح بین الملل و بومی سازی تجربیات و یافته‌های مفید آنها؛

راهکار 31/2- جلب مشارکت دانشگاه‌های برتر کشور در امر تربیت تخصصی معلمان، کارشناسان و مدیران

راهکار 31/3- ظرفیت سازی برای توسعه ی تعاملات فرامرزی معلمان، مدیران و کارشناسان با تأکید بر بهره برداری بهینه از شبکه‌های ارتباطی و فرصت‌های مطالعاتی در چارچوب ضوابط.

راهکار 31/4- بازطراحی و کارآمد سازی نظام نظارت و راهنمایی تعلیماتی

۳۲. تأمین کیفیت تربیتی در سطح ممتاز در منطقه و شاخص های جهانی

راهکار 32/1- رصد کردن تحولات نظام‌های آموزش و پرورش منطقه، جهان اسلام و جهان؛

راهکار 32/2- مشارکت فعال در مطالعات بین المللی، با توجه به اولویت‌ها و ملاحظات اسلامی و ایرانی؛

راهکار 32/3- مشارکت فعال در تعاملات بین المللی، با اولویت جهان اسلام؛

راهکار 32/4 – فراهم آوردن زمینه و تأمین امکانات برای دستیابی متریبان به موقعیت ممتاز تربیتی در بین دانش‌آموزان منطقه.

موضوع: بررسی سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران در هشتاد و بیستمین جلسه شورای عالی آموزش و پرورش تاریخ ۱۳۸۹/۲/۱۷ به اتمام رسیده و مورد تصویب نهایی قرار گرفت.

حمیدرضا حاجی بابایی

همدی نوید

رئیس جلسه

دبیر شورا

سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران مورد تأیید است.

محمود احمدی نژاد

رئیس جمهوری و رئیس شورای عالی آموزش و پرورش

۷- استلزامات

حقوقی

- اخذ مصوبات لازم از مجلس شورای اسلامی، شورای عالی انقلاب فرهنگی و شورای عالی آموزش و پرورش؛
- اصلاح قانون شورای عالی آموزش و پرورش جهت افزایش سطح اختیارات و برخورداری از ظرفیت‌های قانونی برای اجرای سند ملی؛
- اصلاح قوانین و مقررات موجود جهت پشتیبانی کلیه دستگاه‌های اجرایی در اجرای سند ملی و تقسیم کار ملی؛
- گنجانیدن بندها و عناصر اصلی سند در برنامه‌های توسعه کشور و برنامه‌های کوتاه مدت.

برنامه‌ای

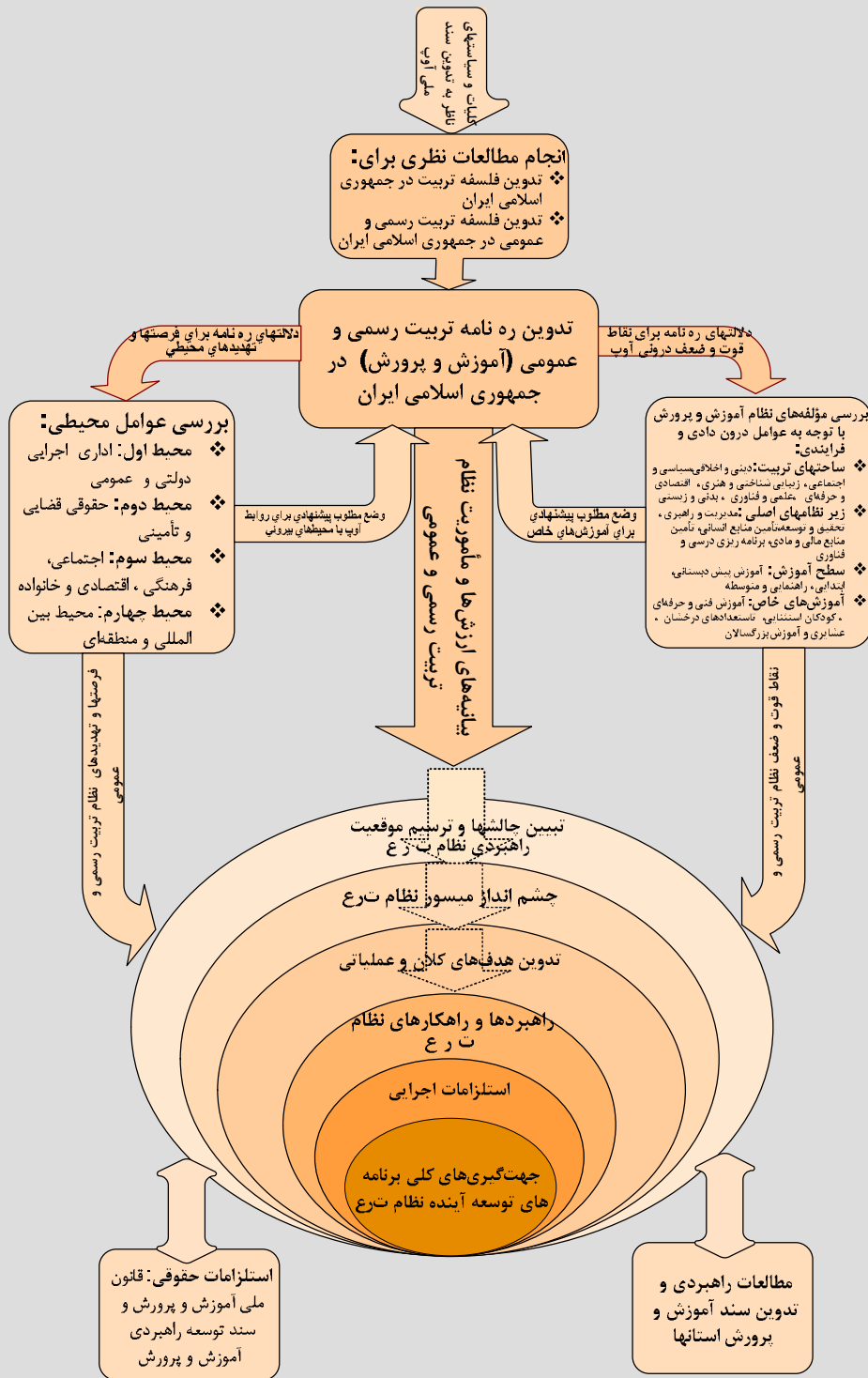
- طراحی و تدوین پروژه‌های اجرایی نمودن سند ملی (ظرف حداکثر 6 ماه از تاریخ تصویب)؛
- تدوین برنامه‌های نظارت و ارزیابی و ارزیابی مستمر فرایندهای اجرایی در چارچوب این برنامه
- طراحی و تدوین برنامه‌های ناظر به اجتماعی کردن سند
- تدوین برنامه‌های توجیهی و آموزشی مورد نیاز برای توجیه عواملان تغییر اعم از درونی و بیرونی
- تدوین برنامه‌های جامع مرتبط با زیرنظام‌های نظام تربیت رسمی و عمومی، در چارچوب راهبردها و راهکارهای سند ملی.
- تدوین برنامه‌های توسعه آموزش و پرورش در کل کشور و استان‌ها بر مبنای سند تحول راهبردی (ظرف حداکثر 6 ماه از تاریخ تصویب)

پشتیبانی

- برخورداری از حمایت‌های مسئولین عالی رتبه‌ی نظام؛
- همکاری و پشتیبانی مسئولین آموزش و پرورش در اجرای سند؛
- همراهی و همکاری آحاد جامعه (عزم ملی) به ویژه فرهنگیان و نخبگان در اجرای سند (شکل‌گیری احساس تعلق و مشارکت)؛
- تعیین ردیف خاص جهت استقرار و پیاده نمودن سند در آموزش و پرورش؛
- تربیت و به‌کارگیری مدیران تحول آفرین در نظام تربیت رسمی و عمومی.

پیوست 1

الگوی مفهومی تدوین سند ملی آموزش و پرورش

پیوست 2

تعریف مفاهیم و اصطلاحات¹¹

سند تحول راهبردی نظام تربیت رسمی و عمومی در افق چشم انداز بیست ساله کشور: مجموعه‌ای است در بر دارنده مؤلفه‌های بیانیه ارزش‌ها (مبانی نظری و اصول)، مأموریت، چالش‌ها، چشم انداز، هدف‌های کلان، هدف‌های عملیاتی، راهبردهای اصلی و فرعی (راهکارها)، و شاخص‌های معرف چگونگی تحقق هدف‌ها، که به عنوان پایه، ملاک و راهنمای تصمیم‌گیری‌های اساسی برای، هدایت، راهبری، نظارت و استقرار نظام تربیت رسمی و عمومی کشور در سطح ملی، به منظور تحقق تحولات محتوایی و ساختاری مورد استناد و استفاده قرار می‌گیرد.

رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران:

الگوی نظری جامع، که خصوصیات وضعیت مطلوب نظام تربیت رسمی و عمومی را، با بیان تعریف و قلمرو، رسالت، اهداف، کارکردها، رهیافت، رویکرد، ساختار و روابط این نظام و همچنین با بیان تعریف، وظایف، رویکرد، اصول و روابط هر یک از زیرنظام‌های اصلی آن، ترسیم می‌نماید.

تربیت (تعریف برگزیده):

تربیت عبارت است از: «جریان تعاملی زمینه‌سازِ تکوین و تعالی پیوسته‌ی هویت افراد و شکل‌گیری و اعتلاء مداوم جامعه سالم بر اساس نظام معیار اسلامی برای هدایت فرد و جامعه به سوی تحقق حیات

¹¹. تعریف آن دسته از مفاهیم این بخش که مستند نشده از گزارش زیر گرفته شده است: صادق‌زاده، علیرضا و همکاران، شهریور 1388 " گزارش تلفیق یافته‌های مطالعات نظری سند ملی آموزش و پرورش (بنیان نظری تحولات راهبردی در نظام آموزشی کشور) - پیوست 2- تعاریف مفاهیم و اصطلاحات، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران. صص 307-315

در این مجموعه، «تربیت» شامل تمام فرآیندهای زمینه‌ساز تحول اختیاری و آگاهانه‌ی آدمی تلقی شده است که به عنوان امری واحد و یکپارچه، با تمام ابعاد و جودی انسان، به مثابه یک کل، سروکار دارد. بدیهی است که هیچ‌یک از فرایندهای زیرمجموعه‌ی این عنوان جامع، نمی‌تواند در عرض آن مطرح یا رقیب آن تلقی شود. آنچه باید رخ دهد، همانا تربیت با ابزارها و روش‌های متفاوت است. به بیان دیگر، مراد از «تربیت» در این مجموعه، مفاد همان اصطلاح مرکب «تربیت و تعلیم» است که به غلط رایج شده و کاربرد فراوان یافته است. لذا واژه‌ی «تربیت» شامل تمام ابعاد و جنبه‌های فرآیندی می‌شود که زمینه‌ساز تحول اختیاری و آگاهانه‌ی آدمی است و لذا نیاز به واژه‌ی مکملی مانند تعلیم ندارد. مفهوم تربیت دربردارنده و جامع تمام اجزا و عناصر مرتبط با این فرآیند (مانند تعلیم، تزکیه، تأدیب، تدریس و مهارت‌آموزی) است؛ چنان‌که در منابع تربیتی غرب واژه‌ی Education از چنین شمولی برخوردار است.

طیبه در همه‌ی مراتب و ابعاد، به گونه‌ای که آماده شوند بطور آگاهانه و اختیاری در این مسیر حرکت کنند.»

طی این جریان تعاملی، مربیان با طراحی، سازماندهی و تدارک فرصت‌های مناسب در قالب تدابیر و اقداماتی هدفمند، هماهنگ، سنجیده و براساس نظام معیار اسلامی - نظیر تمهید و پالایش شرایط محیطی، حمایت و مراقبت، ترغیب و تذکر، تعلیم و تعلم، گفتگو، تجربه و آزمون، مواجهه با نتایج اعمال و قرار گرفتن در موقعیت‌های جدید - زمینه تکوین و تعالی پیوسته هویت‌آحاد متریبان و شکل‌گیری و اعتدالی مداوم جامعه‌ای سالم را فراهم می‌سازند؛ متریبان نیز با مشارکت فعال در این جریان و استفاده مناسب از فرصت‌های یادشده، شایستگی‌های فردی و جمعی لازم جهت درک و بهبود مداوم موقعیت خود و دیگران، بر اساس انتخاب و التزام آگاهانه و آزادانه‌ی نظام معیار اسلامی، را کسب و از این طریق آماده می‌شوند تا حیات طیبه را در همه مراتب و ابعاد محقق سازند

انواع تربیت:

1. بر اساس نحوه‌ی حضور متریبان:
  - **تربیت الزامی:** بخشی از جریان تربیت که متریبان باید، بر حسب ضوابط قانونی، در آن حضور یابند.
  - **تربیت اختیاری:** بخشی از جریان تربیت که شرکت متریبان در آن داوطلبانه است.
2. بر اساس نوع سازمان‌دهی و اعتبار قانونی:
  - **تربیت رسمی:** بخشی از جریان تربیت که به شکل قانونی، سازمان‌دهی شده (دارای مخاطبان مشخص و اهداف، ساختار و برنامه‌ی معین)، ضمن حفظ انعطاف‌پذیری (بر حسب خصوصیات متریبان) در جهت آماده‌سازی متریبان برای تحقق مراتب حیات طیبه در ابعاد مختلف، متناسب با نیازهای متنوع جامعه، طراحی و اجرا شده و پس از کسب شایستگی‌های لازم (جهت درک موقعیت و اصلاح مداوم آن بر اساس نظام معیار) به اعطای گواهی‌نامه‌ی موفقیت (مدرک معتبر) می‌انجامد.
  - **تربیت غیررسمی:** شکلی از جریان تربیت که در آن انواع شایستگی‌های لازم جهت درک موقعیت و اصلاح مداوم آن بر اساس نظام معیار، در جهت آماده‌سازی متریبان برای تحقق مراتب حیات طیبه در ابعاد گوناگون، بدون سازمان‌دهی مشخص و از طریق تجارب داوطلبانه متریبان (مانند مطالعه‌ی کتاب و روزنامه، تماشای فیلم و تلویزیون، مشارکت در فعالیت گروه‌ها و انجمن‌ها، شرکت در مساجد و محافل مذهبی) کسب می‌شود.
3. بر اساس میزان و نحوه‌ی شمول:
  - **تربیت عمومی:** بخشی از جریان تربیت که در جهت تکوین و تعالی مداوم هویت متریبان با تأکید بر وجوه مشترک (انسانی، اسلامی و ایرانی) هویت، ضمن ملاحظه‌ی ویژگی‌های فردی و مشترک (جنسی/

جنسیتی، خانوادگی، فرهنگی، دینی/ مذهبی^{۱۲}، قومی و بومی/ محلی) ایشان، انجام می‌شود تا متریبان مرتبه‌ای از آمادگی برای تحقق حیات طیبه در ابعاد فردی و اجتماعی را به دست آورند که تحصیل آن مرتبه، برای عموم افراد جامعه لازم یا شایسته باشد.

تربیت اختصاصی بخشی از جریان تربیت که در راستای تکوین و تعالی پیوسته‌ی وجوه اختصاصی هویت متریبان بر بنیاد تکوین وجوه مشترک هویت (انسانی، اسلامی و ایرانی) ایشان انجام می‌گردد تا متریبان مرتبه‌ای از آمادگی را برای تحقق مراتب حیات طیبه در ابعاد مختلف به دست آورند که در جهت تشکیل جامعه سالم و اعتلای مداوم آن براساس نظام معیار اسلامی، وصول به آن مرتبه از آمادگی، تنها برای بخشی^{۱۳} از افراد جامعه لازم یا شایسته باشد.

بر اساس حیثیت‌ها یا شئون حیات آدمی: ساحت‌های تربیت که متناسب با شئون متفاوت زندگی آدمی به انواع ذیل تقسیم می‌شود:

- تربیت دینی^{۱۴} و اخلاقی؛ ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن دینی و اخلاقی حیات طیبه؛
- تربیت زیستی و بدنی؛ ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن زیستی و بدنی حیات طیبه؛
- تربیت اجتماعی و سیاسی؛ ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن اجتماعی و سیاسی حیات طیبه؛

۱۲. البته ملاحظه‌ی خصوصیات دینی/ مذهبی صرفاً در ساحت تربیت دینی (به معنای خاص) و آن هم تنها برای متریبان تابع ادیان و مذاهب رسمی کشور، بر اساس مفاد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران امکان‌پذیر است.

۱۳. البته هیچ مانعی از تحصیل این مرتبه از آمادگی برای دیگر افراد جامعه (در صورت علاقه و استعداد ایشان) نباید وجود داشته باشد؛ ولی چون این امر، نیاز عمومی جامعه تلقی نمی‌شود، درآمد عمومی جامعه برای این قبیل آمادگی‌ها صرف نمی‌شود.

۱۴. به‌طور کلی دوگونه تربیت دینی قابل تصور است: نخست، تربیتی که چهارچوب بنیادی و اصول آن بر اساس دین و آموزه‌های دینی استوار است. در واقع این شکل از تربیت دینی در مقابل تربیت سکولار قرار می‌گیرد و همه‌ی ابعاد تربیت را بر اساس نظام معیار دینی (مبتنی بر مبانی و ارزش‌های دین یا سازگار با آن‌ها) شامل می‌شود که در مجموعه‌ی حاضر از این مفهوم عام با تعبیر تربیت اسلامی یاد شده است. دوم، جنبه‌ی خاصی از تربیت که برای تقویت دین‌داری و دین‌ورزی متریبان صورت می‌پذیرد. در این شکل از تربیت، اعتقادات و مناسک مربوط به دینی معین، مورد توجه قرار می‌گیرد و متریبان برای رسیدن به ایمان و باور دینی و عمل به آن تربیت می‌شوند (البته مطابق قانون اساسی کشور ما، اقلیت‌های دینی و مذهبی رسمی در تربیت دینی فرزندان خود، منطبق با عقائد و مناسک خویش، آزادند.) این شکل از تربیت تقریباً در همه‌ی جوامع به رسمیت شناخته شده است و در ادبیات رایج تربیتی با عبارت religious education از آن سخن می‌رود.

- تربیت اقتصادی و حرفه‌ای؛ ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن اقتصادی و حرفه‌ای حیات طیبه؛
- تربیت علمی و فناوری؛ ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن علمی و فناوری حیات طیبه؛
- تربیت هنری و زیبایی شناختی؛ ناظر به آماده‌سازی فردی و جمعی متریبان در مسیر تحقق شأن هنری و زیبایی شناختی حیات طیبه؛

تربیت رسمی و عمومی (تعریف برگزیده): «بخشی از جریان تربیت که به شکل سازمان‌دهی شده، قانونی، عادلانه، همگانی^{۱۵} و الزامی در جهت تکوین و تعالی مداوم هویت متریبان با تأکید بر وجوه مشترک (انسانی، اسلامی و ایرانی) هویت^{۱۶}، ضمن ملاحظه‌ی ویژگی‌های فردی و غیر مشترک (جنسی/جنسیتی، فرهنگ، دینی/مذهبی^{۱۷}، قومی و بومی/محلّی و خانوادگی) ایشان صورت می‌پذیرد تا متریبان مرتبه‌ای از آمادگی برای تحقق حیات طیبه در ابعاد گوناگون را به دست آورند که تحصیل آن مرتبه، برای عموم افراد جامعه لازم یا شایسته باشد.»

^{۱۵} همگانی بودن به معنای پوشش "در زمانی" عموم افراد جامعه است. هرچند این نوع تربیت گروه سنی خاصی را هدف خود قرار می‌دهد. اما طی دوره‌های زمانی انعمیت و پوشش همگانی تحقق می‌پذیرد.

^{۱۶} هویت، واقعیتی تدریجی، انعطاف‌پذیر و ناتمام است که با سیورورت اشتدادی انسان و حضور فعال او در صحنه‌های گوناگون شخصی و اجتماعی و در طول حیات دنیوی تکوین و تحول می‌یابد و در حیات اخروی نیز ادامه دارد. بنابراین، تحقق و تحول هویت، بیش از هر چیز، به جریان منحصر به فرد زندگی هر شخص و اراده و اعمال اختیاری خود او بستگی دارد. یعنی هر شخص در صورت‌بندی یا تعیین و تغییر هویت خویش، به‌طور نسبی - نه مطلق - از آزادی (تکوینی) برخوردار است. لذا، می‌تواند هویت خویش را چنان‌که می‌خواهد (در جهت غایت حقیقی زندگی انسان یا برخلاف آن) شکل دهد و متحول سازد. البته، تکوین و تحول هویت تأثیرات پیش‌رونده‌ای بر اعمال و کوشش‌های فرد در آینده دارد. هویت آدمی، دو وجه فردی و جمعی دارد. وجه فردی ناظر بر بعد اختصاصی وجود انسان (شخصیت منحصر به فرد او) و وجه جمعی ناظر بر بعد مشترک زندگی انسان با دیگر انسان‌هاست. وجه فردی او را، به‌دلیل برخورداری انسان از عقل و فطرت و اراده و اختیار، مقهور و مستحیل شدن در جمع دور می‌کند و وجه جمعی او را در جریان پیوند و داد و ستد با دیگران و احساس هم‌هویتی با آنان قرار می‌دهد. ولی این داد و ستد، به نحوی است که اراده‌ی آدمی از او سلب نمی‌گردد.

^{۱۷} البته ملاحظه‌ی خصوصیات دینی/مذهبی صرفاً در ساحت تربیت دینی (به معنای خاص) و آن هم تنها برای متریبان تابع ادیان و مذاهب رسمی کشور، براساس مفاد قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران امکان‌پذیر است.

نظام تربیت رسمی و عمومی: "نهادی است عمومی^{۱۸} و سازمان یافته که، به عنوان مهم ترین عامل انتقال، بسط و اعتلاء فرهنگ در جامعه اسلامی ایران، مسئولیت آماده سازی عموم متریبان جهت تحقق مرتبه ای از آمادگی^{۱۹} برای تحقق حیات طیبه را برعهده دارد که تحصیل آن مرتبه برای عموم افراد جامعه در جهت تکوین و تعالی پیوسته هویت ایشان - (با تاکید بر وجوه مشترک انسانی، اسلامی و ایرانی) ضمن ملاحظه ویژگی های فردی و غیر مشترک - و نیز شکل گیری و اعتلای مداوم جامعه سالم براساس نظام معیار اسلامی لازم یا شایسته باشد. این نهاد عمومی با تکیه بر دولت اسلامی (حاکمیت) و با مشارکت فعال خانواده ها و نهادها و سازمان های غیر دولتی، متولی و مسئول تحقق شایسته « جریان تربیت رسمی و عمومی» در همه سطوح سیاستگذاری؛ برنامه ریزی؛ پشتیبانی؛ هماهنگی و ساماندهی؛ اجرا و نظارت، ارزشیابی و اصلاح می باشد."

فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران: مجموعه ای از گزاره های مدلل و مدون که به تبیین چیستی، چرایی و چگونگی تربیت، در سطحی عام به شکلی جامع، سازوار، به هم پیوسته و مبتنی بر بنیان های معتبر متناسب با نظام فکری و ارزشی اسلامی می پردازد.

فلسفه تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران: مجموعه ای جامع، سازوار، به هم پیوسته، مدلل و مدون، که برپایه "فلسفه تربیت در جمهوری اسلامی ایران" به تبیین چیستی، چرایی و چگونگی نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران می پردازد.

زیرنظام های اصلی (نظام تربیت رسمی و عمومی): بخش های اساسی این نظام^{۲۰} در جهت پشتیبانی از جریان تربیت، انجام رسالت نظام و کمک به تحقق اهداف و کارکردهای آن هستند. این زیرنظام ها تمامی مولفه های نظام تربیت رسمی و عمومی را تحت تاثیر خود قرار می دهند و عبارتند از: رهبری و مدیریت، تحقیق و ارزشیابی، تربیت معلم و تأمین منابع انسانی، تأمین و تخصیص منابع مالی، تأمین فضا، تجهیزات، فناوری و برنامه درسی.

^{۱۸}. نکته مهم وشایان تذکر اینکه کلیت نظام تربیت رسمی و عمومی را با توجه به لزوم نقش فعال همه ارکان اجتماع از جمله دولت اسلامی در آن، نهادی عمومی - نه به منزله نهادی دولتی ونه به مثابه نهادی خصوصی - در نظر گرفته ایم هرچند بخش هایی از این نظام (نظیر وزارت تربیت) دولتی و مولفه هایی از آن (نظیر شرکت ها وموسسات پشتیبان یا برخی مدارس) خصوصی و برخی نیز (نظیر شورا ها وانجمن ها) در زمره نهادهای مدنی باشند. (چنانچه در نظام هایی نظیر بهداشت وسلامت، یا اقتصاد نیز وضع به همین منوال می باشد)

^{۱۹} - تعیین این مرتبه در طی بازه های زمانی توسط شورای عالی تربیت مشخص می شود.

^{۲۰} در شناسایی بخش های اساسی نظام تربیت رسمی و عمومی تلاش شده است تا موضوعات مرتبط با هر زیر نظام به گونه ای تعریف شود که بیشترین شمول را نسبت به موضوعات عام نظام تربیت رسمی و عمومی دارا باشد و همه کارکردهای این نظام از طریق این زیر نظامها محقق گردد. (لذا نقش و وظایف زیر نظامهای اصلی لزوما ناظر به وضع فعلی معاونتهای موجود در وزارت آموزش و پرورش نمی باشند.)

مولفه‌ها (نظام تربیت رسمی و عمومی): منظور از مولفه های اصلی نظام تربیت رسمی و عمومی اجزا یی است که برای کمک به تحقق رسالت و اهداف آن (در سطوح سیاستگذاری؛ برنامه ریزی؛ پشتیبانی هماهنگی؛ اجرا و نظارت، ارزشیابی و اصلاح) شکل گرفته اند. این اجزاء مجرای عمل ارکان سه گانه (حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) در چار چوب زیر نظامهای اصلی این نظام می باشند

هدف: گزاره‌های تجویزی ناظر به تعیین وضع مطلوب متریبان در پایان مراحل از فرآیند تربیت که تحقق هر یک از آنها گامی در جهت وصول به غایت تربیت محسوب می‌شود.

انواع هدف‌ها:

- **هدف کلی:** گزاره ناظر به بیان خصوصیت مطلوب و مورد انتظار از هر متربی و در هر نوع تربیت در جهت تحقق غایت تربیت.
- **اهداف مشترک:** آن دسته از شایستگی‌های لازم برای عموم آحاد جامعه که از تحلیل غایت تربیت و هدف کلی آن به دست آیند.
- **اهداف ویژه:** آن دسته از شایستگی‌هایی که با تحلیل اهداف مشترک (برحسب معیارهایی نظیر مرحله رشد و ویژگیها و نیازهای متریبان، موقعیت و شرایط اجتماعی، آمادگی لازم برای ورود به انواع تربیت اختصاصی) برای گروه یا فرد خاصی در سطوح ملی، استانی، منطقه‌ای و محلی و مدرسه ای (به شکل‌های گوناگون برحسب مورد) تعیین گردد.

حیات طیبه: حیات طیبه وضع مطلوب زندگی بشر در همه‌ی ابعاد و مراتب، بر اساس نظام معیار ربوبی است که تحقق آن باعث دستیابی به غایت زندگی یعنی قرب الی الله خواهد شد. البته حیات طیبه امری صرفا اخروی نیست (که تنها در عالم آخرت و پس از مرگ محقق گردد) بلکه در حقیقت حاصل ارتقا و استعلای حیات طبیعی و متعارف آدمی در همین دنیا، با صبغی الهی بخشیدن به آن است که با پذیرش حاکمیت نظام معیار دینی (مبانی و ارزش‌های مقبول دین اسلام) بر ابعاد فردی و اجتماعی زندگی آدمی و تمام شئون مختلف آن، جلوه ای از آن (در همین دنیای فانی و محدود) قابل تحقق می‌باشند و در نتیجه باعث شکوفایی فطرت و رشد همه‌جانبه و متعادل استعدادهای طبیعی و شکل گیری و اعتلای مداوم جامعه ای سالم بر اساس نظام معیار دینی در مسیر قرب الی الله می شود.

جامعه سالم: «جامعه سالم در نگرش اسلامی، اجتماعی است که بر روی نمودن به خدا در حالت تسلیم و رضا استوار می‌شود نه بر روابط نژادی، خویشاوندی یا قبیله ای و یا روابط انتفاعی و ستمگرانه یا روابط قراردادی- که رویکرد استخدامی داشته و متکی بر منفعت های یک طرف یا دو طرف قرارداد می باشند»²¹ در جامعه سالم که مظهر تحقق بعد اجتماعی حیات طیبه به شمار می‌آید، «پیوندها

خشونت آمیز (ناشی از ترس و تهدید و ارعاب) یا انتفاعی (ناشی از سودگرایی و استثمار یا استخدام دیگران) نیست بلکه ارتباط میان اعضای جامعه به معرفت، محبت و اطاعت از خدا و نظام معیار دینی معطوف است. در چنین جامعه ای روابط ظالمانه و تعصبات نژادپرستانه طرد می شود و بر توحید به عنوان اساس تکوین و گسترش روابط اجتماعی تاکید می گردد.²²

زمینه سازی: طراحی و اجرای مجموعه ای از تدابیر و اقدامات هماهنگ، سنجیده و عمدی، از سوی مربیان، برای کمک به تکوین و تحول شایسته هویت متربیان و شکل گیری واعتلای جامعه سالم را، با توجه به لزوم حرکت آزادانه و آگاهانه ی آدمی، باید تنها به مثابه نوعی تمهید مقدمات برای حرکت آزاد و آگاهانه ی آدمی در نظر گرفت که از سوی متولیان جریان تربیت و مربیان، به منزله زمینه های لازم (و نه شرط لازم و کافی) برای این حرکت تشخیص داده شده اند. لذا، باید زمینه سازی²³ را دیگر ویژگی اصلی جریان تربیت به شمار آورد. فراهم نمودن شرایط مورد نیاز (مقتضیات و عوامل اعدادی) برای حرکت اختیاری و آگاهانه ی فرد و جامعه به سوی هدف مطلوب، جنبه ی ایجابی این گونه زمینه سازی است؛ چه این که زمینه سازی در بُعد سلبی نیز معطوف به رفع (یا دفع) موانع بیرونی و درونی این حرکت اختیاری است. لذا لازم است این گونه زمینه سازی در هر دو جنبه ایجابی و سلبی به صورتی باشد که با اصل وجود اختیار و آزادی تکوینی انسان در اعمال و حرکات خویش منافات پیدا نکند.

کسب: مفهوم کسب ناظر به عمل آگاهانه و آزادانه ی متربی است. در واقع کسب تلاشی آگاهانه و ارادی است که متربی در زمینه های فراهم شده برای تحقق و توسعه ی ظرفیت های وجودی خویش انجام می دهد. ولی از آن جا که ظرفیت های وجودی آدمی امری از پیش تعیین شده نیست و در دو جهت سقوط و صعود، به انتخاب فرد، شکل می گیرد، جهت گیری ارزشی این تلاش همان تحقق شایستگی های لازم در ساحت های وجودی فرد است. لذا کسب شایستگی ها دارای این ویژگی هاست:

- موقعیت محور (شکل گیری تحت تأثیر و در تعامل با عناصر موقعیت و برای درک و اصلاح مداوم آن)
- متربی محور (برخلاف زمینه سازی که نقش اصلی در آن برعهده ی مربی است)
- مداوم و مستمر (با توجه به روند تکوین و تعالی پیوسته ی هویت)
- آگاهانه و ارادی (متناسب با سطح رشد و آمادگی متربی)

²² - همان ص 418

²³ در اندیشه اسلامی، هر چند برای تحقق اهداف تربیت و گام نهادن همه انسانها در مسیر هدایت الهی باید برنامه ریزی و تلاش نمود، لیکن مشیت خدا بر آن است که آدمیان با قدم اختیاری خویش در مسیر کمال بر دارند. البته هرگونه توفیق در این مسیر، در گرو اراده و مشیت الهی و وابسته به امداد و تایید حضرت حق و حتی لطف و عنایت ربوبی است. قرآن کریم می فرماید: «لکن لانهدی من احببت و لکن الله یهدی من یشاء» - قصص/56.

وظایف: گزاره‌های معطوف به بیان وضع مطلوب فعالیت عوامل و مولفه‌های زیرمجموعه هر یک از نهادهای سهیم در جریان تربیت که برای تحقق رسالت عوامل و نهادهای تربیت ضروری باشند

موقعیت: منظور از موقعیت، وضعیت مشخص، پویا، قابل درک و تغییری است که حاصل تعامل پیوسته‌ی فرد به منزله‌ی عنصری آگاه، آزاد و فعال با گستره‌ای از جهان هستی (خود، طبیعت و جامعه) در محضر خداوند متعال است. (که حقیقتی برتر و خالق همه جهان و فراتر از همه موقعیت‌ها می‌باشد) انسان همواره در موقعیت قرار دارد و می‌تواند آن را درک کرده و تغییر دهد.

نظام معیار (دینی / ربوبی): مبانی ارزش‌های مبتنی بر دین حق یا سازگار با آن؛ نظام معیار حیات طیبه، مشتمل بر سلسله مراتبی از ارزشهاست که نه تنها همه آن‌ها به لحاظ اهمیت و اولویت تحقق در یک سطح و مرتبه نیستند، بلکه پذیرش برخی از ارزش‌های اساسی نظام معیار دینی متوقف به شناخت و انتخاب دین حق نیز نیست؛ لذا شکل‌گیری این نوع زندگی در ابعاد مختلف، دارای مراتب متعدد است. انتظار از دین حق آن است که نظام معیار مورد نیاز برای زندگی شایسته بر اساس دین (حیات طیبه) را ارائه دهد. این نظام معیار دینی ناظر به همه‌ی ابعاد زندگی انسان است؛ زیرا دین حق (اسلام) به همه‌ی عرصه‌های امور اجتماعی و فردی، دنیوی و اخروی، مادی و معنوی زندگی بشر پرداخته است (نفی سکولاریسم)؛ هرچند نسبت به پاره‌ای از این عرصه‌ها، به‌عرضه‌ی کلیات اکتفا و نسبت به بخشی دیگر، جزئیات را نیز ذکر کرده است، اما در عین حال، با توجه به توانایی عقل و تجربه‌ی بشری، دین هرگز در صدد پاسخ‌گویی به همه‌ی نیازهای انسان، بدون تکیه بر این توانایی، بر نمی‌آید و نقش مکمل (و نه جای‌گزین) را برای عقل و تجربه‌ی بشر ایفا می‌نماید.

هدایت: جهت‌دهی حرکت اختیاری و آگاهانه‌ی فرد و جامعه در مسیر دستیابی به هر نوع کمال شایسته‌ای که بتواند در راستای غایت زندگی انسان (قرب‌الی الله) و مراتب مختلف آن قرار گیرد. البته در نگرش اسلامی هدایت دارای دو وجه ارائه طریق (راهنمایی مقصد و نشان دادن طریق رسیدن به آن مقصد) و ایصال الی المطلوب (کمک به فرد و جامعه برای حرکت آگاهانه و اختیاری در راه رسیدن به مقصد) می‌باشد که به نظر می‌رسد می‌توان و باید در جریان تربیت این هر دو جنبه را ملاحظه نمود.

هویت: به‌طور کلی برآیند مجموعه‌ای از بینش‌ها، باورها، گرایش‌ها، اعمال و صفات آدمی است و از این‌رو، نه تنها امری ثابت و از پیش تعیین شده نیست، بلکه حاصل تلاش و توفیق شخص و البته تا حدودی متأثر از شرایط اجتماعی است. انسان، در واقع موجودی تلقی می‌شود که می‌تواند با تکیه بر فطرت و استعدادهای طبیعی خود و با استفاده از عقل و نیروی اختیار و اراده‌ی خویش، به معرفت دست یابد. معرفت ایجاد شده می‌تواند زمینه‌ی میل و گرایش را در او فراهم سازد. بینش و گرایش درونی، زمینه‌ی باور (ایمان) و تکوین اراده (تصمیم معطوف به عمل) را در وی فراهم می‌آورد و با عمل و تکرار آن، به تدریج هویتش شکل می‌گیرد. همین امور نیز، در هرگونه تحول هویت - پس از تکوین اولیه‌ی آن - نقش‌آفرین است.

رویکرد: جهت‌گیری کلی، مشخص و منسجمی درباره ماهیت و چگونگی مواجهه با موضوع مورد نظر، که با توجه به مجموعه‌ای از مفروضات نظری سازوار، تعیین شده و التزام به آن موجب ایجاد همگرایی و هماهنگی در انتخاب اصول، معیارها و روش‌های خاصی در عرصه عمل خواهد شد.

شایستگی‌ها: منظور از شایستگی‌ها مجموعه‌ای ترکیبی از صفات و توانمندی‌های فردی و جمعی^{۲۴} ناظر به همه‌ی جنبه‌های هویت (عقلانی، عاطفی، ارادی و عملی) و نیز تمام مولفه‌های جامعه سالم براساس نظام معیار اسلامی است، که متریبان برای دستیابی به مراتب حیات طیبه در جهت درک موقعیت خود و دیگران و عمل فردی و جمعی برای بهبود مستمر آن، باید این گونه صفات و توانمندی‌ها را «کسب» کنند.

شایستگی‌های پایه: آن دسته از صفات و توانمندی‌ها هستند، که متریبان باید آن‌ها را برای وصول به مرتبه‌ای لازم یا شایسته از آمادگی عموم افراد جامعه برای تحقق حیات طیبه کسب کنند؛

شایستگی‌های ویژه: آن گروه از صفات و توانمندی‌هاست که در سطحی بالاتر از سطح مورد انتظار از آمادگی همگان جهت تحقق حیات طیبه است و افراد برحسب علاقه و استعداد فعلیت یافته‌ی خود و نیازهای خاص جامعه آن‌ها را کسب می‌کنند.

کارکرد: گزاره ناظر به بیان اثر و نتیجه مطلوب (مورد انتظار) از فعالیت نظام (یا زیرنظام) که برای تحقق غایت و انجام رسالت هر یک عوامل و نهادهای تربیتی ضروری باشند

رسالت (مأ موریت): گزاره معطوف به بیان مسئولیت اصلی مورد انتظار از هر یک از نهادها ی سهیم در جریان تربیت

چالش‌ها: موقعیت‌ها و وضعیت‌های خطیری هستند که ما را به مقابله با خود می‌طلبند و نمی‌توان آن‌ها را نادیده انگاشت؛ زیرا آثار و نتایجی به همراه خواهند داشت که توفیق یا عدم توفیق ما در تحقق چشم انداز، ماموریتها و اهداف در گرو آنهاست. از این رو مستلزم شناسایی و مواجهه اندیشمندان و تدبیر خردمندان هستند به گونه‌ای که بتوان از تبدیل شدن آنها به تهدید جلوگیری کرد و بر پایه آنها فرصتهایی را پدید آورد که دستیابی به مقاصد مورد نظر را تسهیل کرده و امکان پذیر سازد. باید توجه داشت که بی توجهی به این چالش‌ها یا مواجهه نا هوشمندانه با آنها می‌تواند ناتوانی نظام در ایجاد انسجام و یکپارچگی در داخل و انطباق با محیط خارج و تعامل پیش برنده و پویا با آن را نیز در پی داشته باشد که در نتیجه تحقق مأموریتها و دستیابی به هدف‌ها را دشوار و در برخی از موارد امکان ناپذیر خواهد ساخت.

^{۲۴} شایستگی‌ها را -علاوه بر تقسیم بندی برحسب ابعاد فردی و اجتماعی زندگی - چنانچه خواهیم دید می‌توان برحسب سطح و لزوم کسب آن‌ها توسط عموم افراد جامعه به دو گروه شایستگی‌های پایه و شایستگی‌های ویژه تقسیم نمود. شایستگی‌های پایه آن دسته از صفات و توانمندی‌ها هستند که متریبان باید آن‌ها را برای وصول به مرتبه‌ای لازم یا شایسته از آمادگی عموم افراد جامعه برای تحقق حیات طیبه کسب کنند؛ ولی شایستگی‌های ویژه آن گروه از صفات و توانمندی‌هاست که در سطحی بالاتر از سطح مورد انتظار از آمادگی همگان جهت تحقق حیات طیبه است و افراد برحسب علاقه و استعداد فعلیت یافته‌ی خود و نیازهای خاص جامعه آن‌ها را کسب می‌کنند.

چشم انداز: منظور از چشم انداز وضعیت قابل حصول و ممکن نظام تربیت رسمی و عمومی کشور در افق بیست ساله است که با توجه به مأموریت‌ها از یک سو و چالش‌های فرا روی این نظام، از سوی دیگر، تعیین می‌شود.

بخش تجویزی (الزامی) برنامه درسی (core): بخشی از برنامه درسی که برای پرورش " هویت مشترک " دانش‌آموزان کاربرد دارد. این بخش باید: به صورت uniform یا "تک وضعیتی" تعریف شود. ناظر به قابلیت‌ها یا شایستگی‌های ثابت باشد، و بالاخره آماده سازی برای حرفه به صورت عام (در قالب شایستگی‌های اساسی و عمدتاً شناختی و نگرشی و نه مهارتی) در این بخش اتفاق افتد. این بخش یکی از فقرات core می‌باشد.

بخش نیمه تجویزی (انتخابی) برنامه درسی (core/elective): بخشی از برنامه درسی که علاوه بر کمک به پرورش " هویت مشترک " دانش‌آموزان، پرورش " هویت اختصاصی " آنان را نیز در کانون توجه قرار می‌دهد. و به صورت چند وضعیتی (یعنی متناسب با وضعیت‌های گوناگونی که دانش‌آموزان از نظر شغلی و تحصیلی برای آینده خود متصورند) تعریف و طراحی می‌شوند تا امکان انتخاب از میان اشکال و انواع وجود داشته باشد.

بخش غیر تجویزی (اختیاری) برنامه درسی (elective): برخی از حوزه‌ها یا فعالیت‌های یادگیری در برنامه درسی که کاملاً تحت تاثیر موقعیت‌های خاص زمانی، مکانی و انسانی اختصاصاً برای پرورش " هویت (های) اختصاصی " کاربرد دارد. از ویژگی‌های آن دامنه تنوع حداکثری یا وضعیت‌های نامحدود است. این بخش شامل انواع برنامه‌های فوق برنامه، مکمل و اوقات فراغت می‌شود.

ساختار سه وجهی برنامه درسی: منظور ساختار کلان برنامه درسی است که ضمن برخورداری از بخش تجویزی یا الزامی (تک وضعیتی و تعیین تکلیف شده به شکل پیشینی)، از بخش نیمه تجویزی یا انتخابی (چند وضعیتی) و غیر تجویزی یا اختیاری (بی وضعیتی یا باز) نیز برخوردار خواهد بود. این ساختار مثلثی ثابت است ولی در ارتباط با هریک از مراحل تحصیلی با توجه به متغیرهای ذی مدخل به شکل متناسب عملیاتی می‌شود.

ساختار تلفیقی و مسأله محور برنامه درسی: به برنامه درسی تجویزی یا الزامی گفته می‌شود که با استفاده از رویکرد حل مسأله یا قالب حل مسأله در تدوین هدف‌ها، از انعطاف برخوردار شده و یادگیری از عمق و غنای بیشتری برخوردار می‌شود.

آموزش فراگیر (برای کودکان استثنایی و تیزهوش): به نوعی برنامه آموزشی گفته می‌شود که در آن آموزش کودکان استثنایی و تیزهوش بجای آن که در مدارس اختصاصی و جدای از عموم همسالان آنها صورت گیرد، در درون مدارس معمولی، ولی با توجه ویژه به توانایی‌های آنان، برگزار می‌شود.

آموزش برای همه: برنامه آموزش برای همه، یکی از برنامه‌های جهانی توسعه بخش آموزش و پرورش است که در سال 2000 میلادی در مجمع جهانی آموزش در شهر داکار کشور سنگال مورد تعهد 164 کشور عضو سازمان یونسکو قرار گرفته است. اکنون این برنامه جزء اصلی‌ترین فعالیت‌های یونسکو در حوزه آموزش محسوب می‌شود. این برنامه از 6 آرمان و 4 گروه هدف تشکیل شده است. آرمان‌ها عبارتند از: توسعه آموزش‌های پیش دبستان، کامل شدن پوشش تحصیلی دوره ابتدایی، افزایش 50 درصدی فعالیت‌های سواد آموزی، رفع نابرابری‌های جنسیتی، آموزش مهارت‌های زندگی، و ارتقای کیفیت آموزش. گروه‌های هدف عبارتند از کودکان پیش از دبستان، جمعیت لازم‌التعلیم آموزش پایه، کودکان خارج از مدرسه، و بزرگسالان بی‌سواد. این برنامه از سال 2000 آغاز شده و تا سال 2015 ادامه خواهد یافت.^{۲۵}

رویکرد تخصص‌گرایی نرم: در برنامه درسی دوره متوسطه، رویکرد "گرایش تخصصی نرم" (soft specialization) از شکل‌گیری "افتراق برنامه‌ای" (curriculum differentiation) یا ایجاد شاخه‌های تحصیلی تخصصی (tracking) به صورت از پیش طراحی شده جلوگیری می‌کند. چنین جهت‌گیری در برنامه درسی دوره متوسطه موجب می‌شود که انتخاب رشته (شاخه) تحصیلی و قرار گرفتن دانش‌آموز در یک مسیر بیش و کم ثابت اتفاق نیفتد و دانش‌آموزان متناسب با شرایط و توان مندی‌های فردی و عوامل تاثیرگذار محیطی (خصوصاً ضوابط ورود به رشته‌های مختلف تحصیلی در آموزش عالی یا تقاضای مشاغل مختلف مورد علاقه فرد) از میان مجموعه دروس متنوع ارائه شده (در مدرسه محل اصلی تحصیل یا آموزشگاه‌های اقماری) دست به انتخاب زده و به آزادانه‌ترین شکل سعی در ایجاد هماهنگی میان برنامه درسی با استعدادها و علائق خود بنمایند.

آموزش فنی و حرفه‌ای عام: منظور نوعی از آموزش فنی و حرفه‌ای است که در آن، براساس رویکرد تخصص‌گرایی نرم، دانش‌آموزان می‌توانند شایستگی‌های لازم برای ورود به یک حرفه (و نه یک شغل تخصصی) را در دوره متوسطه کسب نمایند.

سازوکار درس پژوهی (lesson study): منظور سازوکار توانمندسازی معلمان است که آنان را برای مداخله موثر در برنامه ریزی درسی در سطح مدرسه، با استفاده از شیوه تحقیق عمل (action research) به‌همراه گروهی از معلمان آماده می‌سازد.

نظام دوری (looping): در دوره ابتدایی، منظور همراهی یک معلم با یک گروه از دانش‌آموزان از پایه اول تا پایه ششم ابتدایی، در دروس اصلی این دوره است.

^{۲۵} برگرفته از: یونسکو، 1387، گزارش جهانی پیش‌آموزش برای همه سال 2008، ترجمه دفتر منطق‌های یونسکو در تهران، دفتر همکاری‌های

علمی و بین‌المللی وزارت آموزش و پرورش، تهران

رویکرد عرضه مدار / رویکرد تقاضا مدار: در شرایط فعلی، تخصیص منابع در تربیت رسمی و عمومی ایران عمدتاً عرضه‌مدار می‌باشد. به‌ترتیبی که تقریباً مجموع منابع مالی دولت برای آموزش و پرورش از طریق بودجه عمومی در اختیار مدارس دولتی عرضه‌کننده خدمات آموزشی قرار می‌گیرد. در برابر، در رویکرد تقاضا مدار، در هنگام تخصیص منابع مالی دولت، طرف تقاضای آموزش یعنی دانش‌آموزان و خانواده‌ها نیز مورد توجه قرار می‌گیرند. این کار از طریق، توسعه کمک‌های مالی به متقاضیان آموزش (در قالب پته آموزشی، بورس تحصیلی، کمک مستقیم مالی، و...) صورت می‌گیرد که از این راه، متقاضیان بتوانند در موسسات و مدارس با کیفیت بالاتر (اعم از دولتی و غیردولتی) ثبت‌نام نمایند و «دامنه انتخاب» آنها گسترش یابد.

پیوست 3

چالش‌های کلان نظام تربیت رسمی و عمومی کشور

چالش‌ها، موقعیت‌های جدید فراروی نظام تربیت رسمی و عمومی در تحقق مأموریت آن است. شناخت مجموعه‌ی چالش‌ها در تعامل با مأموریت این نظام، حوزه‌ها و روندهای نیازمند تغییر در آن را جهت تربیت انسان مطلوب تعیین می‌کند. چالش به معنی نقطه‌ی ضعف یا قوت نیست، بلکه وضعیتی است که باید به آن پرداخت و راه حلی برای آن به دست داد. چالش‌ها باید در دوره‌ی بیست ساله حل شود و این کار نیازمند شکستن ساختارها و تغییرات اساسی در ساختارهای درونی و بیرونی نظام تربیت رسمی و عمومی است. نکته‌ی یاد شده تفاوت این نوع برنامه ریزی راهبردی را با سایر رویکردهای برنامه ریزی توسعه روشن می‌کند. افزون بر آن، چالش‌ها به هدف‌های آرمانی نیز حد می‌زنند و آن‌ها را با واقعیات وفق می‌دهند.²⁶

در این طرح، چالش‌ها نخست توسط کارگروه‌های تخصصی زیر نظام‌های تربیت رسمی و عمومی از درون مطالعات مؤلفه‌های اصلی²⁷ (که برای شناسایی نقاط قوت و ضعف درونی نظام موجود آموزش و پرورش صورت گرفته است و فرصت‌ها و تهدیدهای شناسایی شده در مطالعات محیطی²⁸) استخراج شد و در اختیار کارگروه تخصصی تلفیق قرار گرفت. سپس در این کارگروه، با توجه به گزاره‌های رهنامه‌ی نظام تربیت رسمی و عمومی، و نظرات دریافتی از صاحب‌نظران و کارشناسان، پس از بازنویسی‌های مکرر به شکل زیر تدوین شده‌است.

1. ضرورت‌های نظام تربیت رسمی و عمومی بر مبنای (فلسفه‌ی) تربیت اسلامی و فرهنگ ایرانی در برابر نظام تربیت رسمی و عمومی وارداتی؛

نهاد آموزش و پرورش رسمی به سبک جدید، به صورت یکی از مظاهر تجدد وارد کشور شد و در کنار نهاد سنتی تعلیم و تربیت و بی اعتنا به تجربیات و دستاوردهای آن، با حفظ ماهیت وارداتی خود به

²⁶ . بر گرفته از نخستین مصوبه‌ی شورای راهبری طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش و مذاکرات جلسات دوم و سوم این شورا.

²⁷ . برای اطلاع از مجموعه‌ی مطالعات درباره‌ی مؤلفه‌های اصلی آموزش و پرورش نگاه کنید به: جوادی، محمد جعفر، مرداد 1387، جمع بندی

کلی نقاط قوت و ضعف خرده نظام‌های پنج‌گانه آموزش و پرورش کشور، شامل مطالعات ملی، استانی و مصاحبه‌ها، دبیرخانه طرح تدوین سند

ملی آموزش و پرورش، تهران.

²⁸ . برای اطلاع از مجموعه‌ی مطالعات محیطی نگاه کنید به: نفیسی، عبدالحسین، اردیبهشت 1378، گزارش شماره‌ی 10 کارگروه

تخصصی مطالعات محیطی: چگونگی تأثیرگذاری فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی بر خرده نظام‌های آموزش و پرورش - نگاشت اول، دبیرخانه طرح

تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران.

سرعت گسترش یافت و از طریق حکومت جای‌گزین نهاد سنتی تعلیم و تربیت شد. کلیه‌ی اصلاحاتی نیز که برای ایجاد سازگاری بین نهاد وارداتی با فرهنگ و شرایط بومی کشور در سده‌ی گذشته صورت گرفته موفق به تغییر ماهیت آن نشده است.²⁹ اکنون، چالش پیش روی آن است که نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب کشور، که بر مبانی فلسفه‌ی تربیت اسلامی و فرهنگ ایرانی طراحی شده، چگونه در درون این نهاد وارداتی استقرار یابد و جای‌گزین آن شود.

2. ضرورت توجه متوازن به پویائی و پایایی و پاسخ‌گویی نظام تربیت رسمی و عمومی به اقتضائات اجتماعی و محیطی (به‌ویژه مطالبات رهبری، نخبگان و احکام سندهای فرادستی):

در رهنمودهای مقام معظم رهبری بارها بر ضرورت ایجاد تحول در نظام تربیت رسمی و عمومی تأکید شده است.³⁰ شورای عالی آموزش و پرورش و هیئت دولت نیز با توجه به این ضرورت اجرای طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش در سال 1383 تأکید کرده‌اند.³¹

از دیدگاه کارشناسی، با توجه به ضرورت ایجاد تحول در این نظام، به چند دلیل عمده اشاره شده است.³² مقاومت در برابر تغییر در جوامع کشورهای در حال توسعه، از جمله جامعه‌ی ایرانی، یکی از علل ریشه‌ای استمرار عقب ماندگی شناخته شده است.³³ بسته و صلب بودن و مقاومت در برابر تغییر در سازمان‌های اداری گسترده و بسیار متمرکزی چون آموزش و پرورش، از نقاط ضعف شناخته شده‌ی این نظام است. این مقاومت، در آموزش و پرورش ایران، در فاصله‌ی سالهای 1345 تا کنون، به دلیل اجرای طرح‌های متعدد اصلاحاتی که به سبب نارسایی‌های عمده در بین راه ناتمام رها شده و با ایجاد تغییرات مکرر در ساختار تحصیلی و سازمان و تشکیلات همراه بوده‌اند، به‌صورت‌های مختلف تشدید شده است.³⁴

²⁹ نگاه کنید به: درونه، جعفر و رضایی، محمد حسین، 1387، منشور تحول بنیادین آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، دبیرخانه‌ی اجرایی ستاد تحول بنیادین آموزش و پرورش، صص 17-25، و صادق زاده، علیرضا و همکاران، آذر 1387، رهنامه‌ی نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران - ویرایش سوم، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 13-15.

³⁰ از جمله در دیدار با جمعی از معلمان در اردیبهشت 1385، نگاه کنید به درونه، جعفر و رضایی، محمد حسین، 1387، منشور تحول بنیادین آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، دبیرخانه‌ی اجرایی ستاد تحول بنیادین آموزش و پرورش، صص 17-28.

³¹ نگاه کنید به: مصوبه مورخ 1383/7/22 هیئت وزیران و مصوبه جلسه 686 شورای عالی آموزش و پرورش.

³² نگاه کنید به: (1) صادق زاده، علیرضا و همکاران، شهریور 1388 "گزارش تلفیق یافته‌های مطالعات نظری سند ملی آموزش و پرورش، بخش سوم: رهنامه نظام تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران - ویرایش هفتم، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، ص، صص 216-218 و 2) مهرمحمدی، محمود، 1383، معرفی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 3-5.

³³ برای وضعیت ایران نگاه کنید به: قاسمی پویا، اقبال، 1385، بررسی تأثیر فرصت‌ها و تهدیدهای محیط تاریخی فرهنگی بر روی نظام آموزش و پرورش ایران، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران - فصل چهارم و ششم.

³⁴ جوادی، محمد جعفر، مرداد 1387، جمع بندی کلی نقاط قوت و ضعف خرده نظام‌های پنج‌گانه آموزش و پرورش کشور، شامل مطالعات ملی، استانی و مصاحبه‌ها، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران. همچنین جوادی، محمد جعفر، 1387، بررسی روند تحولات آموزش و پرورش در سال‌های بعد از انقلاب: فراتحلیل وضع موجود، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران.

برسر راه عملیاتی شدن و به اجرا در آمدن سند ملی آموزش و پرورش نیز این مقاومت درونی بدنه‌ی نظام تربیت رسمی و عمومی چالش بزرگی به‌شمار می‌آید و نیازمند انتخاب راهکارهای ویژه‌ای است. کهنه بودن شیوه‌های مدیریت و اجرا، تمرکزگرایی شدید، بسته بودن و محافظه‌کاری حاکم بر نظام موجود^{۳۵}، از یک سو و مطالبات مسئولان ارشد نظام، نخبگان حوزه و دانشگاه، مسئولان سایر بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، خانواده‌ها و نهادهای اجتماعی و مدنی از نظام تربیت رسمی و عمومی، از سوی دیگر (که معمولاً جنبه‌ی حداکثری دارد و در پاره‌ای از موارد در تضاد با یکدیگرند و با کارکردها و منابع انسانی و مالی تخصیص یافته نیز تناسبی ندارد). یکی از چالش‌های راهبردی را شکل داده است.

3. تغییرات ناشی از پدیده‌ی جهانی شدن و تحولات گسترده‌ی علم و فناوری (از جمله فناوری‌های پنج‌گانه‌ی نوین^{۳۶}) و ضرورت پاسخ‌گویی هوشمندانه‌ی نظام تربیت رسمی و عمومی به اقتضات آن؛

جهانی شدن به معنی فرایند وابستگی متقابل و فزاینده‌ی کشورهای جهان به یکدیگر و نیز به هم فشردن شدن جهان و تشدید آگاهی نسبت به آن تعریف شده است. از یک سو لزوم پرداختن به تغییرات ناشی از این پدیده، که جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی آن بر جنبه‌های اقتصادی غلبه دارد، و از سوی دیگر، ضرورت استفاده از دستاوردهای علم و فناوری و تحولات سریع آن برای استقرار نظام تربیت رسمی و عمومی، نیازمند تلاش گسترده‌ای است. زیرا در وضعیت موجود، عموم مدیران و معلمان در هدایت مدرسه به سمت استفاده از فناوری‌های نوین ناتوان هستند. هم‌چنین، مدارس از تجهیزات و فضای آموزشی مناسب برای تربیت علمی دانش‌آموزان برخوردار نیستند و در برنامه‌های درسی به سواد علمی و فناورانه توجه مناسب نشده است^{۳۷}. این موقعیت چالش راهبردی را مطرح می‌کند که نیازمند توجه همه جانبه است

4. ضرورت ارائه‌ی تبیین سازوار از تضاد منتسب به سنت و تجدید (مدرنیته) در راهبری نظام تربیت رسمی و عمومی؛

برای مفهوم‌های سنت و مدرنیته تعریف‌های متفاوتی ارائه شده است. به نظر برخی از پژوهشگران، که برای مدرنیته و سنت به یک جوهره و هویت قابل تعریف قایل‌اند، بسیاری از مسائل و چالش‌های امروز جامعه ایران، به‌ویژه آموزش و پرورش، ریشه در تعارض منتسب میان سنت و مدرنیته دارد. لازم است

^{۳۵}. جوادی، پیش گفته، بخش نقاط ضعف زیرنظام رهبری و مدیریت.

^{۳۶} فناوری‌های پنج‌گانه عبارت‌اند از: هوا- فضا، انرژی‌های نو، زیست فناوری‌ها، فناوری نانو، اطلاعات و ارتباطات

^{۳۷}. نگاه کنید به: امانی طهرانی، محمود، 1387، بررسی وضع مطلوب و موجود تربیت علمی و فناوری در آموزش و پرورش، کمیته‌ی مؤلفه‌های

اصلی، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران.

این تعارضات، آگاهانه مورد توجه قرار گیرد و رفع شود.^{۳۸} بارزترین این تعارضات، تأکید بر غیردینی (سکولار) بودن نهاد آموزش و پرورش در تفکر مدرنیسم است که با تفکر آموزش و پرورش دین محور در تعارض است. تعلیم و تربیت دینی از یک سو تعلیم و تربیت سکولار نیست و از دگر سو تعلیم و تربیت بالضروره ایدئولوژیک (به مفهوم جزمی بودن و تهدید کننده‌ی اندیشه ورزی و آزادی عمل) نیز نیست. در تدوین فلسفه‌ی تربیت رسمی و عمومی و رهنامه‌ی نظام تربیت رسمی و عمومی این مباحث مورد تأمل قرار گرفته و پاسخ روشنی به آن داده شده است. چالش پیش روی، بسط و گسترش این نگاه فلسفی در کلیه‌ی شئون و ابعاد نظام تربیت رسمی و عمومی است.

5. لزوم تحقق رویکرد ارزش مدار عقلانی برای انتخاب آگاهانه‌ی نظام معیار و التزام به آن؛

منظور از تربیت عقلانی ارزش مدار تربیتی است که پرورش کودکان و جوانان را از حیث انسان بودن و با توجه به ضرورت‌های زندگی انسانی آنها در دستور کار خود قرار می‌دهد. در تربیت ارزش مدار بر تصریح و تبیین و اصلاح ارزش‌های زیرساختی تربیت تأکید می‌شود، زیرا تربیت ماهیتی ارزشی دارد. تربیت ارزش مدار بر آزادی و آگاهی انسان استوار است. منظور از تربیت ارزش مدار، تلقین ارزش‌های معین نیست، بلکه منظور تربیتی است که در ایجاد رغبت و آگاهی نسبت به مطلوب تکیه می‌کند و به انتخاب و التزام آگاهانه و آزادانه نسبت به نظام ارزش‌های معیار متناسب با غایت زندگی مطلوب (حیات طیبه) منجر می‌گردد.^{۳۹}

6. حفظ و تحکیم هویت ایرانی - اسلامی در تعامل با محیط جهانی و تکوین هویت انسانی در تراز جهانی و پیش‌گیری از همهمه‌ی فرهنگ‌های سلطه طلب؛

از کارکردهای اختصاصی نظام تربیت رسمی و عمومی، تحقق ظرفیت‌های وجودی مترتبان جهت تکوین و تعالی هویت ایرانی - اسلامی خود معرفی شده است.^{۴۰} هویت دیگری که باید در مترتبان پرورش داده شود، هویت انسانی است که تعامل فرد را با عموم هم‌نوعان در سراسر جهان شکل می‌دهد. لزوم تعامل با جهان از یک سو، و تلاش فرهنگ‌های سلطه گر برای حاکم کردن یک‌دست هویت غربی به کمک فناوری‌های نوین، در قالب «هویت معیار»، از سوی دیگر، نظام تربیت رسمی و عمومی را با چالشی دشوار رو به رو می‌کند.

7. ضرورت توجه متوازن به ابعاد مشترک و اختصاصی هویت مترتبان (با تأکید بر هویت مشترک)؛

^{۳۸}. نگاه کنید به: مرادی، اسدالله، پاییز ۱۳۸۶، آسیب شناسی مسائل آموزش و پرورش (مقدمه برای دکترا آموزش و پرورش)، دبیرخانه‌ی طرح

تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، ص ۳.

^{۳۹}. گزارش تلفیق یافته ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش گفته، ص ۱۵۲

^{۴۰}. گزارش تلفیق یافته ها... بخش سوم: ره نامه ... پیش گفته، ص ۲۲۴.

در وضع موجود برای کلیه متربّیان، برنامه‌ی درسی یک‌سان و برخوردار از امکانات یک‌نواخت به اجرا در می‌آید و رویکرد تربیت عمومی، در نگاهی ساده‌انگارانه، به رویکرد تربیت یک‌شکل و قالبی اطلاق می‌شود⁴¹، بدون آن که با رعایت اصل عدالت تربیتی به تفاوت‌های ناشی از توانایی‌ها و علایق فردی، قومی، فرهنگی، جنسیتی توجه لازم به عمل آید. یا برای متربّیان دارای نیازهای یادگیری ویژه و دارای استعدادها و ویژگی‌ها، متربّیان ساکن مناطق محروم و کم برخوردار و فاقد سرپرست یا دارای سرپرست ناصالح، در جریان تربیت تمهیدات مناسب فراهم شود⁴². نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب ایجاب می‌کند به صورت متوازن به ابعاد هویت مشترک و اختصاصی متربّیان، با تأکید بر هویت مشترک، پرداخته شود و در سازمان‌دهی فعالیت‌ها و تخصیص منابع انسانی و مالی به اقتضات بسط عدالت تربیتی توجه شود⁴³.

8. ضرورت نگاه یک‌پارچه به جریان تربیت و تکوین هویت متربّی در برابر نگاه تفکیکی و تجزیه‌گرایانه به حوزه‌ی آموزش و پرورش؛

یک‌پارچه‌نگری به جریان تربیت، که در وضعیت مطلوب رویکرد اصلی پیشنهاد شده⁴⁴ به این معناست که مفاهیمی مانند برنامه و فوق برنامه، دانش سازمان یافته و دانش آموز، آموزش و پرورش، حال گرائی و آینده‌گرائی، تمرکز و عدم تمرکز و منابع درسی و کمک درسی نه تنها متقابل و غیر قابل جمع نیستند، بلکه مکمل یکدیگر تلقی می‌شوند و باید در جهت وحدت بخشیدن به آن‌ها حرکت شود⁴⁵. در برابر، در نظام موجود بیش‌تر مفاهیم مکمل به صورت مستقل یا در تقابل با یکدیگر تلقی می‌شوند و برای آن‌ها به طراحی، سازمان‌دهی و تمهید امکانات جداگانه می‌پردازند (مانند جدا پنداشتن آموزش از پرورش یا نگاه تجزیه‌ای به اهداف)؛

9. حفظ و تحکیم وحدت ملی و توجه به تنوع اقوام، خرده فرهنگ‌ها و اقلیت‌ها؛

ایجاد انسجام اجتماعی و تحکیم وحدت ملی از کارکردهای اصلی نظام‌های آموزشی در جهان است. در اصول حاکم بر نظام تربیت رسمی و عمومی نیز بر تقویت این کارکرد، همراه با توجه به تنوع و کثرت⁴⁶،

⁴¹ نگاه کنید به: مهرمحمدی، محمود و همکاران، مهرماه 1387، گزارش کارگروه تخصصی زیرنظام برنامه‌ی درسی و فناوری آموزشی - ویراست

نهایی، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 16-22

⁴² نگاه کنید به: عباسی، لطف‌الله، 1387، بررسی وضع مطلوب و موجود آموزش عشایری و روستایی، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش

و پرورش، تهران. همچنین به: محبی آشتیانی، احمد، 1387، بررسی وضع مطلوب و موجود نظام آموزش استعدادها و درخشان، دبیرخانه‌ی

طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران. و نیز: علی‌پور، احمد، 1387، بررسی وضع مطلوب و موجود نظام آموزش کودکان استثنایی،

دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران.

⁴³ گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش گفته، ص 166

⁴⁴ گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش گفته، ص 170

⁴⁵ مهرمحمدی پیش گفته، صص 7 و 6.

⁴⁶ گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش گفته، ص 169

تأکید شده است. اما در ایران، افزون بر پیروان ادیان الهی و مذاهب مختلف دین اسلام، اقوام متعددی زندگی می‌کنند که دارای خرده فرهنگ‌ها و گویش‌های زبانی متفاوت با زبان رسمی و فرهنگ عمومی کشور هستند. با توجه به نابرابری‌های اجتماعی، اقتصادی و آموزشی حاکم بر مناطق مرزی و حساسیت سیاسی - جغرافیایی آن‌ها^{۴۷}، که عمدتاً محل استقرار صاحبان چنین تنوع قومی است و سهولت تأثیرپذیری آنها از فرهنگ‌های دیگری که به القائات دولت‌های سلطه‌گر آلوده اند، توجه متوازن به این تنوع و کثرت، ضمن حفظ یک‌پارچگی ملی، از جمله چالش‌های پیش روی نظام تربیت رسمی و عمومی است.

10. ضرورت بسط عدالت همه جانبه‌ی تربیتی و نهادینه ساختن آن در برابر توسعه‌ی کمی بدون رعایت معیارهای کیفی؛

عدالت تربیتی، مفهومی ذو مراتب است که تحقق کامل آن منوط به تحقق همه‌ی مراتب آن است.⁴⁸ در مرتبه‌ی نخست، عدالت تربیتی ناظر به تأمین اصل تربیت است. در این مرتبه باید برای مترتبان ساز و کارها و امکانات لازم به صورت رایگان و اجباری وجود داشته باشد. در مرتبه‌ی بعد، عدالت تربیتی ناظر به قابلیت دسترسی⁴⁹ آن به‌طور عادلانه و برای همگان است. یعنی باید امکانات و فرصت‌های تربیتی در حد نصاب ضروری و مطلوب برای همگان برابر باشد و تبعیض‌های قومی، نژادی، جنسی، مذهبی و طبقاتی در زمینه‌ی حق بر تربیت برطرف شود. در مرتبه‌ی بالاتر عدالت باید در خدمات تربیتی، ناظر بر فراهم نمودن کیفیت قابل قبول⁵⁰ باشد آخرین مرتبه‌ی عدالت آموزشی نیز انطباق⁵¹ جریان تربیت با نیازهای فردی و اجتماعی مترتبان است. در این مرتبه باید تربیت با نیازهای ویژه‌ی آحاد اجتماع هم‌خوانی داشته باشد. چالش عمده آن است که در چند دهه‌ی گذشته تمام هم آموزش و پرورش بر آن بوده که از نظر کمی و تا حدودی تخصیص منابع انسانی و مالی برابری نسبی به‌وجود آید و سطح پوشش (ظاهری) تحصیلی به صد درصد برسد⁵² بدون آن که امکان پرداختن به سایر مراتب عدالت فراهم شود.

^{۴۷} قاسمی پویا، پیش گفته، فصل دهم، هم‌چنین نگاه کنید به گزارش مطالعات سازمان آموزش و پرورش استان‌های کردستان، سیستان و بلوچستان، گلستان، خوزستان، و آذربایجان غربی درباره‌ی مؤلفه‌های اصلی و عوامل محیطی آموزش و پرورش استان، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران.

^{۴۸} گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه تربیت ... پیش گفته، ص 166

^{۴۹} . Accessibility

^{۵۰} . مشایخ، فریده و محمد جعفر جوادی، 1385، توسعه‌ی صلاحیت‌های کلیدی در آموزش و پرورش، (ترجمه)، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران.

^{۵۱} . Adaptability

^{۵۲} . نگاه کنید به: امام جمعه، طیبه و همکاران، 1385، بررسی و تحلیل وضعیت کمی موجود عملکرد و محیط یادگیری در نظام آموزش و

پرورش ایران، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 14-26

11. لزوم ایفای نقش حاکمیتی (قانون گذاری، سیاست گذاری و نظارت) و کاهش وظایف تصدی‌گری دولت در امور اجرایی با توجه به الزامات مشارکت فعال بخش غیر دولتی و تقویت برون سپاری و رقابت پذیری با رعایت موازین عدالت تربیتی:

دولت، در نظام متمرکز موجود، در همه‌ی جنبه‌های ارائه‌ی خدمات آموزشی و تأمین منابع و امکانات آن، اعم از تأمین منابع مالی، تألیف، چاپ و توزیع کتاب‌های درسی و بخش عمده‌ی مواد کمک درسی؛ طراحی و تأمین فضای آموزشی، ساخت برخی از ملزومات و تجهیزات کلاسی و آزمایشگاهی، تربیت و تأمین معلمان و بازآموزی آن‌ها و نظایر این‌ها نقش تصدی‌گری عمده‌ای را برعهده دارد. افزون بر آن، به مدارس، مناطق و استان‌ها در تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری اجرایی نقش بسیار ناچیز داده است. بنابراین، در کلیه‌ی زمینه‌های مذکور ناکارآمدی و نارسایی عمده و چشم‌گیر مشاهده می‌شود.⁵³ در برابر، در نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب، در تقسیم کار ملی، برگسترش مشارکت همه‌جانبه و دخالت متعادل ارکان سه‌گانه‌ی نظام (حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی) در ارائه‌ی خدمات تربیت رسمی و عمومی و تأمین امکانات لازم⁵⁴، رقابت‌پذیری و برون‌سپاری⁵⁵ تأکید شده است.

12. ضرورت تقسیم کار ملی بین عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت، به ویژه بین سه رکن اصلی نظام تربیت: حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی، در برابر تعدد مراکز و نهادهای سیاست‌گذار در عرصه‌ی تربیت با جهت‌گیری‌های گوناگون؛

نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب، برای تحقق رسالت و کارکردهای خود از مشارکت همه‌ی نهادها و عوامل سهیم و مؤثر در جریان تربیت بهره‌مند می‌شود و عمدتاً بر سه رکن مهم و اساسی: حاکمیت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی اتکا دارد. مسئولیت اصلی امر تربیت بر عهده‌ی حاکمیت اسلامی است. خانواده‌ها در تداوم نقش‌آفرینی تربیتی در مرحله پیش از ورود به نظام تربیت رسمی و عمومی نقش اصلی را برعهده دارند و باید با کسب شایستگی‌های لازم، در امر تربیت فرزندان خود مشارکت فعال داشته باشند. نهادهای اجتماعی و مدنی طیف گسترده‌ای از مؤسسات و نهادهای عمومی و خصوصی، مانند رسانه‌های جمعی، شوراهای، شهرداری‌ها، مساجد و حوزه‌های علمیه، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی، انجمن‌های علمی و حرفه‌ای، نهاد وقف و سایر سازمان‌های مردم‌نهاد، مانند مؤسسات خصوصی را در برمی‌گیرند.⁵⁶ در وضع فعلی، به دلیل فقدان تقسیم کار و وظایف میان عوامل و نهادهای

⁵³ . جوادی، محمد جعفر، 1387، جمع‌بندی کلی از نقاط ضعف و قوت زیرنظام‌های آموزش و پرورش، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران.

⁵⁴ . گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش سوم: رهنامه، پیش‌گفته، ص 227

⁵⁵ . در زمینه‌ی طراحی و اجرای برنامه‌ی درسی نگاه کنید به: مهرمحمدی، محمود و همکاران، مهرماه 1387، گزارش کارگروه تخصصی زیرنظام برنامه‌ی درسی و فناوری آموزشی - ویراست نهایی، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 19-20 در زمینه‌ی منابع مالی نگاه کنید به: نفیسی، پیش‌گفته، صص 40-43.

⁵⁶ . گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش سوم: رهنامه... پیش‌گفته، ص 227

سهیم و ضعف سازوکارهای سیاست‌گذاری و تنظیم‌کننده‌ی روابط، زمینه‌ی هم‌افزایی و تعامل سازنده بین این نهادها فراهم نیست.

13. ضرورت دستیابی به هدف‌های جامع تربیت رسمی و عمومی در برابر سلطه‌ی حافظه محوری و تأثیر زیان‌بار نظام سنجش، پذیرش و گزینش دانشجو بر تحقق این هدف‌ها؛

شیوه‌ی سنجش و پذیرش دانشجو در نظام آموزش عالی، با توجه به استقبال ویژه‌ی خانواده‌ها و دانش‌آموزان از ورود به دانشگاه و کسب مدرک تحصیلی بالاتر، بیش از هر عامل محیطی دیگر بر عملکرد نظام تربیت رسمی و عمومی تأثیر می‌گذارد. استمرار دراز مدت به‌کارگیری شیوه‌ی سنجش و گزینش دانشگاه‌ها با تأکید بر محفوظات، از طریق آزمون‌های چهار جوابی و بی‌اثر بودن عملکرد مترتبان در دوره‌ی تحصیل در نتایج پذیرش، سبب شده است کلیه‌ی فعالیت‌های تربیتی، به ویژه در سطح آموزش متوسطه، بر احراز آمادگی برای توفیق در چنین آزمون‌های تستی تمرکز یابد و دستیابی به سایر هدف‌های تربیتی چندان مورد توجه قرار نگیرد. به علاوه در این شیوه‌ی سنجش، استعداد و علاقه‌ی داوطلبان، که از درون داده‌های مهم آموزش عالی است و اثر بخش به‌شمار می‌رود، اساساً در انتخاب رشته‌ی تحصیلی داوطلب بی‌تأثیر است.⁵⁷

14. کم‌رنگ شدن مرزهای تربیت رسمی و غیررسمی و گسترش عوامل اثرگذار بر جریان تربیت؛

تربیت، به لحاظ نحوه‌ی سازمان‌دهی و اعتبار قانونی، به دو نوع رسمی و غیر رسمی تقسیم می‌شود.⁵⁸ تربیت رسمی، بخشی از جریان تربیت است که بر اساس قوانین و مقررات قانونی و به شکل سازمان‌دهی شده و انعطاف‌پذیر صورت می‌گیرد و به موفقیت در کسب شایستگی‌های موردنظر می‌انجامد. تربیت غیر رسمی، شکلی از جریان تربیت است که در آن انواع شایستگی‌های مورد نظر بدون سازمان‌دهی مشخص و نوعاً به صورت غیر مستقیم از طریق تجارب داوطلبانه (مانند مطالعه‌ی کتاب و روزنامه، تماشای فیلم و تلویزیون، مشارکت در فعالیت گروه‌ها و انجمن‌ها، شرکت در مساجد و محافل مذهبی) توسط مترتبان کسب می‌گردد.

چالش پیش روی آن است که بر اثر گسترش استفاده از فناوری‌های نوین، به‌ویژه فناوری اطلاعات و ارتباطات، مرز بین این دو نوع تربیت بطور محسوس برداشته شده و تأثیر پذیری مترتبان از نوع دوم تربیت، که ممکن است با هدف‌هایی متعارض با هدف‌های نظام تربیت رسمی و عمومی ارائه شود،

⁵⁷. برای آگاهی از آسیب‌های شیوه‌ی گزینش دانشجو و مسائل مرتبط با آن نگاه کنید به: فراستخواه. مقصود و همکاران، 1385، بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای محیط علمی و آموزش عالی بر نظام آموزش و پرورش، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 214-224

⁵⁸. گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش گفته، ص 171

افزایش یابد. همین طور با توجه به اهمیت روز افزون تربیت غیر رسمی و افزایش سهم یادگیری دانش آموزان از این طریق، لزوم هماهنگی بین این دو نوع تربیت از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است.⁵⁹

15. نهادینه سازی تفکر راهبردی در ساختار مدیریت نظام آموزش و پرورش (به‌ویژه برای تحقق سند ملی) و ایجاد تفکر برنامه‌ای و نهادینه ساختن عمل برپایه‌ی آن در برابر حاکمیت روزمرگی؛

تاکنون، بر اثر انباشته شدن نارسایی‌ها و مشکلات از یک سو، و کثرت مطالبات جامعه از این نظام از سوی دیگر، دیدگاه دست‌یازیدن به اقدامات و اصلاحات زودبازده و اجرای طرح‌های کوتاه مدت و کم‌دامنه برهبری و مدیریت نظام موجود حاکم شده است. در حالی که ماهیت جریان تربیت رسمی و عمومی و دستیابی به هدف‌های متعالی آن، پدیده‌ای است زمان‌بر و نیازمند به‌کارگیری تفکر راهبردی و برنامه‌ای بلند مدت است.⁶⁰

16. تقابل رویکرد عرضه مدار حاکم بر وضعیت موجود با رویکرد متوازن عرضه و تقاضا مدار؛

نظام آموزش و پرورش موجود، در همه‌ی جنبه‌ها از رویکرد عرضه مدار، به مفهوم تمرکز صرف بر ارائه‌ی خدمات آموزشی پیروی می‌کند. در حالی که اصول حاکم بر اقتصاد آموزش⁶¹ ایجاب می‌کند در افق چشم‌انداز، متناسب با سیاست‌های کلی سند چشم‌انداز، رویکرد تقاضا مدار، به مفهوم توجه به طرف تقاضا در بازار خدمات آموزشی (و به یک تعبیر مشتری مداری و مدیریت تقاضا برای آموزش)، توأم با عرضه مداری⁶² نیز مورد تأکید قرار گیرد. یکی از چالش‌های راهبردی پیش روی نظام تربیت رسمی و عمومی، فراهم آوردن زمینه‌ی این تغییر دیدگاه است.

17. ضرورت توسعه‌ی رویکرد توجه متوازن به فرایندها، ستانده‌ها و نتیجه‌ها در برابر رویکرد توجه صرف به نهاده‌ها؛

در وضع موجود، در همه جنبه‌ها، به‌ویژه در تخصیص منابع انسانی، مالی و کالبدی، از رویکرد نهاده محور، به‌معنای غفلت از ویژگی ابزار سیاستی بودن منابع در فرایندهای اجرایی، پیروی می‌شود. در حالی که اصول حاکم بر اقتصاد آموزش و نیز اصل مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی⁶³ ایجاب می‌کند در

⁵⁹. جوادی، محمد جعفر، 1387، بررسی وضع مطلوب و موجود آموزش بزرگسالان، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران

⁶⁰. تورانی، حیدر، 1387، گزارش کارگروه تخصصی زیرنظام رهبری و مدیریت در نظام تربیت رسمی و عمومی - ویراست نهایی، دبیرخانه‌ی

طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 10-11

⁶¹. در مورد تغییر رویکردها در زمینه‌ی اقتصاد آموزش نگاه کنید به: نفیسی، عبدالحسین، آبان 1387، گزارش کارگروه تخصصی زیر نظام تأمین

و تخصیص منابع مالی در نظام تربیت رسمی و عمومی - ویراست سوم، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص

23-24. همچنین نگاه کنید به: آزاد، ابراهیم، 1387، بررسی وضع مطلوب و موجود عملکرد یادگیری در نظام آموزش فنی و تربیت حرفه‌ای -

اقتصادی، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران

⁶². نفیسی، پیش گفته، صص 23

⁶³. گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ...، پیش گفته، صص 171

افق چشم‌انداز، متناسب با سیاست‌های کلی سند چشم‌انداز، افزون بر دقت در انتخاب نهاده‌های مطلوب، بر فرایندها و نیز بر ستانده و محصول، به‌معنای دانش آموخته‌ی واجد شایستگی‌های معیار، به‌جای نهاده (دانش آموز)، تأکید شود.^{۶۴} فراهم آوردن زمینه‌ی این تغییر دیدگاه از چالش‌های راهبردی پیش روی نظام تربیت رسمی و عمومی به‌شمار می‌آید.

18. اتکای کامل بر منابع دولتی و ضرورت جلب مشارکت و تنوع بخشی در تأمین منابع پایدار و امکانات؛

در چند دهه‌ی گذشته عمده‌ی منابع مالی آموزش و پرورش توسط دولت تأمین شده است و به‌رغم مشارکت بخش خصوصی، به‌صورت اداره‌ی مدارس غیر انتفاعی و نیز به‌شکل ساخت مدارس در بیش از دو دهه‌ی گذشته با کسری مزمن مواجه بوده است.^{۶۵} ولی این میزان مشارکت در برابر با آن‌چه در وضع مطلوب نظام تربیت رسمی و عمومی پیشنهاد شده، کفایت نمی‌کند. مطلوب آن است که هر سه رکن نظام تربیت رسمی و عمومی (دولت، خانواده و نهادهای اجتماعی و مدنی)، به میزان برخوردار از منافع آموزش، در تأمین منابع مالی آن مشارکت کنند.^{۶۶} افزون بر آن، از جهت ارزیابی درجه‌ی مطلوبیت دخالت دولت، وضعیت کشورهای در حال توسعه با دو مسئله‌ی «شتاب نامتناسب در خصوصی‌سازی تربیت عمومی و رسمی» و «مشارکت ناچیز نهادهای محلی» مواجه هستند. به این ترتیب، امکانات و ظرفیت‌های زیادی برای افزایش منابع مالی، به‌ویژه برای کشورهای در حال توسعه جهت تأمین نیازهای روزافزون آموزشی، از سوی منابعی غیر از دولت مرکزی در اختیار قرار می‌گیرد. چالش عمده، تحقق یافتن این جهت‌گیری در سطح اقتصاد کلان کشور است.

19. الزامات آمایش سرزمینی، تحولات جمعیتی و هرم سنی دانش آموزان و تصلب در سیاست‌ها و ساختارهای آموزشی؛

تحولات سرزمینی کشور که بر اثر توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی پیش می‌آید^{۶۷} و تحولات جمعیتی، ناشی از جابه‌جایی جمعیت و تغییر ساختار سنی و جنسیتی آن^{۶۸}، ایجاب می‌کند سیاست‌ها،

^{۶۴} گزارش کارگروه تخصصی زیر نظام تأمین و تخصیص منابع مالی ... پیش گفته، صص 23-24.

^{۶۵} نگاه کنید به: فرزانه، حسین، اسفند 1385، بررسی مؤلفه‌ی نظام تأمین منابع مالی و مادی در آموزش و پرورش - رویکرد درون محیطی -

گزارش نهایی تحقیق، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش. صص 7-10

^{۶۶} گزارش کارگروه تخصصی زیرنظام تأمین و تخصیص منابع مالی، پیش گفته، ص 17

^{۶۷} در مورد تحولات آمایش سرزمین در کشور و اثر آن بر نظام تربیت رسمی و عمومی نگاه کنید به: وحیدی، پریدخت، 1385، بررسی تأثیر

برنامه‌ی چشم‌انداز بخش‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و فرابخش‌ها بر نظام آموزش و پرورش، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و

پرورش، تهران

^{۶۸} در مورد تحولات جمعیت در افق چشم‌انداز و تأثیر آن بر نظام تربیت رسمی و عمومی نگاه کنید به: فرجادی، غلام‌علی، و همکاران، 1385.

بررسی تأثیر محیط اقتصادی و مباحث جمعیت‌شناختی بر نظام آموزش و پرورش: گزارش اول: بررسی وضع موجود جمعیت کشور و پیش‌بینی

آن برای سال 1404، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران،

فرایندهای اجرایی و ساختارهای اجرایی و آموزشی از انعطاف کافی برخوردار باشند.⁶⁹ آماده سازی نظام متمرکز و صلب موجود برای پاسخ‌گویی به چنین نیازی از چالش‌های پیش رو به‌شمار می‌آید.

20. ضرورت بهبود و ارتقای بهره‌وری نظام تربیت رسمی و عمومی در برابر سیطره‌ی کمیت‌گرایی و بی‌توجهی به سازوکارهای افزایش کارایی و اثربخشی؛

با دستیابی به حداکثر ستانده‌های آموزشی و به‌کارگیری حداقل نهاده‌های آموزشی «کارآیی» تحقق می‌یابد. کارآیی دو وجه متمایز «درونی» و «بیرونی» را در بر می‌گیرد. وجه درونی (کارآیی درونی) معطوف به نحوه‌ی کارکرد واحدهای آموزشی است. هم‌اکنون وضعیت هر دو نوع کارایی، که از آن به بهره‌وری تعبیر می‌شود، به‌ویژه در سطح آموزش متوسطه، چندان رضایت‌بخش نیست.⁷⁰ چالش عمده آن است که افزایش کارایی بیرونی، که به اثربخشی عملکرد می‌انجامد، مستلزم توجه بیش‌تر به کیفیت آموزش است که با سیطره‌ی کمیت‌گرایی حاکم بر وضعیت موجود سازگار نیست.

21. ضرورت انسجام و یک‌پارچگی داخلی برای کسب مزیت‌های راهبردی و حضور فعال در محیط رقابتی در برابر بخشی‌نگری، موازی‌کاری و ناهماهنگی اجزای نظام؛

در اصول حاکم بر نظام مطلوب تربیت رسمی و عمومی بر نگرش نظام‌مند در هدایت تحولات در نظام تربیت رسمی و عمومی، توجه به مراتب مختلف اهداف و هم‌چنین، توجه به پیوستگی و انسجام محتوایی در سطوح و مراحل تربیت رسمی و عمومی تأکید شده است.⁷¹ رعایت این اصل بر توانایی نظام در محیط رقابتی و مطالبه‌گر آینده، که با محدودیت شدیدتر منابع نیز همراه خواهد بود، می‌افزاید. در حالی که در وضعیت کنونی، به دلیل تغییرات پی‌در پی، ناهماهنگی و ناموفقی که به‌عنوان اصلاح نظام در پنج دهه‌ی اخیر صورت گرفته، ناهماهنگی و موازی‌کاری بر فعالیت‌ها حاکم شده و نظام را از درون چنان به‌خود مشغول داشته که ظرفیت تطبیق با شرایط و پاسخ‌گویی به مطالبات جامعه را از دست داده است.⁷²

22. ضرورت پژوهش محوری در نظام تربیت رسمی و عمومی در برابر رویکرد سلیقه‌ای و غیرکارشناسانه در سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها؛

پژوهش و ارزش‌یابی در واقع کانون تفکر برای تدوین و اجرای برنامه‌ها، دستیابی به کیفیت، به روز سازی، هدایت تحولات و انتقال و نهادینه سازی نوآوری‌ها و تشخیص و درمان مسائل در نظام تربیت

⁶⁹ احمدی، آمنه، 1387، بررسی وضع مطلوب و موجود ساختار آموزشی کشور، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران

⁷⁰ نگاه کنید به: بررسی و تحلیل وضعیت کمی موجود عملکرد و محیط یادگیری در نظام آموزش و پرورش ایران، پیش‌گفته، صص 100-124

⁷¹ گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش‌گفته، ص 170

⁷² جوادی، پیش‌گفته، بخش نقاط ضعف زیرنظام رهبری و مدیریت.

رسمی و عمومی مطلوب در نظر گرفته شده است. به این ترتیب پژوهش و ارزشیابی بنیاد و مرجع اتخاذ سیاست‌ها و تصمیمات در میان سطوح مختلف کارگزاران ستادی، اجرایی و آموزشی برای کمک به تحقق اهداف تربیتی در میان دانش‌آموزان و در سطح مدرسه به شمار می‌آید. در وضع موجود پژوهش و ارزشیابی به درستی از سوی تصمیم‌گیران و سایر افراد مخاطب درک نشده و مورد حمایت قرار نگرفته است. که از نشانه‌های آن می‌توان به داشتن نگاه ابزاری و زینتی نسبت به آن، بی‌توجهی به یافته‌های پژوهش و ارزش‌یابی در تصمیم‌گیری‌های مهم اشاره کرد. هم‌اکنون در نظام تربیتی، داشتن نگاه سطحی و صوری به موضوع پژوهش و ارزش‌یابی یک چالش اساسی به شمار می‌آید.^{۷۳}

23. الزامات زیر ساختی و کالبدی بایسته‌ی نظام تربیت رسمی و عمومی (فضاهای عمومی و اختصاصی امن، مقاوم و دل‌پذیر و تجهیزات و فناوری‌های آموزشی) و محدودیت‌های منابع، کثرت بلایای طبیعی و محدودیت دانش فنی و حقوقی متناسب با آن‌ها؛

نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب ایجاب می‌کند در طراحی و ساخت فضاهای تربیتی و چیدمان تجهیزات، با رویکرد میان رشته‌ای، تعاملی و فرهنگی - تربیتی و بر اساس ضوابط و استانداردهای فنی و مهندسی، شرایط اقلیمی و اصول شهرسازی (و با توجه به نیازها و رعایت شرایط سنی، جنسی و جسمی مترتیبان)، مدرسه‌ی مطلوب در اختیار نظام تربیت رسمی و عمومی قرار گیرد. مدرسه‌ای که تمام عناصر فضای آن (اعم از فیزیکی و معنوی) در فرایند رشد همه جانبه‌ی فراگیران نقش اساسی ایفا کند.⁷⁴ ایفای این کارکردها مستلزم داشتن سازوکارهای مناسب و منابع مالی و انسانی توانمند است. در برابر، در وضع موجود، از یک سو کثرت بلایای طبیعی و عمومیت فرسودگی ساختمان‌های آموزشی مشاهده می‌شود، و از سوی دیگر این نظام با محدودیت منابع، امکانات و نیروهای فنی رو به روست و در این زمینه از همراهی و همکاری نهادها و سازمان‌های مسئول نسبتاً محروم است.⁷⁵

24. ضرورت توجه به نقش بنیادی عوامل انسانی (به ویژه مربی) در برابر نا متناسب بودن سازوکارهای جذب، آماده‌سازی، سامان‌دهی و مدیریت منابع انسانی؛

معلم، در جریان تربیت رسمی و عمومی، نقش کلیدی برعهده دارد و باید متناسب با اقتضایات جریان تربیت، خود به سطح قابل قبولی از حیات طیبه دست یافته باشد. در گذشته ناکارآمدی سازوکارهای تربیت و جذب عوامل انسانی سبب شده ذخیره‌ی نیروی انسانی در اختیار نظام موجود، شایستگی‌های

^{۷۳} نگاه کنید به: ساکی، رضا، آبان 1387، گزارش کارگروه تخصصی زیر نظام پژوهش و ارزش‌یابی - ویراست پنجم، دبیرخانه‌ی طرح تدوین

سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 29-30

^{۷۴} نگاه کنید به: نوید ادهم، مهدی و همکاران، آبان 1378، گزارش کارگروه تخصصی زیر نظام فضا و تجهیزات تربیتی - ویراست هفتم،

دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 13 و 26

^{۷۵} نوید ادهم، پیش گفته، صص 18-24

حرفه ای و انگیزشی و در خور نظام تربیت رسمی و عمومی مطلوب را نداشته باشد.^{۷۶} متناسب سازی این سازوکارها و آماده سازی ذخیره‌ی انسانی موجود برای پذیرش خدمت در نظام مطلوب از چالش‌های پیش‌رو به‌شمار می‌رود.

25. ضرورت نگاه سرمایه‌ای و موکد به نظام تربیت رسمی و عمومی و توجه به آن به منزله‌ی نهاد زیر ساختی و شالوده‌ی توسعه پایدار و دانش بنیان در برابر نگاه صرف مصرفی و هزینه‌ای غیر موکد؛

جریان تربیت رسمی و عمومی، علاوه بر کارکرد اصلی خود که ایجاد زمینه برای تحقق ظرفیت‌های وجودی متریبان در جهت تکوین و تعالی هویت خود است، از مهم‌ترین عوامل زمینه ساز تشکیل و توسعه‌ی سرمایه‌های انسانی، اجتماعی، فرهنگی و معنوی در کشور به‌شمار می‌آید. این رویکرد مستلزم تأمین منابع در حد کفایت است.⁷⁷ در حالی که در وضع موجود، در عمل و در سیاست‌گذاری و تخصیص منابع انسانی و مالی و برقراری تسهیلات قانونی، با نظام تربیت رسمی و عمومی به صورت بخش هزینه‌بر غیرموکد، که از نظر اقتصادی سرمایه‌گذاری در آن فاقد ارزش افزوده است⁷⁸، برخورد می‌شود.

26. ضرورت تربیت نسل برخوردار از سلامت جسمی و روانی در برابر توسعه بیماری‌های نوظهور و طیف آسیب‌های برخاسته از شرایط تمدنی جدید.

از جمله مهم‌ترین شایستگی‌های پایه و مشترکی که متریبان باید در نظام تربیت رسمی و عمومی به آن دست یابند، عبارت‌اند از درک ویژگی‌های زیستی و پاسخ‌گویی مسئولانه به نیازهای جسمی و روانی خود، ارزیابی سبک زندگی انتخاب شده و داشتن بصیرت نسبت به پیامدهای آن در باره‌ی خود، جامعه و طبیعت، و توسعه و شکل دهی به موقعیت‌ها برای حفظ و ارتقای سلامت افراد در سطح محلی، ملی و جهانی.⁷⁹ تحقق این هدف در فضای بسیار متحول و غیرقابل پیش‌بینی آینده، که به‌سهولت انسان‌ها را در معرض آسیب‌های روانی، بیماری‌های نوظهور⁸⁰، بحران هویت، کاهش کنترل اجتماعی، رشد حاشیه نشینی و زندگی پرتنش شهری و مانند آن‌ها قرار می‌دهد⁸¹، از چالش‌های مهم پیش روی نظام تربیت رسمی و عمومی خواهد بود.

^{۷۶} در زمینه‌ی نارسایی‌های سازوکارهای نظام موجود و شایستگی‌های معلمان نگاه کنید به: خنیفر، حسین و همکاران، مرداد 1387، گزارش کارگروه تخصصی زیر نظام تربیت معلم و منابع انسانی در نظام تربیت رسمی و عمومی، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، صص 49-65

^{۷۷} گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش گفته، ص 166. و همچنین نگاه کنید به نفیسی، پیش گفته، صص 20.

^{۷۸} نفیسی، پیش گفته، صص ۳۶-۳۳

^{۷۹} گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش دوم: فلسفه‌ی تربیت ... پیش گفته، صص 179-180

^{۸۰} Emerging diseases.

^{۸۱} برای آسیب‌های اجتماعی و روانی نگاه کنید به: فاضلی، نعمت‌الله و همکاران، 1385، بررسی فرصت‌ها و تهدیدهای سیاسی-اجتماعی و تأثیر

آن‌ها بر نظام آموزش و پرورش، دبیرخانه‌ی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، تهران، فصل هفتم - جمع بندی و نتیجه گیری.

27. آموزش و پرورش معطوف به توسعه شهری در برابر ضرورت توسعه متوازن شهر و روستا برای دستیابی به اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی؛

آموزش و پرورش، که تنها پاسخ‌گوی دانش آموزان شهر نشین و اعطا کننده قابلیت‌های زیست در فضای شهر به دانش آموزان، باشد به شکل نظام مند در جهت تشویق روستائیان و عشایر به مهاجرت عمل می‌کند و پدیده‌های ناخوش‌آیند حاشیه نشینی، فقر، بزهکاری، و خدشه دار شدن عزت و کرامت انسان‌ها در مقیاس فردی و اجتماعی افزایش می‌یابد. آموزش و پرورش افتراقی، که روستائیان را برای روستا و شهریان را برای شهر تربیت کند، نیز به شکل نظام مند امکان تحرک طبقاتی را از دانش آموزان روستائی و عشایری سلب و فرصت‌های تغییر و در نتیجه تعالی را از آنان دریغ می‌نماید. بنابراین، برنامه‌های آموزشی‌ای که بتواند، فارغ از آسیب‌های اشاره شده، هم زمان زمینه‌ساز شکل‌گیری هویت مشترک دانش‌آموزان شهری و روستایی باشد و پاسخ‌گوی نیازهای ویژه (هویت اختصاصی) متربئان شهری و روستائی گردد⁸²، از چالش‌های پیش روی نظام تربیت رسمی و عمومی است.

28. ضرورت هم‌سویی آموزش و پرورش با جهت‌گیری‌های کلان سیاسی - اجتماعی نظام

جمهوری اسلامی ایران در برابر تأثیر پذیری آن از نوسانات سیاسی و مقطعی دولت

ها (سیاست زدگی):

29. ضرورت تحول و نوآوری در آموزش و پرورش متناسب با جهت‌گیری‌های مطلوب و

تحولات محیطی در برابر محدودیت‌های حقوقی و قانونی، عدم انعطاف ناپذیری و روز آمد

سازی قوانین و مقررات.

⁸². گزارش تلفیق یافته‌ها... بخش سوم: رهنامه، پیش‌گفته، ص 225

پیوست 4

هدف‌های کلان و تعریف مفهومی شاخص‌های مرتبط

1. تربیت انسانی مومن و متخلق به اخلاق اسلامی، پرسشگر و فکور، خلاق و کارآفرین، سالم و با نشاط، انتخاب‌گر و آزاد منش، قانون‌گرا و نظم‌پذیر، عدالت‌خواه و ظلم‌ستیز، وطن‌دوست، صلح‌جو و استقلال‌طلب، جمع‌گرا و جهانی‌اندیش، خودباور و مقتصد، امیدوار و منتظر، دانا و توانا، شجاع و ایثارگر، پاکدامن و باحیاء، مسئولیت‌پذیر و وظیفه‌شناس، آماده‌ی ورود به انواع تربیت تخصصی و شغلی و واجد شایستگی‌های پایه در ساحت‌های شش‌گانه تربیت براساس نظام معیار اسلامی نرخ افزایش سطح شناخت از آموزه‌های حقیقی دین اسلام (به ویژه تمیز خرافه‌ها و قرائت‌های مغایر با توسعه)

- نرخ افزایش پای‌بندی به واجبات و پرهیز از محرّمات دینی
- نرخ افزایش التزام به فضائی مانند نظم و وقت‌شناسی، صداقت و راست‌گویی، میانه‌روی و اعتدال، امانت‌داری، ایثار و گذشت، رازداری، عفت، حیا و انصاف
- نرخ افزایش تسلط بر مهارت‌های بنیادی (خواندن، نوشتن، بیان مقصودکردن، حساب کردن و حل مسئله)
- نرخ افزایش سطح تسلط به زبان‌های خارجی (عربی و انگلیسی)
- نرخ تقویت هویت ملی (ایرانی) و حساسیت نسبت به صیانت از میراث تاریخی، فرهنگی و هنری کشور
- نرخ ارتقای سطح سلامت فیزیکی (جسمانی)
- نرخ افزایش سطح آگاهی‌ها و مهارت‌های شهروندی و ارتباطی
- نرخ تقویت گرایش به کار مفید و مولد و کارآفرینی
- نرخ افزایش توانمندی‌ها در حوزه‌های علوم و ریاضیات
- نرخ افزایش تقویت حس زیبا شناسی و توان آفرینش هنری
- نرخ افزایش ارتقای سطح سواد اطلاعاتی
- نرخ تقویت روحیه‌ی پرسشگری و میل به دانایی (یادگیری مادام‌العمر)
- نرخ افزایش سطح قابلیت‌های زیست محیطی
- نرخ افزایش شایستگی‌های دانش‌آموزان بر اساس سنجش‌های ملی و مقایسه دوره‌های زمانی با یکدیگر
- نرخ ارتقای جایگاه دانش‌آموزان ایرانی در سنجش‌های بین‌المللی

- نرخ افزایش نسبت بهره برداری از محیط‌های دولتی و غیر دولتی خارج از مدرسه در اجرای مؤلفه‌ی تجویزی برنامه درسی
- نرخ افزایش آشنایی دانش آموختگان با زبان و خط فارسی
- نرخ افزایش مشارکت نهادهای دولتی و غیر دولتی در اجرای مؤلفه‌های نیمه تجویزی و غیرتجویزی برنامه‌ی درسی
- نرخ بهبود نگرش‌ها نسبت به نقش علوم انسانی (بیمایش‌های سالانه فرهنگی)
- نرخ افزایش توجه رسانه ملی و سایر رسانه‌ها به علوم انسانی
- نرخ افزایش تعداد مدارس ویژه‌ی پرورش استعدادهای برتر در علوم انسانی

2. ارتقای نقش نظام تربیت رسمی و عمومی و توسعه‌ی همه جانبه و پایدار و اعتلای فرهنگ عمومی و زمینه سازی برای تکوین تمدن اسلامی - ایرانی با تأکید بر تعمیق معرفت و بصیرت دینی و سیاسی، التزام به ارزش‌های اخلاقی، وفاداری نسبت به نظام جمهوری اسلامی ایران، اعتقاد به اصل ولایت فقیه و مردم سالاری دینی، تحکیم وحدت ملی، تقویت روحیه علمی، رعایت حقوق و مسئولیت‌های شهروندی، ارتقای آداب و مهارت‌های زندگی، بهداشتی و زیست محیطی، عضویت در اتحادیه‌ها، احزاب و تشکل‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی

- نرخ افزایش تعداد روزنامه‌ها، سایت‌ها و شبکه‌های اجتماعی، که توسط فرهنگیان مدیریت می‌شود،
- در صد تغییرات در رتبه منزلت و مرجعیت معلمان در سطح ملی در مقایسه با سایر حرفه‌ها
- در صد تغییرات در میزان مشارکت معلمان و دانش‌آموزان واجد شرایط در عرصه‌ی انتخابات (مانند مجلس، ریاست جمهوری و شوراهای اسلامی شهر و روستا)
- نرخ مشارکت در فعالیتهای عام المنفعه و جهادی
- در صد تغییرات در تعداد آثار علمی منتشر شده توسط فرهنگیان (آمار گیری سالانه وزارت آموزش و پرورش)
- نرخ افزایش تعداد نهادهای مدنی، متولی در سطوح ملی تا محلی
- نرخ افزایش مشارکت مدارس در برنامه‌های گوناگون توسعه‌ی محلی (مخاطبان بزرگسال)، در سطح ملی و منطقه ای و آموزش‌های معطوف به افزایش سطح آگاهی مدیران در این زمینه
- نرخ افزایش آگاهی‌های تربیتی والدین بر اساس سنجش‌های ملی دوره ای
- نرخ افزایش سطح آمادگی کودکان برای ورود به مدرسه
- کاهش میزان استفاده از سایت‌ها و شبکه‌های مغایر با ارزش‌های دینی و فرهنگی
- نرخ افزایش بهره برداری از سایت‌ها و شبکه‌های هماهنگ با ارزش‌های دینی و فرهنگی
- نرخ افزایش ساعات اختصاص یافته به تبیین نقش مدرسه، رسانه‌ها و خانواده در تأمین پیش نیازهای ورود کودک به مدرسه

- در صد افزایش دوره‌های مهارت آموزی متناسب در ترویج و تعمیق سواد رسانه ای در میان والدین و زمینه سازی برای بهره برداری مناسب از محیط نوظهور یادگیری (تربیتی)
- در صد رشد تعداد مراسم فرهنگی اجتماعی برگزار شده در مدارس (آمار گیری سالانه‌ی وزارت آموزش و پرورش)
- درصد رشد میزان مشارکت فعال والدین و سایر مردم در مراسم فرهنگی اجتماعی (پژوهش‌های پی‌گیرانه‌ی سالانه‌ی وزارت آموزش و پرورش)

3. گسترش و تامین همه جانبه عدالت تربیتی در نظام تربیت رسمی و عمومی

- نرخ پوشش تحصیلی (واقعی) جمعیت 6 تا 18 ساله^{۸۳} بر حسب جنسیت، شهر و روستا، دوره‌ی تحصیلی و منطقه آموزشی
- میزان نقد معطوف به عملکرد کیفی آموزش و پرورش در رسانه‌های مختلف
- نرخ قبولی، معدل، نرخ ماندگاری، نرخ گذر و..... در مقایسه با کل جمعیت دانش آموزی
- در صد تغییرات در ضریب نفوذ اینترنت در مدارس
- درصد افزایش توسعه‌ی کمی آموزش‌های غیر حضوری
- درصد افزایش توسعه‌ی کیفی با استفاده از راهبرد یادگیری ترکیبی^{۸۴}
- در صد تغییرات در تعداد دانش‌آموزان تحت پوشش بیمه‌ی دانش‌آموزی در مدارس
- درصد تغییرات در تعداد کودکان استثنایی تحت پوشش آموزش فراگیر در مدارس
- نرخ تجهیز مدارس به امکانات فیزیکی و انسانی مورد نیاز (در چارچوب طرح اجرائی مربوطه)
- درصد تغییرات در تعداد کودکان تیزهوش تحت پوشش آموزش فراگیر در مدارس
- نرخ تجهیز مدارس به امکانات فیزیکی و انسانی مورد نیاز (در چارچوب طرح اجرائی مربوطه)

4. برقراری نظام اثر بخش و کارآمد مدیریت منابع انسانی شامل جذب، تربیت، نگهداشت، بکارگیری بهینه، ارزشیابی و ارتقا

- میانگین سطح تحصیلات نیروی انسانی (با تکیه بر معلم)
- رتبه‌ی درآمد سالانه‌ی معلمان در رتبه بندی درآمد سالانه‌ی کارکنان دولت
- نسبت میانگین حقوق ماهیانه‌ی کارکنان آموزش و پرورش به سرانه‌ی درآمد ملی
- تغییرات میانگین حقوق و مزایای ماهانه‌ی کارکنان آموزش و پرورش به قیمت‌ها جاری و ثابت
- نرخ افزایش میزان بهره مندی کارکنان آموزش و پرورش از تسهیلات و خدمات رفاهی و تفریحی

^{۸۳}. پایان 6 سالگی تا پایان 18 سالگی

- نرخ افزایش میزان رضایت شغلی نیروی انسانی
- میانگین ساعات آموزش‌های ضمن خدمت سالانه‌ی نیروی انسانی (با تکیه بر معلم)
- نرخ افزایش میزان استفاده‌ی معلمان از فناوری اطلاعات، ابزارها و روش‌های متناسب، در فرایند یاددهی و یادگیری

5. افزایش مشارکت همه جانبه در نظام آموزش و پرورش

- نرخ میزان مشارکت بخش خصوصی در ساخت و ساز مدارس
- نرخ افزایش مشارکت بخش غیر دولتی در تولید مواد و منابع یادگیری و چاپ و توزیع کتاب‌های درسی
- درصد تغییرات در تعداد مدارس هیئت امنایی و دانش‌آموزان تحت پوشش آن‌ها، برحسب دوره‌های تحصیلی و منطقه

6. بهسازی و تحول در زیرساخت‌های کالبدی، مالی و فناوری برای تحقق اهداف نظام تربیت رسمی و عمومی

- سرانه‌ی فضای آموزشی از هر نوع
- ضریب بهره برداری از کلاس‌های درس
- نسبت مدارس دو نوبته به کل مدارس
- نسبت مدارس مقاوم در برابر حوادث غیر مترقبه به کل مدارس
- نسبت مدارس برخوردار از استاندارد فضای آموزشی به کل مدارس
- سرانه‌ی زیربنای اردوگاه‌های فرهنگی - تربیتی و فضاهای ورزشی
- نسبت مدارس دارای امکانات و وسائل ورزشی استاندارد به کل مدارس
- درصد مدارس دارای آزمایشگاه، کارگاه و کتابخانه‌ی مستقل
- نسبت مدارس دارای نمازخانه به کل مدارس
- نرخ افزایش میزان تناسب وسایل کار گاهی و آزمایشگاهی مدارس با محتوای آموزشی
- درصد تغییرات در نسبت بودجه‌ای که تحت پوشش نظام پته آموزشی توزیع می‌شود به کل بودجه جاری (آموزشی)
- سهم بودجه‌ی آموزش و پرورش از بودجه‌ی عمومی به تفکیک جاری و عمرانی
- سهم هزینه‌های آموزش و پرورش از کل تولید ناخالص داخلی (G.D.P)
- نسبت درآمدهای حاصل از منابع غیر دولتی به کل اعتبارات دولتی آموزش و پرورش
- نسبت هزینه‌های مربوط به امور ستادی و اداری به کل هزینه‌های آموزش و پرورش
- هزینه‌ی سرانه‌ی دوره‌های تحصیلی نسبت به هزینه‌ی سرانه‌ی دوره‌ی ابتدایی
- سهم اعتبارات غیر پرسنلی از کل اعتبارات آموزش و پرورش
- سهم اعتبارات جاری آموزش و پرورش عمومی از کل بودجه جاری آموزش و پرورش

- سهم اعتبارات فعالیت‌های پژوهشی از کل بودجه‌ی آموزش و پرورش
- نسبت مدارس تحت تصدی دولت به کل مدارس
- نسبت درآمدهای حاصل از منابع غیر دولتی به کل اعتبارات دولتی آموزش و پرورش
- نسبت مشارکت منابع مالی محلی در اداره‌ی امور مدرسه
- نسبت افزایش تنوع فرصت‌های تربیتی برای گروه‌های مختلف متناسب با نیازهای فردی و نیازهای جامعه محلی

7. ارتقای بهره‌وری و افزایش کارایی و اثربخشی در نظام تربیت رسمی و عمومی

- نرخ اصلاح نسبت مشاور - دانش آموز برابر با استانداردهای جهانی
- درصد دانش‌آموزان استفاده‌کننده از خدمات مشاوره‌ای و روان‌شناختی
- نرخ توسعه‌ی مراکز تخصصی غیر دولتی برابر با استانداردهای جهانی
- نرخ افزایش برنامه‌های آموزشی برای معلمان
- نسبت دانش‌آموزان به کل کارکنان آموزشی
- نسبت دانش‌آموزان به کلاس درس
- میانگین طول تحصیل دانش‌آموختگان (فارغ‌التحصیلان)
- درصد گذر دانش‌آموزان به آموزش عالی
- نسبت دانش‌آموزان به کل کارکنان ستادی
- نسبت کارکنان واجد شرایط علمی و حرفه‌ای به کل کارکنان
- نسبت کارکنان آموزشی به کل کارکنان
- میانگین سنوات خدمتی کارکنان
- ضریب بهره‌برداری از کلاس‌های درس
- ضریب اشتغال ظاهری و واقعی کارکنان آموزشی
- نرخ استقرار نظام مدیریت هوشمند برحسب طیف عملیات اجرایی و تأمین نیازهای اطلاعاتی
- تصمیم‌گیرندگان در آموزش و پرورش
- نرخ موفقیت مدیران در ایجاد زمینه‌ی بروز خلاقیت و نوآوری در کارکنان
- نسبت کارشناسان ستادی واجد صلاحیت‌های تخصصی به تعداد کل کارکنان ستادی
- نسبت معلمان مازاد به کل معلمان کشور
- نسبت ساعات موظف آموزش معلمان شاغل و حق‌التدریس به کل ساعات آموزش مورد نیاز در نظام آموزش کشور
- نرخ افزایش سهم آموزش‌های ضمن خدمت ناظر به اقتصاد آموزش و پرورش به کل آموزش‌ها
- نسبت جذب منابع مالی غیر دولتی به منابع مالی دولتی

- درصد مناطق آموزشی تحت پوشش دانشکده‌های علوم تربیتی و روان شناسی کشور
- درصد افزایش نسبت دانشگاه‌های دارای مراکز R&D آموزشی (آموزش مدرسه ای)
- درصد کاهش نسبت نیروهای شاغل در ستاد به کل شاغلین آموزش و پرورش
- درصد تغییرات در نسبت مربیانی که آزمون ملی سنجش صلاحیت حرفه ای را با موفقیت گذرانده‌اند به تعداد کل مربیان برحسب دوره‌های تحصیلی و منطقه
- نرخ افزایش نقش ارزش یابی فرایند محور برحسب پایه‌های تحصیلی
- نرخ افزایش قراردادهای پژوهشی تنظیم شده میان آموزش و پرورش و مراکز علمی و پژوهشی
- نرخ افزایش تعداد مراکز پژوهشی وابسته به آموزش و پرورش
- نرخ افزایش استقرار روش‌های فعال یادگیری متکی به فاوا در محیط مدرسه
- درصد تغییرات در تعداد مربیان و متربیانی که به شبکه دسترسی دارند برحسب نوع دوره و منطقه

- نرخ افزایش برنامه‌های آموزشی ضمن خدمت تولید شده توسط معلمان
- نرخ افزایش برنامه‌های آموزشی تولید شده توسط معلمان
- نرخ افزایش دانش‌آموزان تحت پوشش آموزش‌های مجازی
- نرخ افزایش دانش‌آموزان تحت پوشش آموزش‌های داوطلبانه پاره وقت
- درصد تغییرات در تعداد آموزشگاه‌های دارای تشخص، برحسب سطوح تحصیلی و منطقه

8. کسب موقعیت نخست تربیتی در منطقه و جهان اسلام و ارتقای فزاینده جایگاه تربیتی ایران در سطح

جهان

- نرخ افزایش علاقه مندی دانش‌آموزان به مطالعه و کتاب خوانی
- نسبت کارکنان پژوهنده به کل کارکنان آموزش و پرورش
- در صد اختراعات و ابتکارات ثبت شده دانش‌آموزان و کارکنان آموزش و پرورش
- نرخ افزایش تولید آثار علمی ترویجی و علمی - پژوهشی توسط نیروی انسانی شاغل در آموزش و پرورش
- نسبت کل دانش‌آموزان به تعداد پژوهش سراهای دانش آموزی و کانون‌های فرهنگی - تربیتی
- سهم اعتبارات فعالیت‌های پژوهشی از کل بودجه آموزش و پرورش
- نرخ افزایش میزان مقالات علمی منتشر شده درباره مسائل آموزش و پرورش ایران به کل مقالات منتشر شده

پیوست 5

ویژگیهای کمی مدرسه مطلوب در افق چشم انداز:

- برخوردار از نیروی انسانی
  - دارای صلاحیت علمی با حداقل مدرک کارشناسی (لیسانس) در رشته مرتبط متناسب با نیازهای برنامه درسی
  - دارای گواهینامه صلاحیت‌های حرفه‌ای و تخصصی برای ورود نظام تربیت رسمی و عمومی
  - تدارک فرصت‌های مناسب یادگیری برای به روزآوری صلاحیت‌های حرفه‌ای و تخصصی نیروی انسانی با استفاده از روش‌های مختلف معادل 100 ساعت آموزش ضمن خدمت در سال
  - سرانه فضای تربیتی (شامل فضاهای آموزشی، ورزشی، کارگاهی، نمازخانه، کتابخانه، فضای سبز...) و جمعیت مدرسه⁸⁵:

عنوان	دوره ابتدایی	دوره متوسطه اول	دوره متوسطه دوم	ملاحظات
ظرفیت کلاس - تراکم	26 نفر	24 نفر	22 نفر	
نسبت دانش آموز به معلم	18-1	16-1	13-1	با توجه به معلمان کارگاه، آزمایشگاه و کامپیوتر و ...
تعداد کلاس	10 باب	9 باب	9 باب	
ظرفیت مدرسه	260 نفر	216 نفر	198 نفر	
تعداد کتاب	5000	5000	7000	
وسعت مرکز اطلاعات و منابع یادگیری	90 متر مربع	110 متر مربع	135 متر مربع	
وسعت نمازخانه	72 متر مربع	96 متر مربع	130 متر مربع	
وسعت کارگاه و آزمایشگاه	42 متر مربع	60 متر مربع	120 متر مربع	دبستان فقط کارگاه
تعداد طبقات	2	3	3	
متراژ زمین مدرسه	2400 متر مربع	2800 متر مربع	3600 متر مربع	فضای سبز - امکانات ورزشی
امکانات ویژه ورزشی	سالن والیبال و ژیمناستیک	بستکبال	هندبال	

⁸⁵ ویژگی های مذکور در شهر و روستا با هم متفاوت خواهد بود.

- دارای جداکننده‌های طبیعی و مصنوعی با حداقل ارتفاع (جایگزین دیوارهای بلند) با رعایت ارزش‌های نظام معیار اسلامی
- تمام وقت و یک نوبته (ضریب بهره برداری از کلاس برابر یک است)
- دارای مشاور متخصص در کلیه سطوح تحصیلی
- دارای مراکز اطلاعات و پشتیبان منابع یادگیری و متصل به شبکه اینترنت
- دارای تعامل سازنده میان مدرسه و والدین و جامعه محلی
- دارای تعامل سازنده میان مربیان با مربیان، متریبان با متریبان و مربیان با متریبان
- منطبق بر استانداردهای ایمنی، امنیتی و بهداشتی (سلامت فیزیکی و روانی)
- دارای فضاهای تخصصی ویژه حوزه‌های یادگیری (چرخش دانش‌آموزان در فضا)
- دارای معماری متناسب با ارزش‌های نظام معیار اسلامی
- متکی به شوراهای فعال و پویای پشتیبان و نظارتی و با حضور کلیه ذی‌نفعان شامل معلمان، دانش‌آموزان، اولیاء، دانش‌آموختگان، صاحبان کسب و کار در جامعه و جامعه محلی با محوریت نقش مدیر مدرسه
- دارای منابع مالی مکفی با استفاده از اعتبارات دولتی و جلب مشارکت‌های غیر دولتی (حقوقی و حقوقی)

پیوست 6

اعضای شورای عالی آموزش و پرورش

ردیف	نام و نام خانوادگی	سمت در شورا
1	دکتر محمود احمدی نژاد	رئیس جمهور و رئیس شورای عالی آموزش و پرورش
2	دکتر حمید رضا حاجی بابایی	وزیر آموزش و پرورش
3	دکتر سید محمد حسینی دکتر محسن پرویز	وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی
		معاون وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی
4	دکتر کامران دانشجو دکتر حسین نادری منش	وزیر علوم، تحقیقات و فناوری
		معاون وزیر علوم، تحقیقات و فناوری
5	مهندس محرابیان دکتر محسن حاتم	وزیر صنایع و معادن
		معاون وزیر صنایع و معادن
6	دکتر صادق خلیلیان دکتر جهانگیر پرهمت	وزیر جهاد کشاورزی
		معاون وزیر جهاد کشاورزی
7	دکتر مرضیه وحید دستجردی دکتر محمد علی محقق	وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
		معاون وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
8	دکتر غلامعلی حداد عادل	صاحب نظر در رشته علوم پایه
9	سید محمد قاسم حسینی محمد جواد محسنی نیا	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری
		نماینده معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری
10	فرحناز حدادی	نماینده مدیران (منتخب شورای معاونان وزارت آموزش و پرورش)
11	زکریا یازرلو	نماینده معلمان (منتخب شورای معاونان وزارت آموزش و پرورش)
12	ونوس معافی	نماینده مدیران (منتخب شورای معاونان وزارت آموزش و پرورش)
13	دکتر غلامحسین رحیمی	صاحب نظر در رشته فنی مهندسی
14	مهندس امیر محمد پرویز	رئیس سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور
15	دکتر مجید قدمی	رئیس پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش
16	دکتر پروین کدیور	صاحب نظر در رشته روانشناسی (منتخب مشترک وزرای علوم، تحقیقات و فناوری و آموزش و پرورش)
17	دکتر بهرام محسن پور	صاحب نظر در رشته برنامه ریزی درسی (منتخب مشترک وزرای علوم، تحقیقات و فناوری و آموزش و پرورش)
18	دکتر مزده وزیری	صاحب نظر در رشته مدیریت آموزشی (منتخب مشترک وزرای علوم، تحقیقات و فناوری و آموزش و پرورش)

19	حججه الاسلام غلامرضا مصباحی مقدم	مجتهد آشنابنه مسائل تعلیم و تربیت (منتخب شورای مدیریت حوزه علمیه قم)
20	مهندس مهدی نوید ادهم	دبیرکل شورای عالی آموزش و پرورش
21	سیدعلی یزدیخواه	رئیس سازمان آموزش و پرورش شهرستانهای استان تهران (منتخب روسای آموزش و پرورش استانها)
22	حججه الاسلام بهرام محمدیان	رئیس سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی (عضو وابسته)
23	مهندس محمد مسعود ابوطالبی	نماینده سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی (عضو وابسته)
24	ابراهیم سحرخیز	معاون آموزش متوسطه (عضو وابسته)
25	فاطمه قربان	معاون آموزش ابتدایی (عضو وابسته)
26	علی باقرزاده	رئیس سازمان مدارس غیر دولتی و توسعه مشارکت های مردمی (عضو وابسته)
27	علی اصغر یزدانی	معاون پرورشی و تربیت بدنی (عضو وابسته)
28	محمد علی حیاتی	نماینده مجلس شورای اسلامی (ناظر)
29	نورالله حیدری دستنایی	نماینده مجلس شورای اسلامی (ناظر)

پیوست 7

اسامی محققان، پژوهشگران و همکاران اصلی طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش

1- کمیته مطالعات نظری : (مسئول کمیته : حجت الاسلام دکتر علیرضا صادق زاده)

(1) حجه الاسلام علیرضا اعرافی (ناظر)	(13) دکتر محمود مهرمحمدی
(2) دکتر خسرو باقری (ناظر)	(14) دکتر رضا ساکی
(3) مرحوم دکتر علی محمد کاردان (ناظر)	(15) دکتر عمر اوطمیشی
(4) خانم دکتر سوسن کشاورز	(16) دکتر حسین اسکندری
(5) آمنه احمدی	(17) دکتر ابوالقاسم نادری
(6) دکتر محمد حسنی	(18) دکتر محمد قهرمانی
(7) دکتر جمیله علم الهدی	(19) دکتر محسن فراهانی فرمهبینی
(8) دکتر حسین لطف آبادی	(20) دکتر منیره رضایی
(9) دکتر عباسعلی شاملی	(21) آقای علی اصغر خلاقی
(10) مهندس مهدی نوید ادهم	(22) دکتر علی غفاری
(11) دکتر محمود امانی طهرانی	(23) دکتر حسین احمدی
(12) دکتر علی اصغر فانی	(24) مهندس علی زرافشان

2- کمیته مطالعات محیطی : (مسئول کمیته : مهندس عبدالحسین نقیسی)

(1) خانم دکتر سوسن کشاورز	(5) دکتر اقبال قاسمی پویا
(2) آقای خسرو صادق موسوی	(6) دکتر غلامعلی فرجادی
(3) دکتر مقصود فراستخواه	(7) خانم پریدخت وحیدی
(4) دکتر نعمت الله فاضلی	

3- کمیته مؤلفه های اصلی : (مسئول کمیته : دکتر محمد جعفر جوادی)

(1) دکتر محمود سعیدی رضوانی	(3) دکتر محمود معافی
(2) دکتر محمود امانی طهرانی	(4) خانم طیبه امام جمعه

(5) خانم اعظم ملائزاد	(12) حسن الوندی
(6) خانم منیره رضایی	(13) مهندس ابراهیم آزاد
(7) احمد محبی آشتیانی	(14) دکتر علیرضا کیامنش
(8) دکتر احمد علی پور	(15) عبدالامیر گیلک
(9) قوام الدین جلیلی	(16) احمد صافی
(10) دکتر لطف الله عباسی	(17) آمنه احمدی
(11) حسین فرزانه	

4- کمیته تلفیق مطالعات : (مسئول کمیته : دکتر عباس صدری)

1- دکتر حیدر تورانی	7- مهندس عبدالحسین نفیسی
2- دکتر رضا ساکی	8- دکتر مرتضی رئیسی
3- دکتر محمود مهرمحمدی	9- دکتر مجتبی امیری
4- خانم آمنه احمدی	10- مهندس ناصر پیرجلیلی
5- دکتر حسین خنیفر	11- دکتر علی غفاری
6- مهندس مهدی نوید ادهم	

5- کمیته مطالعات استانی : (مسئول کمیته : دکتر نعمت الله متین)

(1) استان آذربایجان شرقی : ایرج حاتمی و همکاران	(9) استان خراسان شمالی : عزیزالله رحیمی و همکاران
(2) استان آذربایجان غربی : بهمن شکاری و همکاران	(10) استان خراسان جنوبی : سید محمد آذرکار و همکاران
(3) استان اردبیل : توفیق حسن پور و همکاران	(11) استان خوزستان : علیرضا جمشید نژاد و همکاران
(4) استان اصفهان : احمد عابدی و همکاران	(12) استان زنجان : محمد توفیق واحدی و همکاران
(5) استان ایلام : حسین نعمتی و همکاران	(13) استان سمنان : سید موسی طباطبایی و همکاران
(6) استان بوشهر : خدانظر فرخ نژاد و همکاران	(14) استان سیستان و بلوچستان : بهروز صاحب زاده و همکاران
(7) استان چهارمحال و بختیاری : افسر قاسمی و همکاران	(15) شهر تهران : بیژن عبداللهی و همکاران
(8) استان خراسان رضوی : بختیار شعبانی ورکی و همکاران	(16) شهرستانهای تهران : علی سید طاهرالدینی و همکاران

- (17) استان فارس : دکتر رحمت الله مرزوقی و همکاران
- (18) استان قزوین : حمیدرضا مشهدی و همکاران
- (19) استان قم : جعفر رحمانی و همکاران
- (20) استان کردستان : ابراهیم محمدپور و همکاران
- (21) استان کرمان : نعمت الله موسی پور و همکاران
- (22) استان کرمانشاه : دکتر جهانگیر کرمی و همکاران
- (23) استان کهگیلویه و بویراحمد : هوشنگ علیبازی و همکاران
- (24) استان گلستان : حسینعلی سرگزی و همکاران
- (25) استان گیلان : حسن مشکید حقیقی و همکاران
- (26) استان لرستان : خیرالله خیرایی و همکاران
- (27) استان مازندران : خلیل دلاویز و همکاران
- (28) استان مرکزی : مریم صیدی و همکاران
- (29) استان همدان : محافظت نصیری و همکاران
- (30) استان هرمزگان : یحیی جوادی و همکاران
- (31) استان یزد : امین دهقانی و همکاران

6 - اسامی مدرسان و ناظران (آموزشی - توجیهی) سند ملی آموزش و پرورش استانی:

- 1- دکتر حیدر تورانی 2- دکتر عباس صدری 3- دکتر مجتبی امیری 4- مهندس عبدالحسین نفیسی
- 5- دکتر نادری خورشیدی 6- دکتر محرم آقازاده 7- ابراهیم آزاد 8- محمد ظهیرنیا 9- مرتضی
- مجدد فر 10- خدایار صادقی 11- دکتر حسین خنیفر

7 - همکاران اجرایی :

- 1- دکتر عزیزالله تاجیک اسمعیلی
- 2- محمد مهدی برنایی
- 3- علی برنایی
- 4- زهرا شیرزادی
- 5- سمیه تاجیک اسمعیلی
- 6- رضا اردکانیان

8 - همکاران دبیرخانه شورای عالی :

- (1) سید محمد بطحایی
- (2) حسین شوکت فدایی
- (3) جواد شرکایی اردکانی
- (4) مصطفی کهندانی
- (5) حسین ریاحی نژاد
- (6) علی رستمی پور
- (7) حسین حسن زاده
- (8) هادی رزاقی

9- اعضای سایر مطالعات و پروژه ها :**مصاحبه ها با صاحب نظران:****مصاحبه گران:**

1- دکتر اسدالله مرادی	4- دکتر عباسعلی شاملی
2- دکتر عزیز الله تاجیک اسمعیلی	5- دکتر محمود مهرمحمدی
3- حجه الاسلام علیرضا صادق زاده	6- عبدالحسین نفیسی
- مصاحبه با آقایان :	
1- دکتر حسن حبیبی	7- دکتر رضاداوری اردکانی
2- آیت الله مصباح یزدی	8- مصطفی ملکیان
3- آیت الله محی الدین حائری شیرازی	9- دکتر محمد علی نجفی
4- دکتر غلامحسین شکوهی	10- حجه الاسلام علی یونسی
5- دکتر غلامعلی حداد عادل	11- دکتر عمادالدین افروغ
6- دکتر علی اکبر ولایتی	

و با تشکر از :

- اعضای شورای تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش
- اعضای کمیسیون آموزش و تحقیقات مجلس شورای اسلامی
- معاونان و مدیران وزارت آموزش و پرورش
- اعضای شورای تخصصی تحول و نوسازی نظام آموزشی شورای عالی انقلاب فرهنگی
- اعضای کمیسیون تعلیم و تربیت شورای عالی انقلاب فرهنگی
- اعضای کمیسیون حوزوی شورای عالی انقلاب فرهنگی
- رؤسای سازمان آموزش و پرورش استانها

دکتر منیره رضایی	علی باقرزاده	دکتر حسن حبیبی
دکتر حجه الاسلام محمود نوذری	دکتر هاجر تحریری نیک صفت	دکتر حسین مظفر
غلامحسین حیدری	دکتر سید کاظم اکرمی	مرتضی حاجی
دکتر مجید قدمی	دکتر روح الله عالمی	محمود فرشیدی
منوچهر فضل‌خانی	دکتر سید احمد زرهانی	دکتر علی رضا علی احمدی
دکتر لطف الله عباسی	محمد بنانیان سفید	دکتر سید رمضان محسن پور
مهندس نصرالله جهانگرد	دکتر حسن ملکی	دکتر بهرام محمدیان
محسن جعفر آبادی	دکتر محمد رضا شرفی	حجت الاسلام علی ذوعلم
دکتر علی اصغر فانی	دکتر سعید بهشتی	دکتر حجه الاسلام محمد جواد
محمد علی شامانی	دکتر محمد رضا سنگری	آذربایجانی
دکتر منیره رضایی	دکتر محمد اعتصامی	دکتر محمد انصاری
دکتر علی اصغر احمدی	دکتر حسین سوزنچی	حجه الاسلام دکتر کاظم قاضی زاده
	دکتر سید کمال خرازی	دکتر محمد مهدی عسگری